

॥ तैत्तिरीय संहिता ॥

॥ काण्डम् ५ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

सावित्राणि जुहोति प्रसूत्यै चतुर्गृहीतेन जुहोति चतुष्पादः
 पशवः पशून्नेवाव रुद्धे चतस्रो दिशो दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठति
 छन्दांसि देवेभ्योऽपाक्रामन्न वोऽभागानि हव्यं वक्ष्याम
 इति तेभ्य एतच्चतुर्गृहीतमधारयन् पुरोनुवाक्यायै याज्यायै
 देवतायै वषट्काराय यच्चतुर्गृहीतं जुहोति छन्दांस्येव
 तत्प्रीणाति तान्यस्य प्रीतानि देवेभ्यो हव्यं वहन्ति यं
 कामयेत ॥ १ ॥

पापीयान्थस्यादित्येकैकं तस्य जुहुयादाहुतीभिरेवैनमपं
 गृह्णाति पापीयान्भवति यं कामयेत वसीयान्थस्यादिति
 सर्वाणि तस्यानुद्रुत्य जुहुयादाहुत्यैवैनमभि क्रमयति
 वसीयान्भवत्यथो यज्ञस्यैवेषाभिक्रान्तिरेति वा एष
 यज्ञमुखादृद्ध्या योऽग्नेर्देवताया एत्यष्टावेतानि सावित्राणि

भवन्त्यष्टारखरा गायत्री गायत्रः॥२॥

अग्निस्तेनैव यज्ञमुखादृष्ट्या अग्नेर्देवतायै नैत्यष्टौ
सावित्राणि भवन्त्याहुतिर्नवमी त्रिवृतमेव यज्ञमुखे वि
यातयति यदि कामयेत छन्दांसि यज्ञयशसेनार्पयेयमित्यृचमन्
कुर्याच्छन्दांस्येव यज्ञयशसेनार्पयति यदि कामयेत
यजमानं यज्ञयशसेनार्पयेयमिति यजुरन्तमं कुर्याद्यजमानमेव
यज्ञयशसेनार्पयत्यृचा स्तोमं समर्धयेति॥३॥

आहु समृद्धौ चतुर्भिरभिमा दत्ते चत्वारि छन्दांसि
छन्दोभिरेव देवस्य त्वा सवितुः प्रसूव इत्याहु प्रसूत्या
अग्निर्देवेभ्यो निलायत स वेणुम्प्राविशत्स एतामृतिमनु
समचरद्यद्वेणोः सुषिरं सुषिराभिर्भवति सयोनित्वाय स
यत्रयत्रावसत्तत्कृष्णमभवत्कल्माषी भवति रूपसमृद्ध्या
उभयतः क्षणूर्भवतीतश्चामुतश्चार्कस्यावरुद्धौ व्याममात्री
भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यं वीर्यसम्मिताऽपरिमिता
भवत्यपरिमितस्यावरुद्धौ यो वनस्पतीनाम्फलग्रहिः स
एषां वीर्यावान्फलग्रहिर्वेणुर्वेणवी भवति वीर्यस्यावरुद्धौ॥४॥

कामयेत गायत्रौऽर्धयेति च सप्तविंशतिश्च॥१॥ [१]

व्यूद्धं वा एतद्यज्ञस्य यदयजुष्केण क्रियत इमामंगृभ्णन्नशनाम्
 दत्ते यजुष्कृत्यै यज्ञस्य समृद्धौ प्रतूर्तं वाजिन्ना द्रवेत्यश्वमभि
 दधाति रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे युञ्जाथा ९
 रासभं युवमिति गर्दभमसत्येव गर्दभम्प्रतिं ष्ठापयति
 तस्मादश्वार्द्धभोऽसत्तरो योगेयोगे तवस्तरमित्याह ॥ ५ ॥

योगेयोग एवैनं युङ्क्ते वाजैवाजे हवामह इत्याहान्नं वै
 वाजोऽन्नमेवाव रुद्धे सखाय इन्द्रमृतय इत्याहेन्द्रियमेवाव
 रुद्धेऽग्निर्देवेभ्यो निलायत तम्प्रजापतिरन्वविन्दत्प्राजापत्यो-
 ऽश्वोऽश्वेन सम्भरत्यनुवित्त्यै पापवस्यसं वा एतत्क्रियते
 यच्छ्रेयसा च पापीयसा च समानं कर्म कुर्वन्ति
 पापीयान् ॥ ६ ॥

ह्यश्वार्द्धभोऽश्वम्पूर्वं नयन्ति पापवस्यसस्य व्यावृत्त्यै
 तस्माच्छ्रेयाः सम्पापीयान्पश्चादन्वेति बहुर्वै भवतो
 भ्रातृव्यो भवतीव खलु वा एष योऽग्निश्चिनुते वज्र्यश्वः
 प्रतूर्वन्नेह्यवक्रामन्नशस्तीरित्याह वज्रेणैव पाप्मानम्भ्रातृव्यमव
 क्रामति रुद्रस्य गाणपत्यादित्याह रौद्रा वै पशवो
 रुद्रादेव ॥ ७ ॥

प॒शून्नि॒र्याच्या॒त्मने॒ कर्म॑ कुरुते पू॒ष्णा स॒युजा॑ स॒हेत्या॑ह
 पू॒षा वा अ॒ध्वना॑ संने॒ता सम॑ष्ट्यै पु॒रीषा॑यतनो वा ए॒ष
 यद॒ग्निरङ्गि॑रसो वा ए॒तम॑ग्रे दे॒वता॑नां संम॑भरन्पृथि॒व्याः
 स॒धस्था॑द॒ग्निम्पु॑री॒ष्यम॑ङ्गि॒रस्वद॑च्छेहीत्या॑ह साय॑तनमे॒वैनं॑
 दे॒वता॑भिः सम्भ॑रत्य॒ग्निम्पु॑री॒ष्यम॑ङ्गि॒रस्वद॑च्छे॒म इत्या॑ह
 येन॑॥८॥

संग॑च्छते वाज॑मे॒वास्य॑ वृ॒ङ्क्ते प्र॒जाप॑तये प्रति॒प्रोच्या॑ग्निः
 स॒म्भृत्य॑ इत्या॑हुरि॒यं वै प्र॒जाप॑तिस्तस्या॑ ए॒तच्छ्रो॑त्रं
 यद्व॒ल्मीको॑ऽग्नि॒म्पुरी॒ष्यम॑ङ्गि॒रस्वद॑द्गिरि॒ष्याम् इति॑ वल्मीकव॒पामु॑प
 तिष्ठ॑ते सा॒ख्यादे॒व प्र॒जाप॑तये प्रति॒प्रोच्या॑ग्निः सम्भ॑रत्य॒ग्निम्पु॑री
 इत्या॑ह येन॑ संग॑च्छते वाज॑मे॒वास्य॑ वृ॒ङ्क्तेऽन्व॑ग्निरु॒षसा॑मग्रम्॥९॥

अ॒ख्यदि॒त्याहा॑नु॒ख्यात्या॑ आ॒गत्य॑ वा॒ज्यध्व॑न आ॒क्रम्य॑
 वाजि॑नृथि॒वीमि॒त्याहे॑च्छत्ये॒वैन॒म्पूर्व॑या वि॒न्दत्यु॑त्तर॒या
 द्वाभ्या॑मा क्र॑मयति॒ प्रति॑ष्ठित्या॒ अनु॑रूपाभ्या॒न्तस्मा॑दनु॒रूपाः
 प॒शवः॑ प्र जा॑यन्ते द्यौस्ते॑ पृ॒ष्ठम्पृ॑थि॒वी स॒धस्थ॑मि॒त्याहै॒भ्यो वा
 ए॒तं लो॒केभ्यः॑ प्र॒जाप॑तिः स॒मैर॑यद्रूपमे॒वास्यै॑तन्महि॒मानं॑
 व्याच॑ष्टे व॒ज्री वा ए॒ष यद॑श्वो द॒द्भि॒रन्य॑तोद॒द्भ्यो

भूया॒ल्लौम॑भिरु॒भयाद॑द्ध्यो॒ यं द्वि॒ष्यात्तम॑ध॒स्पदं॒ ध्याये॒द्वज्रे॑णै॒वैनं॑
स्तृणु॑ते॥ 10॥

आह॒ पा॒र्षीयान्नु॒द्रादे॒व येना॑ग्रं॒ व॒ज्री वै स॒प्तद॑श च॥ २॥ [२]

उत्क्रा॒मोद॑क्रमी॒दिति॒ द्वाभ्या॒मुत्क्रम॑यति॒ प्रति॑ष्ठित्या॒
अनु॑रूपाभ्या॒न्तस्मा॑दनु॒रूपाः प॒शवः॑ प्र जा॑यन्तेऽप॒ उप॑
सृजति॒ यत्र॒ वा आप॑ उप॒गच्छ॑न्ति॒ तदोष॑धयः॒ प्रति॑
तिष्ठ॑न्त्योष॑धीः॒ प्रति॑तिष्ठ॑न्तीः प॒शवोऽनु॑ प्रति॑ तिष्ठन्ति प॒शून्
य॒ज्ञो य॒ज्ञं यज॑मानो॒ यज॑मानम्प्र॒जास्तस्मा॑दप॒ उप॑ सृजति॒
प्रति॑ष्ठित्यै॒ यदध्व॑र्युर॒न॒ग्रावा॑हुतिं॒ जुहु॑याद॒न्धोऽध्व॑र्युः॥ ११॥

स्या॒द्र॒ख्यांसि॑ य॒ज्ञं ह॑न्यु॒र॒हिर॑ण्यमु॒पास्य॑ जुहोत्य॒ग्नि॒वत्ये॒व
जु॑होति॒ नान्धोऽध्व॑र्युर्भव॑ति॒ न य॒ज्ञं र॒ख्यांसि॑
घ्नन्ति॒ जिघ॑र्म्य॒ग्नि॒म्मन॑सा॒ घृते॑नेत्या॒ह मन॑सा॒ हि पुरु॑षो
य॒ज्ञम॑भि॒गच्छ॑ति॒ प्रति॑क्ष्यन्त॒म्भुव॑नानि॒ विश्वे॑त्या॒ह सर्व॑
प्र॒त्यङ्ख्ये॑ति॒ पृथुं॑ ति॒रश्वा॑ वय॑सा बृ॒हन्त॑मित्या॒हाल्पो॒ ह्येष॑
जा॒तो म॒हान्॥ १२॥

भव॑न्ति॒ व्यचि॑ष्ठम॒न्नं र॒भसं॑ विदा॑न॒मित्या॒हान्न॑मे॒वास्मै॑
स्वद॑यति॒ सर्व॑मस्मै॒ स्वद॑ते॒ य ए॒वं वेदा॑ त्वा॒ जिघ॑र्मि॒

वचसा घृतेनेत्याहु तस्माद्यत्पुरुषो मनसाभिगच्छति तद्वाचा
 वदत्यरख्यसेत्याहु रख्यसामपहत्यै मर्यश्रीः स्पृहयद्वर्णो
 अग्निरित्याहापचितिमेवास्मिन्दधात्यपचितिमान्भवति य
 एवं॥१३॥

वेद मनसा त्वै तामाप्तुमर्हति यामध्वर्युरनग्नावाहुतिं
 जुहोति मनस्वतीभ्यां जुहोत्याहुत्योरात्यै द्वाभ्याम्प्रतिष्ठित्यै
 यज्ञमुखेयज्ञमुखे वै क्रियमाणे यज्ञं रख्यांसि
 जिघांसन्त्येतर्हि खलु वा एतद्यज्ञमुखं यर्ह्येनदाहुतिरश्नुते
 परि लिखति रख्यसामपहत्यै तिसृभिः परि लिखति त्रिवृद्धा
 अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्माद्रख्यांस्यप हन्ति॥१४॥

गायत्रिया परि लिखति तेजो वै गायत्री तेजसैवैनम्परि
 गृह्णाति त्रिष्टुभा परि लिखतीन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियेणैवैनम् परि
 गृह्णात्यनुष्टुभा परि लिखत्यनुष्टुप्सर्वाणि छन्दांसि परिभूः
 पर्याप्त्यै मध्यतोऽनुष्टुभा वाग्वा अनुष्टुप्समांन्मध्यतो वाचा
 वदामो गायत्रिया प्रथमया परि लिखत्यथानुष्टुभाथ त्रिष्टुभा
 तेजो वै गायत्री यज्ञोऽनुष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुप्तेजसा चैवेन्द्रियेण
 चोभयतो यज्ञम्परि गृह्णाति॥१५॥

अ॒न्योऽध्व॒र्युर्म॑हान्भवति त्रि॒ष्टुभा॒ तेजो॒ वै गा॑य॒त्री त्रयो॑दश च॥३॥ ————— [३]

दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒व इति॑ खनति॒ प्रसू॑त्या अथो॑
धू॒ममे॒वैतेन॑ जनयति॒ ज्योति॑ष्मन्तं त्वाग्ने॒ सुप्र॑तीक॒मित्या॑ह
ज्योति॑रे॒वैतेन॑ जनयति॒ सोऽग्नि॑र्जातः प्र॒जाः शुचा॑र्पय॒त्तं दे॒वा
अ॒र्ध॒र्चेना॑शमयञ्छिवम्प्र॒जाभ्यो॑ऽहि॑ः सन्त॒मित्या॑ह प्र॒जाभ्य॑
ए॒वैन॑ः शमयति॒ द्वाभ्या॑ खनति॒ प्रति॑ष्ठित्या अ॒पाम्पृ॑ष्ठम॒सीति॑
पुष्कर॑पूर्णमा॥१६॥

ह॒र॒त्य॒पां वा ए॒तत्पृ॑ष्ठं यत्पु॑ष्कर॒पूर्णं॑ रूपेणै॒वैन॑दा
ह॑रति पु॑ष्कर॒पूर्णेन॑ सम्भ॑रति॒ योनि॑र्वा अ॒ग्नेः पु॑ष्कर॒पूर्णं॑
स॒योनि॑मे॒वाग्नि॑ः सम्भ॑रति॒ कृष्णा॑जिनेन॒ सम्भ॑रति॒ यज्ञो॑
वै कृ॑ष्णाजिनं॒ यज्ञे॑नै॒व य॒ज्ञः सम्भ॑रति॒ यद्वा॒म्याणां॑
प॒शूनां॑ चर्मणा॒ सम्भ॑रेद्वा॒म्यान्प॒शूञ्छु॑चार॒पयेत्कृष्णा॑जिनेन॒
सम्भ॑रत्यार॒ण्याने॒व प॒शून्॥१७॥

शुचा॑र्पयति॒ तस्मा॑त्स॒माव॑त्प॒शूनाम्प्र॑जायमानानामार॒ण्याः
प॒शवः॑ कनी॒याः सः शुचा॑ ह्यृ॒ता लो॑म॒तः सम्भ॑रत्यतो॒
ह्यस्य॑ मे॒ध्यङ्कृ॑ष्णाजिनं च पु॑ष्कर॒पूर्णं च स॑ः स्तृ॒णाती॑यं
वै कृ॑ष्णाजिनम॒सौ पु॑ष्कर॒पूर्णमा॒भ्यामे॒वैन॑मु॒भय॑तः परि॑

गृह्णात्यग्निर्देवेभ्यो निलायतु तमथर्वान्वपश्यदथर्वा त्वा प्रथमो
निरमन्थदग्ने इति॥१८॥

आह य एवैनमन्वपश्यत्तेनैवैनं सम्भरति त्वामग्ने
पुष्करादधीत्याह पुष्करपर्णे ह्येनमुपश्रितमविन्दत्तमु
त्वा दध्यङ्घ्रिषिरित्याह दध्यङ्घ्रा आथर्वणस्तेजस्व्यासीत्तेज
एवास्मिन्दधाति तमु त्वा पाथ्यो वृषेत्याह पूर्वमेवोदितमुत्तरेणाभि
गृणाति॥१९॥

चतसृभिः सम्भरति चत्वारि छन्दांसि छन्दाभिरेव
गायत्रीभिर्ब्राह्मणस्य गायत्रो हि ब्राह्मणस्त्रिष्टुभ्यो राजन्यस्य
त्रैष्टुभ्यो हि राजन्यो यं कामयेत वसीयान्त्स्यादित्युभयीभिस्तस्य
सम्भरेत्तेजश्चैवास्मा इन्द्रियं च समीचीं दधात्यष्टाभिः
सम्भरत्यष्टार्षरा गायत्री गायत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निस्त
सम्भरति सीदं होतरित्याह देवता एवास्मै सः सादयति
नि होतेति मनुष्यान्त्सः सीदस्वेति वयांसि जनिष्व हि
जेन्यो अग्ने अहामित्याह देवमनुष्यानेवास्मै सः सन्नाम्न
जनयति॥२०॥

एव पशूनिर्ति गृणाति होतरिति सप्तविंशतिश्च॥४॥ [४]

ऋ॒रमि॑व॒ वा अ॑स्या ए॒तत्क॑रोति॒ यत्ख॑न॒त्य॒प उप॑
 सृ॒ज॒त्यापो॑ वै शा॒न्ताः शा॒न्ताभि॑रे॒वास्यै॑ शुच॑ः श॒मय॑ति॒ सं
 ते वा॒युर्मा॑तरि॒श्वा द॑धा॒त्वित्या॑ह प्रा॒णो वै वा॒युः प्रा॒णेनै॒वास्यै॑
 प्रा॒णः सं द॑धाति॒ सं ते वा॒युरि॑त्या॒ह तस्मा॑द्वा॒युप्र॑च्युता दि॒वो
 वृ॑ष्टिरी॒ते तस्मै॑ च दे॒वि वष॑डस्तु॥२१॥

तुभ्य॑मि॒त्याह॑ ष॒ड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुष्वे॒व वृ॑ष्टिं दधाति॒
 तस्मा॑त्स॒र्वानृ॑तून् व॑र्षति॒ यद्व॑ष॒द्वुर्या॑द्र॒ख्याऽसि॑ य॒ज्ञः
 ह॑न्युर्वडि॒त्याह॑ प॒रोख॑मे॒व वष॑द्व॒रोति॑ नास्य॑ या॒तया॑मा
 वष॑द्वारो भ॒वति॑ न य॒ज्ञः र॒ख्याऽसि॑ घ्नन्ति॒ सुजा॑तो
 ज्योति॑षा स॒हेत्य॑नुष्टु॒भोप॑ नह्यत्यनुष्टुप्॥२२॥

स॒र्वाणि॒ छ॒न्दाऽसि॑ छ॒न्दाऽसि॑ खलु॒ वा अ॒ग्नेः प्रि॒या
 त॒नूः प्रि॒ययै॒वैनं॑ त॒नुवा॒ परि॑ दधाति॒ वेदु॑को॒ वासो॑ भवति॒
 य ए॒वं वेदं॑ वा॒रुणो॑ वा अ॒ग्निरु॑प॒नद्ध॑ उदु॒ तिष्ठ॑ स्व॒ध्वरो॒र्ध्व
 ऊ॒ षु णं॑ ऊ॒तय॑ इति॒ सावि॑त्रीभ्यामु॒त्तिष्ठ॑ति सवि॒तृप्र॑सूत
 ए॒वास्यो॒र्ध्वा व॑रुणमे॒निमु॑त्सृजति॒ द्वाभ्या॑म्प्रति॒ष्ठित्यै॑ स जा॒तो
 गर्भो॑ असि॥२३॥

रोदस्योरित्याहेमे वै रोदसी तयोरेष गर्भो यदग्निस्तस्मादेवम
 चारुर्विभृत ओषधीष्वित्याह यदा ह्येतं विभरन्त्यथ चारुतरो
 भवति प्र मातृभ्यो अधि कनिक्रदद्वा इत्याहौषधयो वा
 अस्य मातरस्ताभ्य एवैनम्प्र च्यावयति स्थिरो भव वीङ्मङ्ग
 इति गर्दभ आ सादयति॥२४॥

सं नह्यत्येवैनमेतया स्थेमे गर्दभेन सम्भरति तस्माद्गर्दभः
 पशूनाम्भारभारितमो गर्दभेन सम्भरति तस्माद्गर्दभो -
 ऽप्यनालेशेत्यन्यान्पशून्मेघत्यन्त्रः ह्येनेनार्कः सम्भरन्ति
 गर्दभेन सम्भरति तस्माद्गर्दभो द्विरेताः सन्कनिष्ठम्पशूनाम्प्र
 जायतेऽग्निर्ह्यस्य योनिं निर्दहति प्रजासु वा एष
 एतर्ह्यारूढः॥२५॥

स ईश्वरः प्रजाः शुचा प्रदहः शिवो भव प्रजाभ्य
 इत्याह प्रजाभ्य एवैनः शमयति मानुषीभ्यस्त्वमङ्गिर
 इत्याह मानव्यो हि प्रजा मा द्यावापृथिवी अभि शूशुचो
 मान्तरिखम्मा वनस्पतीनित्याहैभ्य एवैनं लोकेभ्यः शमयति
 प्रेतु वाजी कनिक्रददित्याह वाजी ह्येष नानदद्रासंभः
 पत्वेति॥२६॥

आह॒ रासंभ॒ इति॒ ह्येत॑मृष॒योऽव॑द॒न्भर॑न्न॒ग्निम्पु॑री॒ष्यमित्या॑हा॒ग्नि
 ह्येष॑ भ॒रति॒ मा पा॑द्यायुषः॒ पुरेत्या॑हायु॒रेवास्मि॑न्दधाति॒
 तस्मा॑द्भ॒र्दभः॒ सर्व॑मायु॒रेति॒ तस्मा॑द्भ॒र्दभे॒ पुरायु॑षः॒ प्रमी॑ते
 बिभ्यति॒ वृषा॑ग्निं वृष॑ण॒म्भर॑न्नित्या॒ह वृषा॒ ह्येष॑ वृषा॒ग्निर॒पां
 गर्भ॑म्॥२७॥

स॒मुद्रि॑य॒मित्या॑हा॒पाः ह्येष॑ गर्भो॒ यद॑ग्निर॒ग्न आ या॑हि
 वी॒तय॒ इति॒ वा इ॒मौ लो॒कौ व्यै॑ताम॒ग्न आ या॑हि वी॒तय॒ इति॒
 यदा॑हा॒नयो॑र्लो॒कयो॑र्वी॒त्यै प्र॑च्यु॒तो वा ए॒ष आ॒यत॑ना॒दग॑तः
 प्रति॑ष्ठाः स ए॒तर॑ह्य॒ध्वर्युं च॒ यज॑मानं च ध्या॒यत्यृ॒तः
 स॒त्यमि॑त्या॒हेयं॒ वा ऋ॒तम॒सौ॥२८॥

स॒त्यम॒नयो॑रे॒वैन॒म्रति॑ ष्ठापयति॒ नार्ति॑मा॒र्च्छत्य॑ध्व॒र्युर्न
 यज॑मानो वरु॒णो वा ए॒ष यज॑मानम॒भ्यैति॒ यद॑ग्निरु॒प॑नद्ध
 ओष॑धयः॒ प्रति॑ गृ॒ह्णीता॒ग्निमे॒तमि॑त्या॒ह शान्त्यै॒ व्यस्य॑न्वि॒श्वा
 अम॑ती॒ररा॑ती॒रित्या॑ह॒ रख्य॑साम॒प॑हत्यै नि॒षीद॑न्नो॒ अप॑ दुर्म॒तिः
 ह॑न॒दित्या॑ह॒ प्रति॑ष्ठित्या॒ ओष॑धयः॒ प्रति॑ मोदध्वम्॥२९॥

अ॒स्त्वनु॑ष्टु॒र्बसि॑ सादय॒त्यारू॑ढः प॒त्वेति॑ गर्भ॑म॒सौ मो॑दध्वं द्विच॑त्वारिः॒शच्च॑॥५॥—[५]

ए॒न॒मि॒त्याहौष॑धयो॒ वा अ॒ग्नेर्भा॑ग॒धेय॒न्ताभि॑रे॒वैन॑ः॒ सम॑र्धयति॒ पुष्पा॑वतीः सु॒पिप्प॒ला इत्या॑ह॒

तस्मादोषधयः फलं गृह्णन्त्ययं वो गर्भं ऋत्विज्यः प्रत्नं सुधस्थमासंदित्याह याभ्यं एवैनंम्रच्यावयंति
तास्वेवैनंम्रतिं घ्रापयति द्वाभ्यामुपावंहरति प्रतिष्ठित्यै॥३०॥ [६]

वा॒रु॒णो वा अ॒ग्निरु॒प॒न॒द्धो वि पा॒ज॒सेति॒ वि स्र॑सयति
सवि॒तृ॒प्र॒सू॒त ए॒वा॒स्य॒ विषू॑चीं वरुणमे॒निं वि सृ॑जत्य॒प उप॑
सृ॒ज॒त्यापो वै शा॒न्ताः शा॒न्ताभि॑रे॒वास्य॒ शुच॑ शमयति
ति॒सृ॒भि॒रुप॑ सृजति त्रि॒वृ॒द्धा अ॒ग्निर्या॒वा॒ने॒वा॒ग्नि॒स्तस्य॒ शुच॑
शमयति मि॒त्रः स॒सृ॒ज्यं पृथि॒वीमि॒त्याह मि॒त्रो वै शि॒वो
दे॒वाना॒न्ते॒नैव॥३१॥

ए॒न॒स॒सृ॑जति शा॒न्त्यै यद्वा॒म्याणा॒म्पा॒त्राणां क॒पालैः
स॒सृ॒जेद्वा॒म्याणि॒ पा॒त्राणि॒ शु॒चा॒र्प॒ये॒दर्म॑क॒पालैः स॒
सृ॑जत्ये॒तानि॒ वा अ॒नु॒प॒जी॒वनी॒यानि॒ तान्ये॒व शु॒चा॒र्प॒यति॒
शर्क॑राभिः स॒सृ॑जति धृ॒त्या अथो॑ श॒त्वाया॑जलो॒मैः स॒
सृ॑जत्ये॒षा वा अ॒ग्नेः प्रि॒या त॒नूर्य॑द॒जा प्रि॒ययै॒वैनं॑ त॒नुवा॒ स॒
सृ॑जत्यथो तेज॑सा कृ॒ष्णाजि॒नस्य॒ लोम॑भिः सम्॥३२॥

सृ॒जति॒ यज्ञो॒ वै कृ॑ष्णाजि॒नं य॒ज्ञेनै॒व य॒ज्ञं स॒सृ॑जति
रु॒द्राः स॒म्भृ॒त्यं पृथि॒वीमि॒त्याहै॒ता वा ए॒तं दे॒वता॒ अ॒ग्ने
सम॑भर॒न्ताभि॑रे॒वैनं॑ सम्भ॑रति म॒खस्य॒ शिरो॒ऽसी॒त्याह य॒ज्ञो

वै मुखस्तस्यैतच्छिरो यदुखा तस्मादेवमाह यज्ञस्य पदे स्थ
इत्याह यज्ञस्य ह्येते॥ ३३॥

पदे अथो प्रतिष्ठित्यै प्राण्याभिर्यच्छृत्यन्वन्यैर्मन्त्रयते
मिथुनत्वाय त्र्युद्धिं करोति त्रयं इमे लोका एषां
लोकानामाप्त्यै छन्दोभिः करोति वीर्यं वै छन्दांसि
वीर्येणैवैनां करोति यजुषा बिलं करोति व्यावृत्त्या
इयंतीं करोति प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मितान्द्रिस्तनां
करोति द्यावापृथिव्योर्दोहाय चतुः स्तनां करोति पशूनां
दोहायाष्टास्तनां करोति छन्दसां दोहाय नवांश्रिमभिचरतः
कुर्यान्निवृतमेव वज्रं सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरति स्तृत्यै
कृत्वाय सा महीमुखामिति नि दधाति देवतांस्वेवैनाम्प्रति
ष्ठापयति॥ ३४॥

तेनैव लोमभिः समेते अभिचरन्तु एकंविंशतिश्च॥६॥ [७]

सप्तभिर्धूपयति सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः शिर एतद्यज्ञस्य
यदुखा शीर्षन्नेव यज्ञस्य प्राणान्दधाति तस्मात्सप्त
शीर्षन्प्राणा अश्वशकेन धूपयति प्राजापत्यो वा अश्वः
सयोनित्वायादितिस्त्वेत्याहेयं वा अदितिरदित्यैवादित्यां

खनत्यस्या अक्रूरं काराय न हि स्वः स्वः हिनस्ति देवानां
त्वा पत्नीरित्याह देवानाम् ॥ ३५ ॥

वा एताम्पत्नयोऽग्रेऽकुर्वन्ताभिरेवैनां दधाति धिषणास्त्वेत्याह
विद्या वै धिषणां विद्याभिरेवैनामभीन्द्रे ग्रास्त्वेत्याह
छन्दांसि वै ग्राश्छन्दोभिरेवैनां श्रपयति वरूत्रयस्त्वेत्याह
होत्रा वै वरूत्रयो होत्राभिरेवैनां पचति जनयस्त्वेत्याह
देवानां वै पत्नीः ॥ ३६ ॥

जनयस्ताभिरेवैनां पचति षड्भिः पचति षड्वा ऋतव
ऋतुभिरेवैनां पचति द्विः पचन्त्वित्याह तस्माद्विः संवत्सरस्य
सस्यम्पच्यते वारुण्युखाभीद्धा मैत्रियोपैति शान्त्यै
देवस्त्वां सवितोद्वपत्वित्याह सवितृप्रसूत एवैनाम्ब्रह्मणा
देवताभिरुद्वपत्यपद्यमाना पृथिव्याशा दिश आ पृण ॥ ३७ ॥

इत्याह तस्मादग्निः सर्वा दिशोऽनु वि भात्युत्तिष्ठ बृहती
भवोर्ध्वा तिष्ठ ध्रुवा त्वमित्याह प्रतिष्ठित्या असुर्यम्पात्र-
मनाच्छृण्णमा च्छृणत्ति देवत्राकरजखीरेणा च्छृणत्ति परमं
वा एतत्पयो यदजखीरम्परमेणैवैनाम्पयसा च्छृणत्ति यजुषा
व्यावृत्त्यै छन्दोभिरा च्छृणत्ति छन्दोभिर्वा एषा क्रियते

छन्दोभिरेव छन्दाः स्याच्छृणोति ॥ ३८ ॥

आह देवानां वै पत्नीः पृणेषा षट् ॥ ७ ॥ [८]

एकविंशत्या माषैः पुरुषशीर्षमच्छैत्यमेध्या वै
माषा अमेध्यम्पुरुषशीर्षममेध्यैरेवास्यामेध्यं निरवदाय
मेध्यं कृत्वा हरत्येकविंशतिर्भवन्त्येकविंशो वै पुरुषः
पुरुषस्यास्यै व्यृद्धं वा एतत्प्राणैरमेध्यं यत्पुरुषशीर्षं संस्था
वितृण्णां वल्मीकवृषाम्प्रति नि दधाति सप्त वै शीर्षण्याः
प्राणाः प्राणैरेवैनथ्समर्धयति मेध्यत्वाय यावन्तः ॥ ३९ ॥

वै मृत्युबन्धवस्तेषां यम आधिपत्यम्परीयाय यमगाथाभिः
परि गायति यमादेवैनद्वृङ्के तिसृभिः परि गायति त्रयं इमे
लोका एभ्य एवैनल्लोकेभ्यो वृङ्के तस्माद्वायते न देयङ्गाथा हि
तद्वृङ्केऽग्निभ्यः पशूना लभते कामा वा अग्नयः कामानेवाव
रुन्दे यत्पशून्नालभेतानवरुद्धा अस्य ॥ ४० ॥

पशवः स्युर्यत्पर्यग्निकृतानुत्सृजेद्यज्ञवेशसं कुर्याद्यत्संस्थाप
शीर्षाणि स्युर्यत्पशूनालभते तेनैव पशूनव रुन्दे
यत्पर्यग्निकृतानुत्सृजति शीर्ष्णामयातयामत्वाय प्राजापत्येन
संस्थापयति यज्ञो वै प्रजापतिर्यज्ञ एव यज्ञम्प्रति

ष्ठापयति प्रजापतिः प्रजा असृजत् स रिरिचानोऽमन्यत् स
एता आप्रीरपश्यत्ताभिर्वै स मुखतः॥४१॥

आत्मानमाप्रीणीत् यदेता आप्रियो भवन्ति यज्ञो वै
प्रजापतिर्यज्ञमेवैताभिर्मुखत आ प्रीणात्यपरिमितच्छन्दसो
भवन्त्यपरिमितः प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्या ऊनातिरिक्ता
मिथुनाः प्रजात्यै लोमशं वै नामैतच्छन्दः प्रजापतेः पशवो
लोमशाः पशून्नेवाव रुद्धे सर्वाणि वा एता रूपाणि सर्वाणि
रूपाण्यग्नौ चित्ये क्रियन्ते तस्मादेता अग्नेश्चित्यस्य॥४२॥

भवन्त्येकविंशतिः सामिधेनीरन्वाह रुग्वा एकविंशो
रुचमेव गच्छत्यथो प्रतिष्ठामेव प्रतिष्ठा ह्येकविंशश्चतुर्विंशतिम्
चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरोऽग्निर्वैश्वानरः
साख्यादेव वैश्वानरमव रुद्धे पराचीरन्वाह पराडिव
हि सुवर्गो लोकः समास्त्वाग्र ऋतवो वर्धयन्त्वित्याह
समाभिरेवाग्निं वर्धयति॥४३॥

ऋतुभिः संवत्सरं विश्वा आ भाहि प्रदिशः
पृथिव्या इत्याह तस्मादग्निः सर्वा दिशोऽनु वि भाति
प्रत्यौहतामश्विना मृत्युमस्मादित्याह मृत्युमेवास्मादप

नुदत्युद्वयं तमसुस्परीत्याह पाप्मा वै तमः पाप्मानमेवास्मादपं
 हन्त्यगन्म ज्योतिरुत्तममित्याहासौ वा आदित्यो
 ज्योतिरुत्तममादित्यस्यैव सायुज्यं गच्छति न संवत्सरस्तिष्ठति
 नास्य श्रीस्तिष्ठति यस्यैताः क्रियन्ते ज्योतिष्मतीमुत्तमामन्वाह
 ज्योतिरेवास्मा उपरिष्ठादधाति सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै॥४४॥

यावन्तोऽस्य मुखतश्चित्यस्य वर्धयत्यादित्योऽष्टाविंशतिश्च॥८॥ [९]

षड्भिर्दीर्खयति षड्वा ऋतवं ऋतुभिरेवैनं दीर्खयति
 सप्तभिर्दीर्खयति सप्त छन्दांसि छन्दोभिरेवैनं दीर्खयति
 विश्वे देवस्य नेतुरित्यनुष्टुभोत्तमया जुहोति वाग्वा
 अनुष्टुप्तस्मात्प्राणानां वागुत्तमैकस्मादखरादनाप्तमप्रथमम्पदम्
 तस्माद्यद्वाचोऽनाप्तं तन्मनुष्या उप जीवन्ति पूर्णया जुहोति
 पूर्ण इव हि प्रजापतिः॥४५॥

प्रजापतेरास्यै न्यूनया जुहोति न्यूनाद्धि प्रजापतिः प्रजा
 असृजत प्रजानां सृष्ट्यै यदर्चिषि प्रवृज्याद्भूतमव रुन्धीत
 यदङ्गारेषु भविष्यदङ्गारेषु प्र वृणक्ति भविष्यदेवावं रुन्दे
 भविष्यद्धि भूयो भूताद्वाभ्याम्प्र वृणक्ति द्विपाद्यजमानः
 प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मणा वा एषा यजुषा सम्भृता यदुखा सा

यद्भिद्ये॒तार्ति॑मा॒र्च्छेत्॑॥४६॥

यज॑मानो ह॒न्येता॑स्य य॒ज्ञो मि॒त्रैता॑मु॒खां त॒पेत्या॑ह॒ ब्रह्म॒
वै मि॒त्रो ब्रह्म॑न्ने॒वैना॒म्प्रति॑ ष्ठापयति॒ नार्ति॑मा॒र्च्छति॑ यज॑मानो
नास्य॑ य॒ज्ञो ह॒न्यते॑ यदि॒ भिद्ये॑त॒ तैरे॒व क॒पालैः स॒ꣳ सृ॒जेत्सै॒व
ततः॑ प्राय॑श्चित्ति॒र्यो ग॒तश्रीः॑ स्यान्म॑थि॒त्वा तस्या॑व॒ दध्या॑द्भूतो
वा ए॒ष स स्वां॑॥४७॥

दे॒वता॑मु॒पैति॑ यो भू॒तिकामः॑ स्याद्य॒ उ॒खायै॑ स॒म्भवे॑त्स ए॒व
तस्य॑ स्या॒दतो॒ ह्येष॑ स॒म्भव॑त्येष॒ वै स्व॑य॒म्भूर्नाम॑ भ॒वत्ये॒व
यं का॒मये॑त॒ भ्रातृ॑व्यमस्मै॒ जन॑येय॒मित्य॒न्यत॑स्तस्या॒हृत्या॑व॒
दध्या॑त्सा॒ख्यादे॒वास्मै॑ भ्रातृ॑व्यं॒ जन॑यत्य॒म्बरी॑षा- दन्न॑काम॒स्याव॑
दध्या॑द॒म्बरी॑षे॒ वा अन्न॑म्भ्रियते॒ सयौ॑न्ये॒वान्नम्॑॥४८॥

अ॒व॑ रु॒द्धे मु॒ञ्जान॑व॒ दधा॒त्यूर्ग्वै॑ मु॒ञ्जा ऊ॒र्जमे॒वास्मा॑ अपि॑
दधा॒त्यग्नि॑र्दे॒वेभ्यो॑ नि॒लाय॑त॒ स क्रु॑मु॒कम्प्रा॑वि॒शत् क्रु॑मु॒कम॑व॒
दधा॑ति॒ यदे॒वास्य॑ तत्र॒ न्य॑क्तं॒ तदे॒वाव॑ रु॒द्ध आ॒ज्ये॒न सं
यौ॑त्ये॒तद्वा अ॒ग्नेः प्रि॒यं धा॒म॒ यदा॒ज्यम् प्रि॒येणै॒वेन॑ धा॒म्ना
सम॑र्ध॒यत्य॑थो॒ तेज॑सा॥४९॥

वैक॑कती॒मा द॑धाति॒ भा ए॒वाव॑ रु॒द्धे शमी॑मयी॒मा द॑धाति॒

शान्त्यै सीद त्वम्मातुरस्या उपस्थ इति तिसृभिर्जातमुप
तिष्ठते त्रयं इमे लोका एष्वेव लोकेष्वविदं गच्छत्यथो
प्राणानेवात्मन्धत्ते॥५०॥

प्रजापतिरऋच्छेत्स्वामेवान्नं तेजसा चतुस्त्रिंशच्च॥१॥ [१०]

न हं स्म वै पुराग्निरपरशुवृक्कं दहति तदस्मै
प्रयोग एवर्षिरस्वदयद्यदग्ने यानि कानि चेति समिधमा
दधात्यपरशुवृक्कमेवास्मै स्वदयति सर्वमस्मै स्वदते य
एवं वेदौदुम्बरीमा दधात्यूर्वा उदुम्बर ऊर्जमेवास्मा अपि
दधाति प्रजापतिरग्निमसृजत तं सृष्टं रख्यांसि॥५१॥

अजिघांसन्थस एतद्राख्योघ्नमपश्यत्तेन वै स
रख्यांस्यपाहत यद्राख्योघ्नम्भवत्यग्नेरेव तेन जाताद्रख्यांस्यप
हन्त्याश्वत्थीमा दधात्यश्वत्थो वै वनस्पतीनां सपत्नसाहो
विजित्यै वैकङ्कतीमा दधाति भा एवावं रुद्धे शमीमयीमा
दधाति शान्त्यै सशितम्मे ब्रह्मोदेषाम्बाहू अतिरमित्युत्तमे
औदुम्बरी॥५२॥

वाचयति ब्रह्मणैव रक्षत्रं सः शयति रक्षत्रेण ब्रह्म
तस्माद्ब्राह्मणो राजन्यवानत्यन्यम्ब्राह्मणं तस्माद्राजन्यो

ब्राह्मणवा॒नत्य॒न्य॑ ५ रा॒ज॒न्य॑म्मृ॒त्युर्वा॑ ए॒ष यद॒ग्नि॒र॒मृ॒त॑ ५
 हि॒र॒ण्य॑ ५ रु॒क्म॑मन्त॒र॒म्प्र॒ति॑ मु॒ञ्च॒तेऽमृ॒त॑मे॒व मृ॒त्यो॒र॒न्त॒र्ध॒त्त॑
 ए॒क॒वि॑५श॒ति॒निर्बा॑धो भ॒व॒त्ये॒क॒वि॑५श॒ति॒र्वै दे॒वलो॒का द्वा॑द॒श
 मा॒साः प॒ञ्च॒त॒व॒स्त्रय॑ इ॒मे लो॒का अ॒सावा॑दि॒त्यः॥ ५३॥

ए॒क॒वि॑५श ए॒ताव॑न्तो वै दे॒वलो॒कास्तेभ्य॑ ए॒व
 भ्रातृ॑व्य॒मन्त॑रे॒ति निर्बा॑धै॒र्वै दे॒वा अ॒सुरा॑न्निर्बा॑धेऽकुर्व॑त
 तन्नि॑र्बा॒धाना॑ निर्बा॑ध॒त्वन्नि॑र्बा॒धी भ॑वति भ्रातृ॑व्याने॒व
 निर्बा॑धे कु॒रु॒ते सा॒वि॒त्रि॒या प्र॒ति मु॒ञ्च॒ते प्र॒सू॒त्यै
 न॒क्तो॒षा॒सेत्यु॒त्तर॑याहो॒रा॒त्राभ्या॑- मे॒वैन॑मु॒द्यच्छ॑ते दे॒वा अ॒ग्निं
 धा॑रय॒न्द्रवि॑णो॒दा इ॒त्या॒ह प्रा॑णा वै दे॒वा द्र॑वि॒णो॒दा
 अ॒हो॒रा॒त्राभ्या॑मे॒वैन॑मु॒द्यत्य॑॥ ५४॥

प्रा॒णैर्दा॑धा॒रासी॑नः प्र॒ति मु॒ञ्च॒ते तस्मा॑दासी॑नाः प्र॒जाः
 प्र जा॑यन्ते कृ॒ष्णाजि॑नमु॒त्तर॑न्तेजो वै हि॒र॒ण्य॒म्ब्रह्म॑
 कृ॒ष्णाजि॑नन्तेज॑सा चै॒वैन॑म्ब्रह्म॑णा चोभ॑यतः परि॑ गृ॒ह्णाति॑
 षडु॑द्याम॑ ५ शि॒क्य॑म्भवति॑ षड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुभि॑रे॒वैन॑मु॒द्यच्छ॑ते
 यद्वा॑द॒शोद्या॑म॑ ५ सं॒व॒त्स॒रेणै॒व मौ॒ञ्ज॒म्भ॑व॒त्यूर्ग्वै मु॒ञ्जा
 ऊ॒र्जै॒वैन॑ ५ स॒म॒र्ध॑यति॑ सु॒पर्णो॑ऽसि ग॒रु॒त्मा॒नित्य॑वै॒र॒ख्य॑ते

रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे दिवं गच्छु सुवः पतेत्याह
सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति॥५॥

रख्याः स्यौदुम्बरी आदित्य उद्यत्य सञ्चतुर्विंशतिश्च॥१०॥ [११]

समिद्धो अञ्जन्कृदरम्मतीनां घृतमग्ने मधुमत्पिन्वमानः।
वाजी वहन्वाजिनं जातवेदो देवानां वरिष्य प्रियमा
सधस्थम्। घृतेनाञ्जन्सम्पथो देवयानान्प्रजानन्वाज्यप्येतु
देवान्। अनु त्वा सप्ते प्रदिशः सचन्ताः स्वधामस्मै
यजमानाय धेहि। ईड्यश्वासि वन्द्यश्च वाजिन्नाशुश्वासि
मेध्यश्च सप्ते। अग्निष्ट्वा॥५६॥

देवैर्वसुभिः सजोषाः प्रीतं वह्निं वहतु जातवेदाः।
स्तीर्णम्बर्हिः सुष्टरीमा जुषाणोरु पृथु प्रथमानम्पृथिव्याम्।
देवेभिर्युक्तमदितिः सजोषाः स्योनं कृण्वाना सुविते दधातु।
एता उ वः सुभगा विश्वरूपा वि परख्योभिः श्रयमाणा उदातैः।
ऋष्याः सतीः कवषः शुम्भमाना द्वारो देवीः सुप्रायणा
भवन्तु। अन्तरा मित्रावरुणा चरन्ती मुखं यज्ञानामभि
संविदाने। उषासा वाम्॥५७॥

सुहिरण्ये सुशिल्पे ऋतस्य योनाविह सादयामि। प्रथमा

वा॑ सर॒थिना॑ सु॒वर्णा॑ दे॒वौ पश्य॑न्तौ भुव॑नानि वि॒श्वा॑।
 अपि॑प्रयं चोद॑ना व॒म्भिमा॑ना होता॑रा ज्योतिः॑ प्र॒दिशा॑
 दि॒शन्ता॑। आ॒दि॒त्यैर्नो॑ भा॒रती॑ वष्टु॒ यज्ञ॑ सर॑स्वती स॒ह
 रु॒द्रैर्न॑ आ॒वीत्। इ॒डोप॑हूता वसु॑भिः स॒जोषा॑ य॒ज्ञं नो॑
 दे॒वीर॒मृते॑षु धत्त। त्वष्टा॑ वी॒रं दे॒वका॑मं ज॒जान॒ त्वष्टु॑र॒वा
 जा॒यत॑ आ॒शुर॑श्वः॥५८॥

त्वष्टे॒दं वि॒श्वम्भु॑वं ज॒जान॑ ब॒होः क॒र्तार॑मि॒ह य॑खि
 होतः। अ॒श्वो घृ॑तेन त्म॒न्या॒ सम॑क्त॒ उप॑ दे॒वाः ऋ॑तुशः पाथं
 एतु। वन॒स्पति॑र्दे॒वलोक॑म्प्र॒जान॑न्न॒ग्निना॑ ह॒व्या स्व॑दि॒तानि॑
 व॒र॒ष्यत्। प्र॒जाप॑ते॒स्तप॑सा वावृ॒धानः॑ स॒द्यो जा॒तो द॑धिषे
 य॒ज्ञम॑ग्ने। स्वाहा॑कृतेन ह॒विषा॑ पु॒रोगा॑ या॒हि सा॒ध्या ह॒विर॑दन्तु
 दे॒वाः॥५९॥

अ॒ग्निष्ठां वा॒मश्चो॑ द्वि॒च॑त्वारि॒शच्च॥११॥ ————— [१२]

विष्णु॑मुखा॒ अन्न॑पते॒ याव॑ती॒ वि वै पु॑रुषमा॒त्रेणा॑ग्ने तव॒ श्रवो॑ ब्रह्मं ज॒ज्ञान॑ स्व॒यमा॑तृ॒णामे॑षां
 वै प॒शुर्गा॑यत्री कस्त्वा॒ द्वाद॑श॥१२॥ विष्णु॑मुखा॒ अप॑चितिमा॒न् वि वा ए॒ताव॑ग्ने तव॒ स्वय॑मा॒तृणां॑
 वि॒ष्व॒चीना॑नि गाय॒त्री च॑तु॒ष्पष्टिः॥१३॥ विष्णु॑मुखास्त॒नुवै॑ भुवत्॥ ————— [१३]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

विष्णुमुखा वै देवाश्छन्दोभिरिमाल्लोकाननपजय्यमभ्यजयन्
यद्विष्णुक्रमान्क्रमते विष्णुरेव भूत्वा यजमानश्छन्दोभिरिमाल्लोक
जयति विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहेत्याह गायत्री वै पृथिवी
त्रैष्टुभमन्तरिख्यम् जागती द्यौरानुष्टुभीर्दिशश्छन्दोभिरेवेमाल्लोका
यथापूर्वमभि जयति प्रजापतिरग्निमसृजत सौ-
ऽस्मात्सृष्टः॥१॥

पराङ्मतेतयान्वैदक्रन्ददिति तया वै सौऽग्नेः प्रियं
धामावारुन्द्ध यदेतामन्वाहाग्नेरेवैतया प्रियं धामाव रुन्द्ध
ईश्वरो वा एष पराङ्मदधो यो विष्णुक्रमान्क्रमते चतसृभिरा
वर्तते चत्वारि छन्दांसि छन्दांसि खलु वा अग्नेः प्रिया
तनूः प्रियामेवास्य तनुवमभि॥२॥

पर्यावर्तते दक्षिणा पर्यावर्तते स्वमेव वीर्यमनु
पर्यावर्तते तस्माद्विष्णिोऽर्ध आत्मनो वीर्यावत्तरोऽथो
आदित्यस्यैवावृतमनु पर्यावर्तते शुनःशेपमार्जीगर्ति वरुणो-
ऽगृह्णात्स एतां वारुणीमपश्यत्तया वै स आत्मानं

वरुणपाशादमुञ्चद्वरुणो वा एतं गृह्णाति य उखाम्प्रतिमुञ्चत
उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदित्याहात्मानमेवैतया॥३॥

वरुणपाशान्मुञ्चत्या त्वाहार्षमित्याहा ह्येनः हरति
ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलिरित्याह प्रतिष्ठित्यै विशस्त्वा सर्वा
वाञ्छन्त्वित्याह विशैवैनः समर्धयत्यस्मिन्नाष्ट्रमधि श्रयेत्याह
राष्ट्रमेवास्मिन्ध्रुवमकर्यं कामयेत राष्ट्रः स्यादिति तम्मनसा
ध्यायेद्राष्ट्रमेव भवति॥४॥

अग्ने बृहन्नुषसामूर्ध्वो अस्थादित्याहाग्रमेवैनः समानानां
करोति निर्जग्मिवान्तमस इत्याह तम एवास्मादप हन्ति
ज्योतिषागादित्याह ज्योतिरेवास्मिन्दधाति चतसृभिः
सादयति चत्वारि छन्दांसि छन्दोभिरेवातिछन्दसोत्तमया
वर्ष्म वा एषा छन्दसां यदतिच्छन्दा वर्ष्मेवैनः समानानां
करोति सद्धती॥५॥

भवति सत्त्वमेवैनं गमयति वाथ्सप्रेणोप तिष्ठत एतेन
वै वथ्सप्रीर्भालन्दनोऽग्नेः प्रियं धामावारुन्द्वाग्नेरेवैतेन प्रियं
धामाव रुन्द्ध एकादशम्भवत्येकधैव यजमाने वीर्यं दधाति
स्तोमेन वै देवा अस्मिल्लोक आर्ध्रुवच्छन्दोभिरमुष्मिन्स्तोमस्येव

खलु वा एतद्रूपं यद्वा[॥]त्सप्रम्यद्वा[॥]त्सप्रेणोपतिष्ठते॥६॥

इममेव तेन लोकमभि जयति यद्विष्णुक्रमान्क्रमते-
ऽमुमेव तैर्लोकमभि जयति पूर्वद्युः प्र क्रामत्युत्तरेद्युरुप-
तिष्ठते तस्माद्योगेऽन्यासां प्रजानाम्मनः ख्वेमे-
ऽन्यासान्तस्माद्यायावरः ख्वेम्यस्येशे तस्माद्यायावरः
ख्वेम्यमध्यवस्यति मुष्टी करोति वाचं यच्छति यज्ञस्य
धृत्यै॥७॥

सृष्टोऽभ्येतया भवति सङ्गत्युपतिष्ठते द्विचत्वारिंशच्च॥१॥ [१]

अन्नपतेऽन्नस्य नो देहीत्याहाग्निर्वा अन्नपतिः स एवास्मा
अन्नम्प्र यच्छत्यनमीवस्य शुष्मिण इत्याहायक्ष्मस्येति
वावैतदाह प्र प्रदातारं तारिष ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पद
इत्याहाशिषमेवैतामा शास्त उदु त्वा विश्वे देवा इत्याह
प्राणा वै विश्वे देवाः॥८॥

प्राणैरेवैनमुद्यच्छतेऽग्रे भरन्तु चित्तिभिरित्याह यस्मा एवैनं
चित्तायोद्यच्छते तेनैवैनं समर्धयति चतसृभिरा सादयति
चत्वारि छन्दांसि छन्दोभिरेवातिच्छन्दसोत्तमया वर्ष्म वा
एषा छन्दसां यदतिच्छन्दा वर्ष्मैवैनं समानानां करोति

सद्वती भवति सत्त्वमेवैनं गमयति प्रेदग्ने ज्योतिष्मान्॥९॥

याहीत्याह ज्योतिरेवास्मिन्दधाति तनुवा वा एष
 हिनस्ति यः हिनस्ति मा हिंसीस्तनुवा प्रजा इत्याह
 प्रजाभ्य एवैनं शमयति रख्यांसि वा एतद्यज्ञः
 संचन्ते यदनं उथ्सर्जत्यक्रन्ददित्यन्वाह रख्यंसामपंहत्या
 अनंसा वहन्त्यपंचितिमेवास्मिन्दधाति तस्मादनस्वी च रथी
 चातिथीनामपंचिततमौ॥१०॥

अपंचितिमान्भवति य एवं वेद समिधाऽग्निं दुवस्यतेति
 घृतानुषिक्तामवंसिते समिधमा दधाति यथातिथय आगताय
 सर्पिष्वदातिथ्यं क्रियते तादृगेव तद्गायत्रिया ब्राह्मणस्य
 गायत्रो हि ब्राह्मणस्त्रिष्टुभा राजन्यस्य त्रैष्टुभो हि राजन्योऽप्सु
 भस्म प्रवेशयत्यप्सु योनिर्वा अग्निः स्वामेवैनं योनिं गमयति
 तिसृभिः प्रवेशयति त्रिवृद्वै॥११॥

अग्निर्यावानेवाग्निस्तम्प्रतिष्ठां गमयति परा वा एषोऽग्निं
 वपति योऽप्सु भस्म प्रवेशयति ज्योतिष्मतीभ्यामव
 दधाति ज्योतिरेवास्मिन्दधाति द्वाभ्याम्प्रतिष्ठित्यै परा
 वा एष प्रजाम्पशून् वपति योऽप्सु भस्म प्रवेशयति

पुनरू॒र्जा स॒ह र॒य्येति॒ पुनरू॒दैति॒ प्र॒जामे॒व प॒शूना॒त्मन्ध॑त्ते
पुन॑स्त्वादि॒त्याः॥१२॥

रू॒द्रा वस॑वः॒ समि॑न्धता॒मित्या॑हैता वा ए॒तं दे॒वता॒ अग्रे॑
समै॑न्धत॒ ताभि॑रे॒वैन॑ꣳ समि॑न्धे बो॒धा स बो॒धीत्यु॑प॒ तिष्ठ॑ते
बो॒धय॑त्ये॒वैन॑न्तस्मा॑त्सु॒त्वा प्र॒जाः प्र बु॑ध्यन्ते यथा॒स्थान॑मुप॒
तिष्ठ॑ते तस्मा॑द्यथा॒स्थान॑मप॒शवः॒ पुन॑रेत्योप॒ तिष्ठ॑न्ते॥१३॥

वै विश्वे दे॒वा ज्योति॑ष्मानप॒चिततमौ त्रि॒वृद्धा आ॑दित्या द्विच॑त्वारि॒शच्च॥२॥—[२]

याव॑ती वै पृ॒थि॒वी तस्यै॑ यम आधि॑पत्यम्परी॒याय॒ यो वै यमं॑
दै॒वय॑ज॒नम॑स्या अनि॑र्याच्या॒ग्निं चि॑नुते य॒मायै॑न॒ꣳ स चि॑नुते-
ऽपे॑तेत्य॒ध्यव॑साययति य॒ममे॒व दै॒वय॑ज॒नम॑स्यै नि॒र्याच्या॑त्मने-
ऽग्निं चि॑नुत इष्व॒ग्रेण॒ वा अ॒स्या अना॑मृतमिच्छन्तो॒ नावि॑न्दन्ते
दे॒वा ए॒तद्य॑जु॒रप॑श्यन्नपे॑तेति॒ यदे॒तेना॑ध्यवसाययति॥१४॥

अना॑मृत ए॒वाग्निं चि॑नुत॒ उद्ध॑न्ति॒ यदे॒वास्या॑ अमे॒ध्यं
तदप॑ हन्त्य॒पोऽवो॑रू॒षति॒ शान्त्यै॑ सि॒कंता॒ नि व॑पत्येतद्वा
अ॒ग्रेवै॑श्वान॒रस्य॑ रू॒पꣳ रू॒पेणै॒व वै॑श्वान॒रम॑व रु॒द्ध ऊ॒षान्नि
व॑पति॒ पुष्टि॑र्वा ए॒षा प्र॑जन॒नं यदू॑षाः पु॒ष्ट्यामे॒व प्र॑जन॒नेऽग्निं
चि॑नुतेऽथो॑ सं॒ज्ञानं॑ ए॒व सं॒ज्ञान॑ꣳ ह्येतत्॥१५॥

प॒शूनां॑ यदू॒षा द्या॒वापृ॑थि॒वी स॒हास्ता॑न्ते वि॒य॒ती
 अ॒ब्रूता॑मस्त्वे॒व नौ स॒ह य॒ज्ञिय॑मिति॒ यद॑मु॒ष्या य॒ज्ञिय॑मासी॒त्तद॑स्य
 ऊ॒षा अ॒भवन्॑ यद॒स्या य॒ज्ञिय॑मासी॒त्तद॑मु॒ष्याम॑दधा॒त्तद॑दश्च॒न्द्रम॑सि
 कृ॒ष्णामू॒षा॑न्नि॒वप॑न्नदो ध्या॒येद्द्या॒वापृ॑थि॒व्योरे॒व य॒ज्ञिये॒ऽग्निं
 चि॒नुते॒ऽयं सो अ॒ग्निरिति॑ वि॒श्वामि॑त्रस्य॥१६॥

सू॒क्तम्भ॑वत्ये॒तेन॒ वै वि॒श्वामि॑त्रो॒ऽग्नेः प्रि॒यं धा॒मावा॑रु॒न्द्वाग्ने॑रे॒वैते
 प्रि॒यं धा॒माव॑ रु॒न्द्धे छ॒न्दोभि॑र्वै दे॒वाः सु॒वर्गं॑ लो॒कमा॑य॒श्चत॑स्रः
 प्रा॒चीरु॑प॒ं दधा॑ति च॒त्वारि॑ छ॒न्दा॑सि॒ छन्दो॑भिरे॒व तद्य॑ज॒मानः
 सु॒वर्गं॑ लो॒कमे॑ति॒ तेषां॑ सु॒वर्गं॑ लो॒कं य॒तां दि॒शः स॑म॒व्हीय॑न्त॒
 ते द्वे पुर॑स्ता॒त्समी॑ची॒ उपा॑दधत॒ द्वे॥१७॥

प॒श्चात्स॑मी॒ची ताभि॑र्वै ते दि॒शोऽदृ॑हन्॒ यद्वे
 पुर॑स्ता॒त्समी॑ची॒ उप॑दधा॒ति द्वे प॒श्चात्स॑मी॒ची दि॒शां वि॑धृ॒त्या
 अथो॑ प॒शवो॑ वै छ॒न्दा॑सि॒ पशू॑ने॒वास्मै॑ समी॒चो द॑धात्य॒ष्टावु॑प॒ं
 द॑धात्य॒ष्टावु॑प॒ं गाय॑त्री गा॒यत्री॑ऽग्निर्या॒वाने॑वाग्नि॒स्तं चि॑नुते॒
 ऽष्टावु॑प॒ं द॑धात्य॒ष्टावु॑प॒ं गाय॑त्री गा॒यत्री॑ सु॒वर्गं॑ लो॒कम॑ञ्ज॒सा
 वेद॑ सु॒वर्ग॑स्य॒ लोक॑स्य॥१८॥

प्र॒ज्ञा॒त्यै त्रयो॑दश लो॒कम्पृ॑णा उप॒ं दधा॑त्येक॒विंश॑तिः

सम्पद्यन्ते प्रतिष्ठा वा एकविंशः प्रतिष्ठा गार्हपत्य
 एकविंशस्यैव प्रतिष्ठां गार्हपत्यमनु प्रति तिष्ठति प्रत्यग्निं
 चिक्यान्स्तिष्ठति य एवं वेद पञ्चचितीकं चिन्वीत प्रथमं
 चिन्वानः पाङ्क्तो यज्ञः पाङ्क्तः पशवो यज्ञमेव पशूनव रुन्दे
 त्रिचितीकं चिन्वीत द्वितीयं चिन्वानस्त्रय इमे लोका एष्वेव
 लोकेषु ॥ १९ ॥

प्रति तिष्ठत्येकचितीकं चिन्वीत तृतीयं चिन्वान एकधा
 वै सुवर्गो लोक एकवृत्तैव सुवर्गं लोकमेति पुरीषेणाभ्यूहति
 तस्मान्मासेनास्थि छन्नन्न दुश्चर्मा भवति य एवं वेद पञ्च
 चितयो भवन्ति पञ्चभिः पुरीषैरभ्यूहति दश सम्पद्यन्ते
 दशाख्वरा विराडन्न विराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रति तिष्ठति ॥ २० ॥

अद्यवसाययति ह्येतद्विश्वमित्रस्यादधत् द्वे लोकस्य लोकेषु सप्तचत्वारिंशच्च ॥ ३ ॥ - [३]

वि वा एतौ द्विषाते यश्च पुराग्निर्यश्चोखायाः समितमिति
 चतसृभिः सं नि वपति चत्वारि छन्दांसि छन्दांसि
 खलु वा अग्नेः प्रिया तनूः प्रिययैवनौ तनुवा सः शास्ति
 समितमित्याहु तस्माद्ब्रह्मणा ख्वत्रं समेति यथ्संन्युष्य
 विहरति तस्माद्ब्रह्मणा ख्वत्रं व्येत्युतुभिः ॥ २१ ॥

वा ए॒तं दी॑र॒ख्यन्ति॒ स ऋ॑तुभि॒रेव वि॒मुच्यो॑ मा॒तेव॑
 पु॒त्रम्पृ॑थि॒वी पुं॒री॒ष्यमि॒त्याह॑र्तुभि॒रेवैनं॑ दी॒र॒ख्ययि॑त्वर्तुभिर्वि
 मु॒ञ्चति॑ वै॒श्वान॒र्या शि॒क्यमा॑ द॒त्ते स्व॒दय॑त्ये॒वैन॑न्नैर्ऋ॒तीः
 कृ॒ष्णास्ति॒स्रस्तु॑ष॒पक्का॑ भवन्ति॒ निर्ऋ॑त्यै वा ए॒तद्भा॑ग॒धेयं॑
 यत्तु॑षा॒ निर्ऋ॑त्यै रू॒पं कृ॒ष्णं रू॒पेणै॒व निर्ऋ॑तिं नि॒रव॑दयत
 इ॒मां दि॒शं यन्त्ये॒षा॥ २२॥

वै निर्ऋ॑त्यै दि॒क्स्वाया॑मे॒व दि॒शि निर्ऋ॑तिं नि॒रव॑दयते
 स्व॒कृत॑ इ॒रिण॑ उ॒पं द॑धाति प्र॒दरे॑ वै॒तद्वै निर्ऋ॑त्या आ॒यत॑न॒ऽ
 स्व ए॒वाय॑त॒ने निर्ऋ॑तिं नि॒रव॑दयते शि॒क्यम॒भ्युप॑ द॒धाति॑
 नैर्ऋ॒तो वै पा॑शः सा॒ख्यादे॒वैनं॑ निर्ऋ॒तिपा॒शान्मु॑ञ्चति
 ति॒स्र उ॒पं द॑धाति त्रे॒धावि॑हितो वै पु॒रुषो॑ यावा॒नेव॑
 पु॒रुष॑स्तस्मा॒न्निर॑ऋ॒तिम॑व॒ यज॑ते॒ परा॑चीरु॒प॥ २३॥

द॒धाति॑ परा॑चीमे॒वास्मा॒न्निर॑ऋ॒तिम्प्र णु॑द॒तेऽप्र॑ती॒र॒ख्यमा॑
 य॑न्ति॒ निर्ऋ॑त्या अ॒न्तर्हि॑त्यै मा॒र्जयि॑त्वो॒पं ति॑ष्ठन्ते मे॒ध्यत्वा॒य
 गा॒र्हप॑त्य॒मुप॑ ति॑ष्ठन्ते निर्ऋ॒तिलो॒क ए॒व च॑रि॒त्वा पू॒ता
 दे॒वलो॒कमु॑पाव॑र्तन्त॒ एक॑यो॒पं ति॑ष्ठन्त॒ एक॑धै॒व यज॑माने वी॒र्यं॑
 द॑धति नि॒वेश॑नः सं॒गम॑नो वसू॒नामि॒त्याह॑ प्र॒जा वै प॒शवो॑

वसुं प्रजयैवैनम्पशुभिः समर्धयन्ति॥२४॥

ऋतुभिरेषा पराचीरुपाष्टाचत्वारिंशच्च॥४॥ [४]

पुरुषमात्रेण वि मिमीते यज्ञेन वै पुरुषः सम्मितो
यज्ञपुरुषैवेनं वि मिमीते यावान्पुरुष ऊर्ध्वबाहुस्तावान्भव-
त्येतावद्वै पुरुषे वीर्यं वीर्येणैवेनं वि मिमीते पुरुषी भवति
न ह्यपुरुषः पतितुमर्हत्यरत्निना पुरुषौ द्राघीयांसौ
भवतस्तस्मात्पुरुषप्रवयांसि वयांसि व्याममात्रौ पुरुषौ
च पुच्छं च भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यम्॥२५॥

वीर्यसम्मितो वेणुना वि मिमीत आग्नेयो वै वेणुः
सयोनित्वाय यजुषा युनक्ति यजुषा कृषति व्यावृत्त्यै षड्भवेन
कृषति षड्वा ऋतवं ऋतुभिरेवेनं कृषति यद्वादशगवेनं
संवत्सरेणैवेयं वा अग्नेरतिदाहादबिभेत्सैतद्विगुणमपश्यत्कृष्टं
चाकृष्टं च ततो वा इमां नात्यदहद्यत्कृष्टं चाकृष्टं च॥२६॥

भवत्यस्या अनतिदाहाय द्विगुणं त्वा अग्निमुद्यन्तुमर्हतीत्याहुः
चाकृष्टं च भवत्यग्नेरुद्यत्या एतावन्तो वै पशवो द्विपादश्च
चतुष्पादश्च तान् यत्प्राचं उथ्सृजेद्बुद्रायापि दध्याद्यद्विषिणा
पितृभ्यो नि धुवेद्यत्प्रतीचो रख्यांसि हन्युरुदीच

उत्सृजत्येषा वै दैवमनुष्याणां शान्ता दिक्॥२७॥

तामेवैनाननूत्सृजत्यथो खल्विमां दिशमुत्सृजत्यसौ
वा आदित्यः प्राणः प्राणमेवैनाननूत्सृजति दक्षिणा
पर्यावर्तन्ते स्वमेव वीर्यमनु पर्यावर्तन्ते तस्माद्दक्षिणोऽर्ध
आत्मनो वीर्यावत्तरोऽथो आदित्यस्यैवावृतमनु पर्यावर्तन्ते
तस्मात्परांश्चः पशवो वि तिष्ठन्ते प्रत्यश्च आ वर्तन्ते
तिस्रस्तिस्त्रः सीताः॥२८॥

कृषति त्रिवृतमेव यज्ञमुखे वि यातयत्योषधीर्वपति
ब्रह्मणान्नमव रुद्धेऽर्केऽर्कश्चीयते चतुर्दशभिर्वपति सप्त
ग्राम्या ओषधयः सप्तारण्या उभयीषामवरुद्धा अन्नस्यान्नस्य
वपत्यन्नस्यान्नस्यावरुद्धौ कृष्टे वपति कृष्टे ह्योषधयः
प्रतितिष्ठन्त्यनुसीतं वपति प्रजात्यै द्वादशसु सीतासु वपति
द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरेणैवास्मा अन्नम्पचति
यदग्निचित्॥२९॥

अनवरुद्धस्याश्नीयादवरुद्धेन व्यृद्धेत ये वनस्पतीनाम्फलं
ऽपि प्रोख्येदनवरुद्धस्यावरुद्धौ दिग्भ्यो लोष्टान्त्समस्यति
दिशामेव वीर्यमवरुध्य दिशां वीर्येऽग्निं चिनुते यं द्विष्याद्यत्र

स स्यात्तस्यै दिशो लोष्टमा हरेदिषमूर्जमहमित आ
 दद इतीषमेवोर्जं तस्यै दिशोऽव रुन्दे ख्योर्धुको भवति
 यस्तस्यां दिशि भवत्युत्तरवेदिमुप वपत्युत्तरवेद्याः
 ह्यग्निश्चीयतेऽथो पशवो वा उत्तरवेदिः पशूनेवाव रुन्देऽथो
 यज्ञपरुषोऽनन्तरित्यै ॥ ३० ॥

च भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यं यत्कृष्टश्चाकृष्टश्च दिख्यतां अग्निचिदव पञ्चविंशतिश्च ॥ ५ ॥ [५]

अग्ने तव श्रवो वय इति सिकता नि वपत्येतद्वा
 अग्नेर्वैश्वानरस्यं सूक्तं सूक्तेनैव वैश्वानरमव रुन्दे षड्भिर्नि
 वपति षड्वा ऋतवः सं वथ्सरः संवथ्सरोऽग्निर्वैश्वानरः
 साख्यादेव वैश्वानरमव रुन्दे समुद्रं वै नामैतच्छन्दः
 समुद्रमनु प्रजाः प्र जायन्ते यदेतेन सिकता निवपति
 प्रजानां प्रजननायेन्द्रः ॥ ३१ ॥

वृत्राय वज्रम्प्राहर्त्स त्रेधा व्यभवथ्स्यस्तृतीयं
 रथस्तृतीयं यूपस्तृतीयं येऽन्तःशरा अशीर्यन्त ताः
 शर्करा अभवन्तच्छर्कराणां शर्करत्वं वज्रो वै शर्कराः
 पशुरग्निर्यच्छर्कराभिरग्निम्परिमिनोति वज्रेणैवास्मै पशून्परि
 गृह्णाति तस्माद्वज्रेण पशवः परिगृहीतास्तस्मात्स्थेयानस्थेयसो

नोपं हरते त्रिसुप्ताभिः॥३२॥

पशुकामस्य परिं मिनुयात्सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः
प्राणाः पशवः प्राणैरेवास्मै पशूनव रुन्दे त्रिणवाभि-
भ्रातृव्यवतस्त्रिवृतमेव वज्रं सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरति
स्तृत्या अपरिमिताभिः परिं मिनुयादपरिमितस्यावरुद्धौ यं
कामयेतापशुः स्यादित्यपरिमित्य तस्य शर्कराः सिकता
व्यूहेदपरिगृहीत एवास्य विषूचीनं रेतः परा सिञ्चत्यपशुरेव
भवति॥३३॥

यं कामयेत पशुमान्थस्यादिति परिमित्य तस्य शर्कराः
सिकता व्यूहेत्परिगृहीत एवास्मै समीचीनं रेतः सिञ्चति
पशुमानेव भवति सौम्या व्यूहति सोमो वै रेतोधा रेत एव
तद्धधाति गायत्रिया ब्राह्मणस्य गायत्रो हि ब्राह्मणस्त्रिष्टुभा
राजन्यस्य त्रैष्टुभो हि राजन्यः शं युम्बारहस्पत्यम्मेधो
नोपानमत्सौऽग्निम्प्राविशत्॥३४॥

सौऽग्नेः कृष्णो रूपं कृत्वोदायत् सोऽश्वम्प्राविशत्सो-
ऽश्वस्यावान्तरशफोऽभवद्यदश्वमाक्रमयति य एव मेधो-
ऽश्वम्प्राविशत्तमेवाव रुन्दे प्रजापतिनाग्निश्चेतव्य इत्याहुः

प्राजाप॒त्योऽश्वो॒ यदश्व॑माक्रमय॑ति प्र॒जाप॑तिनै॒वाग्निं॑ चि॒नुते॑
 पुष्कर॑पूर्णमुप॑ दधाति॒ योनि॑र्वा अ॒ग्नेः पु॑ष्करपूर्ण॑
 सयो॑निमे॒वाग्निं॑ चि॒नुते॑ऽपाम्पृ॑ष्ठम॒सीत्युप॑ दधात्य॒पां वा
 ए॒तत्पृ॑ष्ठं यत्पु॑ष्करपूर्ण॑ रूपेणै॒वैन॑दुप॑ दधाति॥ ३५॥

इन्द्रः पशुकामस्य भवत्यविश्वस्ययौनिं वि॑शतिश्च॥६॥ [६]

ब्रह्म॑ जज्ञानमि॒ति रु॒क्ममुप॑ दधाति॒ ब्रह्म॑मुखा॒ वै प्र॒जाप॑तिः
 प्र॒जा असृ॑जत॒ ब्रह्म॑मुखा ए॒व तत्प्र॒जा यज॑मानः सृजते॒ ब्रह्म॑
 जज्ञानमि॒त्याह॑ तस्माद्ब्राह्म॑णो मुख्यो॒ मुख्यो॑ भवति॒ य एवं वेद॑
 ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति॒ न पृ॑थि॒व्यां नान्तरि॑ख्ये॒ न दि॒व्यग्नि॑श्चे॒तव्यं॑
 इति॒ यत्पृ॑थि॒व्यां चि॑न्वीत॒ पृथि॒वीः शु॒चार्ये॑न्नौष॑धयो॒ न
 वन॑स्पतयः॥ ३६॥

प्र जा॑येरन् यदन्तरि॑ख्ये चिन्वी॒तान्तरि॑ख्यः शु॒चार्ये॑न्न
 वया॑सि॒ प्र जा॑येरन् यद्वि॒वि चि॑न्वीत॒ दिवः॑ शु॒चार्ये॑न्न
 पर्जन्यो॑ वर्षेद्रु॒क्ममुप॑ दधात्य॒मृतं॑ वै हि॒रण्यम॑मृतं ए॒वाग्निं॑
 चि॒नुते॑ प्रजा॑त्यै हि॒र॒ण्यम्पु॑रुष॒मुप॑ दधाति॒ यज॑मानलो॒कस्य॑
 वि॒धृत्यै॑ यदिष्ट॑काया॒ आतृ॑ण्णमनूप॒दध्यात्प॑शूनां च
 यज॑मानस्य च प्रा॒णमपि॑ दध्याद्द॒खिण॑तः॥ ३७॥

प्राश्चमुपं दधाति दाधारं यजमानलोकत्र पशूनां
 च यजमानस्य च प्राणमपि दधात्यथो खल्विष्टकाया
 आतृण्णमनूपं दधाति प्राणानामुत्सृष्ट्यै द्रप्सश्चस्कन्देत्यभि
 मृशति होत्रास्वेवैनम्प्रतिं ष्ठापयति सुचावुपं दधात्याज्यस्य
 पूर्णां कार्ष्ण्यमयीं दध्नः पूर्णामौदुम्बरीमियं वै कार्ष्ण्यमय्यसावौत
 एवोपं धत्ते॥३८॥

तूष्णीमुपं दधाति न हीमे यजुषासुमर्हति दखिणां
 कार्ष्ण्यमयीमुत्तरामौदुम्बरीन्तस्मादस्या असावुत्तराज्यस्य
 पूर्णां कार्ष्ण्यमयीं वज्रो वा आज्यं वज्रः कार्ष्ण्यो
 वज्रेणैव यज्ञस्य दखिणतो रख्यांस्यपं हन्ति दध्नः
 पूर्णामौदुम्बरीम्पशवो वै दध्यूर्गुदुम्बरः पशुष्वेवोर्जं दधाति
 पूर्णे उपं दधाति पूर्णे एवैनम्॥३९॥

अमुष्मिल्लौक उपं तिष्ठेते विराज्यग्निश्चैतव्यं इत्याहुः
 सुग्वै विराड्यत्सुचावुपदधाति विराज्येवाग्निं चिनुते
 यज्ञमुखेयज्ञमुखे वै क्रियमाणे यज्ञं रख्यांसि
 जिघांसन्ति यज्ञमुखं रुक्मो यद्रुक्मं व्याधारयति
 यज्ञमुखादेव रख्यांस्यपं हन्ति पञ्चभिर्व्याधारयति

पाङ्क्तो यज्ञो यावानेव यज्ञस्तस्माद्रक्षांस्यपं हन्त्यक्षण्या
व्याघारयति तस्मादक्षण्या पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति
प्रतिष्ठित्यै॥४०॥

वनस्पतयो दखिणतो धत्त एनन्तस्मादक्षण्या पञ्च च॥७॥ [७]

स्वयमातृणामुप दधातीयं वै स्वयमातृणेमामेवोप
धत्तेऽश्वमुप घ्रापयति प्राणमेवास्यां दधात्यथो प्राजापत्यो
वा अश्वः प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते प्रथमेष्टकोपधीयमाना
पशूनां च यजमानस्य च प्राणमपि दधाति स्वयमातृणा
भवति प्राणानामुत्सृष्ट्या अथो सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या
अग्नावग्निश्चेतव्य इत्याहुरेष वै॥४१॥

अग्निर्वैश्वानरो यद्वाह्मणस्तस्मै प्रथमामिष्टकां यजुष्कृताम्प्र
यच्छेत्ताम्रं ह्मणश्चोप दध्यातामग्नावेव तदग्निं चिनुत ईश्वरो
वा एष आर्तिमार्तोर्योऽविद्वानिष्टकामुपदधाति त्रीन्
वरान्दद्यात्रयो वै प्राणाः प्राणानां स्पृत्यै द्वावेव देयौ द्वौ
हि प्राणावेक एव देय एको हि प्राणः पशुः॥४२॥

वा एष यदग्निर्न खलु वै पशव आयवसे रमन्ते
दूर्वेष्टकामुप दधाति पशूनां धृत्यै द्वाभ्याम्प्रतिष्ठित्यै

काण्डात्काण्डात्प्ररोहन्तीत्याहुः काण्डेनकाण्डेन ह्येषा
 प्रतिष्ठित्येवा नो दूर्वे प्र तनु सहस्रेण शतेन चेत्याहुः
 साहस्रः प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्यै देवलक्ष्मं वै त्र्यालिखिता
 तामुत्तरलक्ष्माणं देवा उपादधताधरलक्ष्माणमसुरा यम्॥४३॥

कामयेत वसीयान्श्रयादित्युत्तरलक्ष्माणं तस्योप
 दध्याद्वसीयानेव भवति यं कामयेत पापीयान्श्रयादित्यधर-
 लक्ष्माणं तस्योप दध्यादसुरयोनिमेवैनमनु परा भावयति
 पापीयान्भवति त्र्यालिखिता भवतीमे वै लोका-
 स्त्र्यालिखितैभ्य एव लोकेभ्यो भ्रातृव्यमन्तरेत्यङ्गिरसः
 सुवर्गं लोकं यतः पुरोडाशः कूर्मो भूत्वानु प्रासर्पत्॥४४॥

यत्कूर्ममुपदधाति यथा खेत्रविदञ्जसा नयत्येवमेवैनं
 कूर्मः सुवर्गं लोकमञ्जसा नयति मेधो वा एष पशूनां
 यत्कूर्मो यत्कूर्ममुपदधाति स्वमेव मेधम्पश्यन्तः पशव
 उप तिष्ठन्ते श्मशानं वा एतत्क्रियते यन्मृतानां
 पशूनां शीर्षाण्युपधीयन्ते यज्जीवन्तं कूर्ममुपदधाति
 तेनाश्मशानचिद्वास्तव्यो वा एष यत्॥४५॥

कूर्मो मधु वाता ऋतायत इति दध्ना मधुमिश्रेणाभ्यनक्ति

स्वदयत्येवैनङ्गाम्यं वा एतदन्नं यद्दध्यारण्यम्मधु यद्दध्ना
मधुमिश्रेणाभ्यनक्त्युभयस्यावरुद्धौ मही द्यौः पृथिवी च न
इत्याहाभ्यामेवैनमुभयतः परि गृह्णाति प्राश्चमुप दधाति
सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै पुरस्तात्प्रत्यश्चमुप दधाति
तस्मात्॥ ४६ ॥

पुरस्तात्प्रत्यश्चः पशवो मेधमुप तिष्ठन्ते यो वा
अपनाभिमाग्निं चिनुते यजमानस्य नाभिमनु प्र विंशति स
एनमीश्वरो हिंसितोरुलूखलमुप दधात्येषा वा अग्नेर्नाभिः
सनाभिमेवाग्निं चिनुतेऽहिंसाया औदुम्बरम्भवत्यूर्वा
उदुम्बर ऊर्जमेवाव रुद्धे मध्यत उप दधाति मध्यत
एवास्मा ऊर्जं दधाति तस्मान्मध्यत ऊर्जा भुञ्जत इयंद्भवति
प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मितमव हन्त्यन्नमेवाकर्वैष्णव्यर्चोप
दधाति विष्णुर्वै यज्ञो वैष्णवा वनस्पतयो यज्ञ एव यज्ञम्प्रति
ष्ठापयति॥ ४७ ॥

एष वै पशुर्यमसर्पदेष यत्तस्मात्तस्मात्सप्तविंशतिश्च॥ ८ ॥ [८]

एषां वा एतल्लोकानां ज्योतिः सम्भृतं यदुखा
यदुखामुपदधात्येभ्य एव लोकेभ्यो ज्योतिरव रुद्धे मध्यत

उप॑ दधाति मध्य॑त ए॒वास्मै॑ ज्योति॑र्दधाति॒ तस्मा॑न्मध्य॑तो
ज्योति॑रुपा॑स्महे॒ सिक॑ताभिः पू॒रय॑त्येतद्वा अ॒ग्नेर्वै॑श्वान॒रस्य॑
रूप॑ꣳ रू॒पेणै॒व वै॑श्वान॒रमव॑ रुन्धे॒ यं का॒मये॑त॒ रव्यो॑धुकः
स्या॒दित्यू॑नां तस्योप॑ ॥ ४८ ॥

द॒ध्या॒त्त्व्यो॑धुक ए॒व भ॑वति॒ यं का॒मये॑तानु॑पदस्य॒दन्न॑मद्या॒दिति॑
पू॒र्णां तस्यो॑प॑ द॒ध्या॒दनु॑पदस्य॒देवा॑न्नम॒त्ति स॒हस्रं॑ वै प्रति॒ पुरु॑षः
पशू॑नां यच्छति॒ स॒हस्रं॑म॒न्ये प॒शवो॑ मध्ये॒ पुरु॑षशी॒र्षमु॑प॒
दधा॑ति सवी॒र्यत्वा॑यो॒खाया॑मपि॒ दधा॑ति प्रति॒ष्ठामे॑वैन॒द्रम॑यति॒
व्यृ॑द्धं वा ए॒तत्प्रा॒णैर॑मे॒ध्यं यत्पु॑रुषशी॒र्षम॑मृ॒तं खलु॑ वै
प्रा॒णाः ॥ ४९ ॥

अ॒मृत॑ꣳ हि॒र॒ण्य॑म्प्रा॒णेषु॑ हि॒र॒ण्य॑श॒ल्कान्प्र॑त्य॒स्यति॑
प्रति॒ष्ठामे॑वैन॒द्रम॑यित्वा प्रा॒णैः स॑म॒र्धय॑ति द॒ध्ना म॑धुमि॒श्रेण॑
पू॒रय॑ति मध॒व्योऽसा॑नीति॒ शृ॒तात॑ङ्क्षे॒न मे॒ध्यत्वा॑य॒
ग्रा॒म्यं वा ए॒तद॑न्नं यद्द॒ध्या॑र॒ण्य॑म्मधु॒ यद्द॒ध्ना म॑धुमि॒श्रेण॑
पू॒रय॑त्यु॒भय॑स्याव॒रु॑द्धौ पशु॑शी॒र्षाण्यु॑प॒ दधा॑ति प॒शवो॑
वै प॑शुशी॒र्षाणि॑ प॒शून्वा॑व॒ रुन्धे॒ यं का॒मये॑ताप॒शुः
स्या॒दिति॑ ॥ ५० ॥

विषूचीनानि तस्योपं दध्याद्विषूच एवास्मात्पशून् दधात्यपशुरेव
 भवति यं कामयेत पशुमान्त्स्यादिति समीचीनानि तस्योपं
 दध्यात्समीच एवास्मै पशून् दधाति पशुमानेव भवति
 पुरस्तात्प्रतीचीनमश्वस्योपं दधाति पश्चात्प्राचीनमृषभस्यापशवो
 वा अन्ये गोअश्वेभ्यः पशवो गोअश्वानेवास्मै समीचो
 दधात्येतावन्तो वै पशवः ॥ ५१ ॥

द्विपादश्च चतुष्पादश्च तान् वा एतदग्नौ प्र दधाति
 यत्पशुशीर्षाण्युप दधात्यमुमारण्यमनु ते दिशामीत्याह
 ग्राम्येभ्य एव पशुभ्य आरण्यान्पशूञ्छुचमनूत्सृजति
 तस्मात्समावत्पशूनाम्प्रजायमानानामारण्याः पशवः
 कनीयांसः शुचा हृताः सर्पशीर्षमुप दधाति यैव सर्पे
 त्विषिस्तामेवाव रुद्धे ॥ ५२ ॥

यत्समीचीनम्पशुशीर्षैरुप दध्याद्ग्राम्यान्पशून् ५ शुकाः
 स्युर्यद्विषूचीनमारण्यान् यजुरेव वदेदव तां त्विषि ५ रुद्धे
 या सर्पे न ग्राम्यान्पशून् हिनस्ति नारण्यानथो खलूपधेयमेव
 यदुप दधाति तेन तां त्विषिमव रुद्धे या सर्पे यद्यजुर्वदति
 तेन शान्तम् ॥ ५३ ॥

प॒शुर्वा ए॒ष यद॒ग्निर्योनिः॑ खलु॒ वा ए॒षा प॒शोर्वि क्रि॑यते
यत्प्रा॒चीन॑मैष्ट॒काद्यजुः॑ क्रि॒यते॒ रेतो॑ऽप॒स्या अप॒स्या उप॑
दधाति॒ योना॑वेव॒ रेतो॑ दधाति॒ पञ्चोप॑ दधाति॒ पाङ्गाः॑
प॒शवः॑ प॒शूने॒वास्मै॑ प्र ज॑नयति॒ पञ्च द॑रि॒ष्णिण॒तो वज्रो॑ वा
अ॒प॒स्या वज्रे॑णैव य॒ज्ञस्य॑ द॒रि॒ष्णिण॒तो र॒ख्या॒स्यप॑ ह॒न्ति पञ्च॑
प॒श्चात्॥ ५४॥

प्राची॒रुप॑ दधाति॒ पश्चा॑द्वै प्रा॒चीन॑ रेतो॑ धीयते
प॒श्चादे॒वास्मै॑ प्रा॒चीन॑ रेतो॑ दधाति॒ पञ्च पुर॑स्तात्प्रा॒तीची॒रुप॑
दधाति॒ पञ्च प॒श्चात्प्रा॒चीस्तस्मात्प्रा॒चीन॑ रेतो॑ धीयते
प्रा॒तीचीः॑ प्र॒जा जा॑यन्ते॒ पञ्चोत्तर॑तश्छ॒न्दस्याः॑ प॒शवो॑ वै
छ॒न्दस्याः॑ प॒शूने॒व प्रजा॑ता॒न्त्स्वमा॒यत॑नम॒भि पर्यू॑हत इ॒यं वा
अ॒ग्नेर॑तिदा॒हाद॑बिभेत्सै॒ताः॥ ५॥

अ॒प॒स्या अप॑श्य॒त्ता उपा॑धत्त॒ ततो॑ वा इ॒मां
नात्य॑दह॒द्यद॑प॒स्या उप॑दधा॒त्यस्या॑ अ॒न॑तिदाहायो॒वाचं॑
हे॒यम॑द॒दि॒त्स ब्र॑ह्म॒णान्नं॑ यस्यै॒ता उप॑धी॒यान्तै॒ य उ॑ चै॒ना
ए॒वं वे॑द॒दिति॑ प्राण॒भृत् उप॑ दधाति॒ रेत॑स्ये॒व प्रा॒णान्द॑धाति॒
तस्मा॒द्वद॑न्प्रा॒णन्पश्य॑ञ्छृ॒ण्वन्प॒शुर्जा॑यते॒ऽयम्पु॑रः॥ ५६॥

भुव इति पुरस्तादुप दधाति प्राणमेवैताभिर्दाधारायं
 दखिषणा विश्वकर्मेति दखिषणतो मन एवैताभिर्दाधारायम्पश्चाद्वि
 इति पश्चाच्चख्युरेवैताभिर्दाधारेदमुत्तरात्सुवरित्युत्तरतः
 श्रोत्रमेवैताभिर्दाधारेयमुपरि मतिरित्युपरिष्ठाद्वाचमेवैताभिर्दाधार
 दशदशोप दधाति सर्वीर्यत्वायाक्षण्या॥५७॥

उप दधाति तस्मादक्षण्या पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति
 प्रतिष्ठित्ये याः प्राचीस्ताभिर्वसिष्ठ आर्ध्रोद्या दखिषणा
 ताभिर्भरद्वाजो याः प्रतीचीस्ताभिर्विश्वामित्रो या
 उदीचीस्ताभिर्जमदग्निर्या ऊर्ध्वास्ताभिर्विश्वकर्मा य
 एवमेतासामृद्धिं वेदध्नोत्येव य आसामेवम्बन्धुतां वेद
 बन्धुमान्भवति य आसामेवं कृप्तिं वेद कल्पते॥५८॥

अस्मै य आसामेवमायतनं वेदायतनवान्भवति य
 आसामेवम्प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति प्राणभृतं उपधाय
 संयत उप दधाति प्राणानेवास्मिन्धित्वा संयद्धिः सं
 यच्छति तत्संयता संयत्त्वमथो प्राण एवापानं दधाति
 तस्मात्प्राणापानौ सं चरतो विषूचीरुप दधाति तस्माद्विष्वश्चौ
 प्राणापानौ यद्वा अग्नेरसं यतम्॥५९॥

असुवर्ग्यमस्य तत्सुवर्ग्योऽग्निर्यत्सं यत उपदधाति
 समेवैनं यच्छति सुवर्ग्यमेवाकस्यविर्वयः कृतमयानामित्याह
 वयोभिरेवायानव रुद्धेऽयैर्वयांसि सर्वतो वायुमतीर्भवन्ति
 तस्मादयं सर्वतः पवते॥६०॥

पश्चादेताः पुरोऽक्षण्या कल्पतेऽसं यतम्पञ्चत्रिंशच्च॥१०॥ [१०]

गायत्री त्रिष्टुब्जगत्यनुष्टुप्पङ्क्ता सह। बृहत्युष्णिहा
 ककुत्सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। द्विपदा या चतुष्पदा त्रिपदा
 या च षट्पदा। सछन्दा या च विच्छन्दाः सूचीभिः शिम्यन्तु
 त्वा। महानाग्नी रेवतयो विश्वा आशाः प्रसूवरीः। मेघ्या
 विद्युतो वाचः सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। रजता हरिणीः सीसा
 युजो युज्यन्ते कर्मभिः। अश्वस्य वाजिनस्त्वचि सूचीभिः
 शिम्यन्तु त्वा। नारीः॥६१॥

ते पत्नयो लोम वि चिन्वन्तु मनीषया। देवानाम्पत्नीर्दिशः
 सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। कुविदङ्ग यवमन्तो यवं चिद्यथा
 दान्त्यनुपूर्वं वियूय। इहेहैषां कृणुत भोजनानि ये बर्हिषो
 नमोवृक्तिं न जुग्मुः॥६२॥

नारीस्त्रिंशच्च॥११॥ [११]

कस्त्वाँ छति॑ कस्त्वा॒ वि शाँस्ति॑ कस्ते॒ गात्राणि॑ शिम्यति।
 क उ॑ ते शमिता॒ कविः॑। ऋतव॑स्त ऋतु॒धा परुः॑ शमितारो॒ वि
 शासतु॑। संव॑त्सरस्य॒ धाय॑सा॒ शिमी॑भिः शिम्यन्तु त्वा। दैव्या॑
 अध्व॑र्यव॑स्त्वा॒ छान्तु॑ वि च॑ शासतु। गात्रा॑णि पर्व॒शस्ते॑ शिमाः॑
 कृण्वन्तु॑ शिम्यन्तः॑। अर्ध॑मा॒साः परू॑षि ते॒ मासाँश्छान्तु॑
 शिम्यन्तः॑। अ॒होरा॒त्राणि॑ म॒रुतो॑ विलि॑ष्टं॥६३॥

सू॒दय॑न्तु ते। पृ॒थि॒वी ते॒ऽन्तरि॑ख्येण वा॒युश्छि॑द्र॒म्भिष॑ज्यतु।
 द्यौस्ते॒ नख्य॑त्रैः स॒ह रू॒पं कृ॑णोतु साधु॒या। शं ते॒ परे॑भ्यो
 गात्रे॑भ्यः शम॒स्त्वरे॑भ्यः। शम॒स्थभ्यो॑ म॒ज्जभ्यः॑ शमु॑ ते त॒नुवे॑
 भुवत्॥६४॥

विलि॑ष्टत्रि॑शच्च॥१२॥ [१२]

उ॒त्स॒न्नय॑ज्ञ इन्द्रा॑ग्नी दे॒वा वा अ॑ख्यणयास्तोमीया॑ अ॒ग्नेर्भा॑गाँऽस्य॑ग्ने जा॒तात्र॑श्मिरिति॑
 नाक॑सद्वि॒च्छन्दाँ॑सि सर्वा॑भ्यो वृष्टि॑सर्नी॒र्देवा॑सुराः कर्नी॑याँसः प्र॒जाप॑तेरखि॒ द्वाद॑श॥१२॥

उ॒त्स॒न्नय॑ज्ञो दे॒वा वै यस्य॑ मुख्य॑वतीर्नाक॑सद्वि॒रेवैताभि॑रष्टाच॑त्वारि॒शत्॥४४॥ उ॒त्स॒न्नय॑ज्ञः

सर्व॑त्वाय॑॥ [१३]

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

उ॒थ्स॒न्नय॒ज्ञो वा ए॒ष यद॒ग्निः किं वा॒हैत॒स्यं क्रि॒यते किं
वा न यद्वै य॒ज्ञस्यं क्रि॒यमा॑णस्यान्त॒र्यन्ति पू॒र्यन्ति वा अ॑स्य
तदा॑श्चि॒नीरु॒पं दधा॑त्य॒श्विनो वै दे॒वानां भि॒षजौ ताभ्या॑मे॒वास्मै
भे॒षजं क॑रोति प॒ञ्चोप॑ दधाति पा॒ङ्क्तौ य॒ज्ञो यावा॑ने॒व य॒ज्ञस्तस्मै
भे॒षजं क॑रोत्य॒वृत॒व्या उप॑ दधात्य॒वृत॒नां क्लृ॑प्त्यै॥१॥

पञ्चोप॑ दधाति पञ्च वा ऋ॒तवो॒ याव॑न्त ए॒वर्त॑व॒स्तान्क॑ल्पयति
समा॒नप्र॑भृतयो भवन्ति समा॒नोद॑र्कास्तस्मा॑त्समा॒ना ऋ॒तव
एके॑न प॒देन॒ व्याव॑र्तन्ते तस्मा॑द्द॒तवो॒ व्याव॑र्तन्ते प्रा॒णभृ॒त उप॑
दधात्य॒वृत॒ष्वेव प्रा॒णान्द॑धाति तस्मा॑त्समा॒नाः सन्त॑ ऋ॒तवो॒ न
जी॒र्यन्त्यथो॒ प्र ज॑नयत्ये॒वैना॑ने॒ष वै वा॒युर्य॑त्प्रा॒णो यद॑त॒व्या
उप॑धा॒य प्रा॒णभृ॑तः॥२॥

उप॑दधाति तस्मा॑त्सर्वा॒नृ॒तून् वा॒युरा व॑रीवर्त्ति
वृष्टि॑सनीरु॒पं दधा॑ति वृष्टि॑मे॒वाव॑ रु॒द्धे यदे॑क॒धोप॑द॒ध्यादे॑क॒मृ॒तुं
व॑र्षेदनुपरि॒हारं सा॑दयति तस्मा॑त्सर्वा॒नृ॒तून् व॑र्षति
यत्प्रा॑णभृ॒त उप॑धा॒य वृष्टि॑सनीरु॒पं दधा॑ति तस्मा॑द्वा॒युप्र॑च्युता

दिवो वृष्टिरीते पशवो वै वयस्यां नानामनसः खलु वै
पशवो नानाव्रतास्तेऽप एवाभि समनसः॥३॥

यं कामयेतापशुः स्यादिति वयस्यांस्तस्योपधायापस्यां
उप दध्यादसंज्ञानमेवास्मै पशुभिः करोत्यपशुरेव भवति
यं कामयेत पशुमान्त्स्यादित्यपस्यांस्तस्योपधाय वयस्यां
उप दध्यात्संज्ञानमेवास्मै पशुभिः करोति पशुमानेव भवति
चतस्रः पुरस्तादुप दधाति तस्माच्चत्वारि चर्षुषो रूपाणि द्वे
शुक्ले द्वे कृष्णे॥४॥

मूर्धन्वतीर्भवन्ति तस्मात्पुरस्तान्मूर्धा पञ्च दर्षिणायां
श्रोण्यामुप दधाति पञ्चोत्तरस्यां तस्मात्पश्चाद्वर्षीयान्
पुरस्तात्प्रवणः पशुर्बस्तो वय इति दर्षिणेऽस्य उप
दधाति वृष्णिर्वय इत्युत्तरेऽसावेव प्रति दधाति व्याघ्रो
वय इति दर्षिणे पृष्य उप दधाति सिंहो वय इत्युत्तरे
पृष्योरेव वीर्यं दधाति पुरुषो वय इति मध्ये तस्मात्पुरुषः
पशूनामधिपतिः॥५॥

कृत्या उपधाय प्राणभूतः समनसः कृष्णे पुरुषो वय इति पञ्च च॥१॥—[१]

इन्द्राग्नी अव्यथमानामिति स्वयमातृणामुप दधातीन्द्राग्निभ्यः

वा इमौ लोकौ विधृतावनयो॑ल्लोकयोर्विधृत्या॒ अधृतेव॒ वा
 ए॒षा यन्मध्य॒मा चित्तिर॒न्तरि॑खमिव॒ वा ए॒षेन्द्रा॑ग्नी
 इत्या॑हेन्द्रा॒ग्नी वै दे॒वाना॑मोजो॒भृता॑वोज॒सैवैना॑- मन्तरि॑खे
 चिनुते॒ धृत्यै॑ स्वयमातृ॒ण्णामुप॑ दधात्यन्तरि॑खं॒ वै
 स्वयमातृ॒ण्णान्तरि॑खमेवोप॑ धत्तेऽश्वमुप॑॥६॥

घ्रा॒पय॑ति प्रा॒णमे॒वास्यां॑ दधा॒त्यथो॑ प्राजाप॒त्यो वा अश्वः॑
 प्र॒जाप॑तिनैवाग्निं चिनुते स्वयमातृ॒ण्णा भ॑वति प्रा॒णाना॑मु॒थ्सृ॑ष्ट्या
 अथो॑ सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑ख्यात्यै दे॒वानां॑ वै सुव॒र्गं लो॒कं
 यतां॑ दि॒शः सम॑व्हीयन्त॒ त ए॒ता दि॒श्या अप॑श्यन्ता उपा॑दधत॒
 ताभि॑र्वै ते दि॒शोऽदृ॑हन्त्यदि॒श्या उप॑दधाति दि॒शां वि॒धृत्यै॑
 दश॑ प्राणभृतः पुरस्तादुप॑॥७॥

दधा॑ति नव॒ वै पुरु॑षे प्रा॒णा नाभि॑र्दश॒मी प्रा॒णाने॒व
 पुरस्ता॑द्धत्ते॒ तस्मा॑त्पुरस्ता॑त्प्रा॒णा ज्योति॑ष्मतीमुत्त॒मामुप॑
 दधा॑ति॒ तस्मा॑त्प्रा॒णानां॑ वाग्ज्योति॑रुत्त॒मा दशोप॑
 दधा॑ति॒ दशा॑खरा वि॒राड्वि॒राट्छु॒न्दसां॑ ज्योति॑र्ज्योति॑रेव
 पुरस्ता॑द्धत्ते॒ तस्मा॑त्पुरस्ता॑ज्योति॑रुपा॑स्महे॒ छन्दा॑सि
 प॒शुष्व॒जिम॑युस्तान्बृ॒हत्युद॑जय॒त्तस्मा॑द्द्वार्ह॒ताः॥८॥

प॒शवं॑ उच्यन्ते॒ मा छ॒न्द इति॑ दखि॒णत॑ उप॑ दधाति॒

तस्माद्दृष्टिणावृतो मासाः पृथिवी छन्द इति पश्चात्प्रतिष्ठित्या
 अग्निर्देवतेत्युत्तरत ओजो वा अग्निरोज एवोत्तरतो धत्ते
 तस्मादुत्तरतोभिप्रयायी जयति षट्त्रिंशत्सम्पद्यन्ते
 षट्त्रिंशदखरा बृहती बारहताः पशवो बृहत्यैवास्मै पशूनव
 रुन्दे बृहती छन्दसाः स्वाराज्यम्परीयाय यस्यैताः ॥ ९ ॥

उपधीयन्ते गच्छति स्वाराज्यं सप्त वालखिल्याः
 पुरस्तादुप दधाति सप्त पश्चात्सप्त वै शीर्षण्याः प्राणा
 द्वाववाञ्चौ प्राणानां सवीर्यत्वाय मूर्धासि राडिति
 पुरस्तादुप दधाति यन्त्री राडिति पश्चात्प्राणानेवास्मै समीचो
 दधाति ॥ १० ॥

अश्वमुप पुरस्तादुप बारहता एताश्चतुस्त्रिंशच्च ॥ २ ॥ [२]

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा एता
 अक्ष्णयास्तोमीया अपश्यन्ता अन्यथानूच्यान्यथोपादधत
 तदसुरा नान्ववायन्ततो देवा अभवन्परासुरा यदक्ष्णयास्तोमीया
 अन्यथानूच्यान्यथोपदधाति भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना
 परास्य भ्रातृव्यो भवत्याशुस्त्रिवृदिति पुरस्तादुप दधाति
 यज्ञमुखं वै त्रिवृत् ॥ ११ ॥

यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यांतयति व्योम सप्तदश इति
 दखिणतोऽन्नं वै व्योमान्नं सप्तदशोऽन्नमेव दखिणतो
 धत्ते तस्मादखिणनेनान्नमद्यते धरुणं एकविंश इति
 पश्चात्प्रतिष्ठा वा एकविंशः प्रतिष्ठित्यै भान्तः पञ्चदश
 इत्युत्तरतो ओजो वै भान्त ओजः पञ्चदश ओज एवोत्तरतो
 धत्ते तस्मादुत्तरतोभिप्रयायी जयति प्रतूर्तिरष्टादश इति
 पुरस्तात्॥१२॥

उप दधाति द्वौ त्रिवृतावभिपूर्वं यज्ञमुखे वि
 यांतयत्यभिवर्तः सविंश इति दखिणतोऽन्नं वा
 अभिवर्तोऽन्नं सविंशोऽन्नमेव दखिणतो धत्ते
 तस्मादखिणनेनान्नमद्यते वर्चो द्वाविंश इति पश्चाद्यद्विंशतिर्द्वे
 तेन विराजौ यद्वे प्रतिष्ठा तेन विराजोरेवाभिपूर्वमन्नाद्ये प्रति
 तिष्ठति तपो नवदश इत्युत्तरतस्तस्मात्सव्यः॥१३॥

हस्तयोस्तपस्वितरो योनिश्चतुर्विंश इति पुरस्तादुप
 दधाति चतुर्विंशत्यखरा गायत्री गायत्री यज्ञमुखम्
 यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यांतयति गर्भाः पञ्चविंश इति
 दखिणतोऽन्नं वै गर्भा अन्नम्पञ्चविंशोऽन्नमेव दखिणतो

धत्ते तस्माद्वर्षिणेनान्नमद्यत् ओजस्त्रिणव इति पश्चादिमे वै
लोकास्त्रिणव एष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठति सम्भरणस्त्रयोविंश
इति॥१४॥

उत्तरतस्तस्मात्सव्यो हस्तयोः सम्भार्यतरः क्रतुरेकत्रिंश
इति पुरस्तादुप दधाति वाग्वै क्रतुर्यज्ञमुखं वाग्यज्ञमुखमेव
पुरस्ताद्वि यातयति ब्रध्नस्य विष्टपं चतुस्त्रिंश इति
दक्षिणतोऽसौ वा आदित्यो ब्रध्नस्य विष्टपम् ब्रह्मवर्चसमेव
दक्षिणतो धत्ते तस्माद्वर्षिणोऽर्धो ब्रह्मवर्चसितरः प्रतिष्ठा
त्रयस्त्रिंश इति पश्चात्प्रतिष्ठित्यै नाकः षट्त्रिंश इत्युत्तरतः
सुवर्गो वै लोको नाकः सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै॥१५॥

वै त्रिवृदिति पुरस्तात्सव्यस्त्रयोविंश इति सुवर्गो वै पञ्च च॥३॥ आशुर्व्योम धरुणो भान्तः
प्रतूर्तिरभिवर्तो वर्चस्तपो योनिर्गर्भा ओजः सम्भरणः क्रतुर्ब्रध्नस्य प्रतिष्ठा नाक्षोऽंशः॥-[३]

अग्नेर्भागोऽसीति पुरस्तादुप दधाति यज्ञमुखं वा
अग्निर्यज्ञमुखं दीर्घा यज्ञमुखम्ब्रह्म यज्ञमुखं त्रिवृद्यज्ञमुखमेव
पुरस्ताद्वि यातयति नृचर्ष्यसाम्भागोऽसीति दक्षिणतः
शुश्रुवांसो वै नृचर्ष्यसोऽन्नं धाता जातायैवास्मा अन्नमपि
दधाति तस्माज्जातोऽन्नमत्ति जनित्रं स्पृतं सप्तदशः स्तोम

इत्याहान्नं वै जनित्रम्॥१६॥

अन्नं सप्तदशोऽन्नमेव दखिणतो धत्ते तस्मादखिणेनान्नमद्य
मित्रस्य भागोऽसीति पश्चात्प्राणो वै मित्रोऽपानो वरुणः
प्राणापानावेवास्मिन्दधाति दिवो वृष्टिर्वाताः स्पृता एकविंशः
स्तोम इत्याह प्रतिष्ठा वा एकविंशः प्रतिष्ठित्या इन्द्रस्य
भागोऽसीत्युत्तरत ओजो वा इन्द्र ओजो विष्णुरोजः
ख्यत्रमोजः पञ्चदशः॥१७॥

ओज एवोत्तरतो धत्ते तस्मादुत्तरतोभिप्रयायी जयति
वसूनाम्भागोऽसीति पुरस्तादुप दधाति यज्ञमुखं वै वसवो
यज्ञमुखं रुद्रा यज्ञमुखं चतुर्विंशो यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि
यातयत्यादित्यानां भागोऽसीति दखिणतोऽन्नं वा आदित्या
अन्नम्मरुतोऽन्नं गर्भा अन्नम्पञ्चविंशोऽन्नमेव दखिणतो
धत्ते तस्मादखिणेनान्नमद्यतेऽदित्यै भागः॥१८॥

असीति पश्चात्प्रतिष्ठा वा अदितिः प्रतिष्ठा पूषा प्रतिष्ठा
त्रिणवः प्रतिष्ठित्यै देवस्य सवितुर्भागोऽसीत्युत्तरतो ब्रह्म वै
देवः सविता ब्रह्म बृहस्पतिर्ब्रह्म चतुष्टोमो ब्रह्मवर्चसमेवोत्तरतो
धत्ते तस्मादुत्तरोऽर्धो ब्रह्मवर्चसितरः सावित्रवती भवति

प्रसूत्यू तस्माद्वाह्मणानामुदीची स॒निः प्रसू॒ता ध॒र्त्रश्चतुष्टो॒म
इति॑ पुरस्तादुप॑ दधाति यज्ञमुखं वै ध॒र्त्रः॥१९॥

य॒ज्ञ॒मु॒खं च॑तुष्टो॒मो य॑ज्ञमुखमे॒व पुरस्ता॒द्वि या॑तयति
यावा॑नाम्भा॒गोऽसीति॑ द॒खि॒णतो॒ मासा॒ वै यावा॑ अर्धमा॒सा
अया॑वास्तस्माद्द॒खि॒णावृ॑तो॒ मासा॒ अन्नं॑ वै यावा॒ अन्न॑म्प्रजा
अन्न॑मे॒व द॑खि॒णतो॒ ध॑त्ते तस्माद्द॒खि॒णेना॒न्नम॑द्यत
ऋभू॑णाम्भा॒गोऽसीति॑ प॒श्चात् प्र॑तिष्ठित्यै वि॒वर्तो॑-
ऽष्टा॑चत्वारि॒ंश इत्यु॑त्तरतो॑ऽनयो॑र्लोकयोः॑ स॒वीर्य॑त्वाय॒
तस्मा॑दि॒मौ लो॒कौ सु॒माव॑द्वीर्यौ॥२०॥

यस्य॒ मुख्य॑वतीः पुरस्तादुपधी॒यन्ते मुख्य॑ ए॒व
भ॑व॒त्यास्य॒ मुख्यो॑ जायते यस्यान्न॑वतीर्द॒खि॒णतो॒-
ऽत्य॑न्नमास्या॑न्नादो जा॒यते॒ यस्य॑ प्र॒तिष्ठा॑वतीः प॒श्चात्प्र॑त्ये॒व
ति॑ष्ठति॒ यस्यो॑ज॒स्वतीरु॑त्तर॒त ओ॑ज॒स्व्यै॒व भ॑व॒त्यास्यो॑ज॒स्वी
जा॑यते॒ऽर्को वा ए॒ष यद॑ग्निस्तस्यै॒तदे॒व स्तो॒त्रमे॒तच्छ्र॑स्त्रं यदेषा
वि॒धा॥२१॥

वि॒धी॒यते॒ऽर्क ए॒व तद॑र्क्यमनु वि॒धी॒यते॒ऽत्य॑न्नमास्या॑न्नादो
जा॑यते॒ यस्यै॒षा वि॒धा वि॒धी॒यते॒ य उ॑ चैनामे॒वं वेद॑

सृष्टीरुपं दधाति यथासृष्टमेवाव रुद्धे न वा इदं दिवा न
नक्तमासीदव्यावृत्तन्ते देवा एता व्युष्टीरपश्यन्ता उपादधत्
ततो वा इदं व्यौच्छद्यस्यैता उपधीयन्ते व्यैवास्मा उच्छत्यथो
तम एवाप हते॥२२॥

वै जनित्रं पञ्चदशोऽदित्यै भागो वै धृत्रः समावद्दीर्यौ विधा ततो वा इदं चतुर्दश
च॥४॥ अग्नेर्नृचख्यंसाञ्जनित्रं मित्रस्येन्द्रस्य वसूनामादित्यानामदित्यै देवस्य सवितुः सावित्रवती
धृत्रो यावानामृभूणां विवर्तश्चतुर्दश॥॥ [४]

अग्नें जातान्म्र णुंदा नः सपत्नानिति पुरस्तादुप
दधाति जातानेव भ्रातृव्यान्म्र णुंदते सहसा जातानिति
पश्चाज्जनिष्यमाणानेव प्रति नुदते चतुश्चत्वारिंशः स्तोम
इति दख्णिणतो ब्रह्मवर्चसं वै चतुश्चत्वारिंशो ब्रह्मवर्चसमेव
दख्णिणतो धत्ते तस्माद्वख्णिणोऽर्धो ब्रह्मवर्चसितरः षोडशः
स्तोम इत्युत्तरतो ओजो वै षोडश ओज एवोत्तरतो धत्ते
तस्मात्॥२३॥

उत्तरतोभिप्रयायी जयति वज्रो वै चतुश्चत्वारिंशो वज्रः
षोडशो यदेते इष्टके उपदधाति जातांश्चैव जनिष्यमाणांश्च
भ्रातृव्यान्म्रणुद्य वज्रमनु प्र हरति स्तृत्यै पुरीषवतीम्मध्य
उप दधाति पुरीषं वै मध्यमात्मनः सात्मानमेवाग्निं चिनुते

सात्मा॒मुष्मि॑ल्लो॒के भ॑वति॒ य ए॒वं वे॒दैता वा अ॑स॒प॒त्ना ना॑मेष्ट॒का
यस्यै॒ता उ॑प॒धी॒यन्ते॑॥ २४॥

नास्य॑ स॒प॒त्नौ भ॑वति॒ प॒शुर्वा ए॒ष य॒दग्नि॑र्वि॒राजं
उ॒त्त॒मायां चि॒त्या॒मुप॑ दधाति॒ वि॒राजं॑मे॒वोत्त॒माम्प॒शुषु॑ दधाति॒
तस्मा॑त्प॒शुमा॑नु॒त्त॒मां वाचं॑ व॒दति॒ दश॑द॒शोप॑ दधाति॒
स॒वीर्य॑त्वाया॑क्ष्ण॒योप॑ दधाति॒ तस्मा॑द॒क्ष्णया॑ प॒शवो॑ऽङ्गानि॒ प्र
ह॑रन्ति॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ यानि॒ वै छ॒न्दांसि॑ सु॒व॒र्ग्या॑ण्यास॒न्तैर्दे॒वाः
सु॒व॒र्गं लो॒कमा॑य॒न्तेन॑र्ष॒यः॥ २५॥

अ॒श्राम्य॑न्ते तपो॑ऽत॒प्यन्त॒ तानि॒ तप॑सापश्य॒न्तेभ्य॑ ए॒ता
इष्ट॑का॒ निर॑मि॒मते॒वश्छ॒न्दो वरि॑व॒श्छ॒न्द इति॒ ता उपा॑दधत्
ताभि॒र्वै ते सु॑व॒र्गं लो॒कमा॑यन्॒ यदे॒ता इष्ट॑का उप॒दधा॑ति॒ यान्ये॒व
छ॒न्दांसि॑ सु॒व॒र्ग्या॑णि॒ तैरे॒व यज॑मानः सु॒व॒र्गं लो॒कमे॑ति
य॒ज्ञेन॒ वै प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत्॒ ताः स्तोम॑भा॒गैरे॒वासृ॑जत्
यत्॥ २६॥

स्तोम॑भा॒गा उप॑दधाति॒ प्र॒जा ए॒व तद्य॑ज॒मानः सृ॑जते॒
बृह॑स्पति॒र्वा ए॒तद्य॑ज्ञस्य॒ तेजः॒ सम॑भ॒रद्य॑त्स्तोम॑भा॒गा
य॑त्स्तोम॑भा॒गा उप॑दधाति॒ स॒तैज॑समे॒वाग्निं चि॑नुते॒ बृह॑स्पति॒र्वा

ए॒तां य॒ज्ञस्य॑ प्र॒तिष्ठा॑म॒पश्य॑द्य॒थस्तोम॑भागा॒ यथ॑स्तोम॒भागा॑
उप॒दधा॑ति य॒ज्ञस्य॑ प्र॒तिष्ठि॑त्यै स॒प्तस॒प्तोप॑ दधाति सवीर्य॒त्वाय॑
ति॒स्रो म॒ध्ये प्र॒तिष्ठि॑त्यै॥ २७ ॥

उत्त॒रतो॑ ध॒त्ते तस्मा॑दुप॒धीय॑न्त ऋष॑योऽसृज॒त यन्नि॑च॒त्वारि॑श॒च्च॥ ५॥ ————— [५]

र॒श्मिरि॑त्ये॒वादि॑त्यम॒सृज॑त॒ प्रेति॑रिति॒ धर्म॑मन्वि॒तिरिति॑
दि॒वः स॒न्धिरि॑त्यन्त॒रि॒ख्यम्प्र॑ति॒धिरिति॑ पृथि॒वीं वि॑ष्ट॒म्भ
इति॑ वृष्टि॒म्प्रवे॑त्य॒हर॑नुवेति॒ रात्रि॑मु॒शिगि॑ति॒ वसू॑न्प्र॒केत॑ इति॒
रु॒द्रा॒न्सु॑दी॒तिरि॑त्या॒दित्या॑नोज॒ इति॑ पि॒तृ॑स्त॒न्तुरि॑ति॒ प्र॒जाः
पृ॒तना॑षाडि॒ति प॒शून्ने॒वदि॑त्योष॒धीर॑भि॒जिद॑सि यु॒क्तग्रा॑वा॥ २८ ॥

इन्द्रा॑य॒ त्वेन्द्रं॑ जि॒न्वेत्ये॒व द॑खि॒णतो॑ वज्र॒म्पयौ॑ह॒दभि॑जि॒त्यै
ताः प्र॒जा अप॑प्राणा॒ असृ॑ज॒त ता॑स्वधि॒पति॑र॒सीत्ये॒व
प्रा॒णम॑दधाद्यन्तेत्य॒पान॑ः स॒ः सर्प॑ इति॒ चख्यु॑र्वयो॒धा इति॑
श्रोत्र॑न्ताः प्र॒जाः प्रा॑ण॒तीर॑पान॒तीः पश्य॑न्तीः शृण्व॒तीर्न
मि॒थुनी॑ अ॒भव॑न्तासु॒ त्रिवृ॑द॒सीत्ये॒व मि॒थुन॑म॒दधा॑त्ताः प्र॒जा
मि॒थुनी॑॥ २९ ॥

भ॒वन्ती॑र्न प्राजा॑यन्त॒ ताः स॑रो॒होऽसि॑ नीरो॒होऽसीत्ये॒व
प्राज॑नय॒त्ताः प्र॒जाः प्रजा॑ता॒ न प्र॑त्य॒तिष्ठ॑न्ता व॒सुको॑ऽसि॒

वेषश्रिरसि वस्यष्टिरसीत्येवेषु लोकेषु प्रत्यस्थापयद्यदाहं
 वसुकोऽसि वेषश्रिरसि वस्यष्टिरसीति प्रजा एव प्रजाता
 एषु लोकेषु प्रतिं ष्ठापयति सात्मान्तरिख्वः रोहति
 सप्राणोऽमुष्मिल्लोके प्रतिं तिष्ठत्यव्यर्धुकः प्राणापानाभ्यां
 भवति य एवं वेद॥३०॥

युक्तग्रावा प्रजा मिथुन्यन्तरिख्वन्द्वादश च॥६॥ [६]

नाकसद्विर्वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्तन्नाकसदां नाकसत्त्वं
 यन्नाकसदं उपदधाति नाकसद्विरेव तद्यजमानः सुवर्गं
 लोकमेति सुवर्गो वै लोको नाको यस्यैता उपधीयन्ते
 नास्मा अकम्भवति यजमानायतनं वै नाकसदो यन्नाकसदं
 उपदधात्यायतनमेव तद्यजमानः कुरुते पृष्ठानां वा एतत्तेजः
 सम्भृतं यन्नाकसदो यन्नाकसदः॥३१॥

उपदधाति पृष्ठानामेव तेजोऽवं रुन्द्वे पञ्चचोडा उपं
 दधात्यप्सरसं एवैनमेता भूता अमुष्मिल्लोक उपं शेरेऽथो
 तनूपानीरेवैता यजमानस्य यं द्विष्यात्तमुपदधद्वायेदेताभ्यं
 एवैनं देवताभ्यं आ वृश्चति ताजगार्तिमार्च्छत्युत्तरा नाकसद्भ्यं
 उपं दधाति यथा जायामानीयं गृहेषु निषादयति तादृगेव

तत्॥ ३२॥

प॒श्चात्प्राची॑मुत्त॒मामुप॑ दधाति॒ तस्मा॑त्प॒श्चात्प्राची॑
प॒त्यन्वा॑स्ते स्वयमातृ॒णां च॑ वि॒कर्णी॑ चो॒त्तमे॑ उप॑
दधाति प्रा॒णो वै स्व॑यमातृ॒णायुर्वि॒कर्णी॑ प्रा॒णं चैवायु॑श्च
प्रा॒णाना॑मुत्त॒मौ ध॑त्ते तस्मा॑त्प्रा॒णश्चायु॑श्च प्रा॒णाना॑मुत्त॒मौ
नान्यामुत्त॑रामिष्ट॒कामुप॑ दध्या॒द्यदन्यामुत्त॑रामिष्ट॒कामुप॑ दध्यात्प॑शु॒ः

च॒ यज॑मानस्य च प्रा॒णं चायु॑श्चापि॑ दध्या॒त्तस्मान्नान्यो॑त्तरेष्ट॒को
स्वयमातृ॒णामुप॑ दधात्य॒सौ वै स्व॑यमातृ॒णामूमे॒वोप॑ ध॒त्ते-
ऽश्व॑मुप॑ घ्रापयति प्रा॒णमे॒वास्या॑ दधात्यथो॑ प्राजाप॒त्यो
वा अश्वः॑ प्रजाप॑तिनैवाग्निं चि॒नुते॑ स्वयमातृ॒णा भ॑वति
प्रा॒णाना॑मुत्सृ॒ष्ट्या अथो॑ सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑ख्यात्या
ए॒षा वै दे॒वानां॑ वि॒क्रान्तिर्यद्वि॒कर्णी॑ यद्वि॒कर्णीमु॑प॒दधाति॑
दे॒वाना॑मे॒व वि॒क्रान्ति॑मनु॒ वि क्र॑मत उत्तर॒त उप॑ दधाति॒
तस्मा॑दुत्तर॒तउ॑पचारोऽग्नि॒र्वायु॑मती॒ भवति॑ समि॒द्धौ॥ ३४॥

सम्भृतं यन्नाक॑सदो यन्नाक॑सदस्तत्प॑शूनामे॒षां वै द्वाविं॑शतिश्च॥ ७॥ [७]

छन्दा॑स्युप॑ दधाति प॒शवो॑ वै छन्दा॑सि प॒शूने॒वाव॑ रु॒द्धे
छन्दा॑सि॒ वै दे॒वानां॑ वा॒मम्प॑शवो॑ वा॒ममे॒व प॒शूनव॑ रु॒द्ध

ए॒ता॒५ ह॒ वै य॒ज्ञसे॑नश्चै॒त्रिया॒य॒णश्चि॑तिं वि॒दां च॑कार॒ तया॒ वै
स प॒शून॑वा॒रुन्ध॒ यदे॒तामु॑प॒दधा॑ति प॒शूने॑वाव॒ रुन्धे॑ गाय॒त्रीः
पु॒रस्ता॒दुप॑ दधाति॒ तेजो॒ वै गा॑य॒त्री तेज॑ ए॒व॥३५॥

मु॒ख॒तो ध॑त्ते मूर्ध॒न्वती॑र्भवन्ति मूर्धा॒नमे॑वैन॒५ समा॒नानां॑
करोति॒ त्रिष्टु॒भ॒ उप॑ दधातीन्द्रि॒यं वै त्रि॑ष्टु॒गिन्द्रि॒यमे॒व म॑ध्य॒तो
ध॑त्ते जग॑तीरुप॒ दधा॑ति जाग॑ता॒ वै प॒शवः॑ प॒शूने॑वाव॒
रुन्धे॑ऽनुष्टु॒भ॒ उप॑ दधाति प्रा॒णा वा अ॑नुष्टु॒प्प्रा॒णाना॑मु॒त्सृष्ट्यै॑
बृ॒हती॒रु॒ष्णिहाः॑ प॒ङ्कीर॒खर॑प॒ङ्कीरि॑ति वि॒षु॒रूपा॑णि॒ छन्दा॒५स्यु॑प॒
दधा॑ति वि॒षु॒रूपा॒ वै प॒शवः॑ प॒शवः॑॥३६॥

छन्दा॒॑५सि॒ वि॒षु॒रूपाने॒व प॒शून॑व॒ रुन्धे॑ वि॒षु॒रूपम॑स्य
गृ॒हे दृ॑श्यते॒ यस्यै॒ता उप॑धी॒यन्ते॒ य उ॑ चै॒ना ए॒वं
वेदा॑ति॒च्छन्दा॑स॒मुप॑ दधा॒त्यति॑च्छन्दा॒ वै सर्वा॑णि॒ छन्दा॒॑५सि॒
सर्वे॑भिरे॒वैनं॒ छन्दा॑भिश्चि॒नुते॒ वर्ष्म॑ वा ए॒षा छन्दा॑सां॒
यदति॑च्छन्दा॒ यदति॑च्छन्दास॒मुप॑दधा॑ति॒ वर्ष्मे॑वैन॒५ समा॒नानां॑
करोति॒ द्वि॒पदा॒ उप॑ दधाति॒ द्वि॒पाद्यज॑मानः॒ प्रति॑ष्ठित्यै॥३७॥

तेज॑ ए॒व प॒शवः॑ प॒शवो॒ यज॑मान॒ एक॑श्च॥८॥ [८]

सर्वा॑भ्यो॒ वै दे॒वता॑भ्यो॒ऽग्नि॑श्ची॒यते॒ यत्स॒युजो॒ नोप॑द॒ध्याद्दे॒वता॑

अस्याग्निं वृञ्जीरन् यत्सयुजं उपदधात्यात्मनैवैनं सयुजं
चिनुते नाग्निना व्यृध्यतेऽथो यथा पुरुषः स्नावभिः संतत
एवमेवैताभिर्ऋग्भिः संततोऽग्निना वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्ता
अमूः कृत्तिका अभवन् यस्यैता उपधीयन्ते सुवर्गमेव॥३८॥

लोकमेति गच्छति प्रकाशं चित्रमेव भवति मण्डलेष्टका
उप दधातीमे वै लोका मण्डलेष्टका इमे खलु वै लोका
देवपुरा देवपुरा एव प्र विंशति नार्तिमाच्छत्यग्निं चिक्यानो
विश्वज्योतिष उप दधातीमानेवैताभिर्लोकाज्योतिष्मतः
कुरुतेऽथो प्राणानेवैता यजमानस्य दाधत्येता वै देवताः
सुवर्ग्यास्ता एवान्वारभ्य सुवर्गं लोकमेति॥३९॥

सुवर्गमेव ता एव चत्वारि च॥१॥ [१]

वृष्टिसनीरुपं दधाति वृष्टिमेवाव रुन्दे यदेकधोपदध्यादेकमृतं
वर्षेदनुपरिहारं सादयति तस्मात्सर्वानृतून् वर्षति
पुरोवातसनिर्सीत्याहैतद्वै वृष्ट्यै रूपं रूपेणैव वृष्टिमव
रुन्दे संयानीभिर्वै देवा इमाल्लोकान्त्समयुस्तत्संयानीनां
संयानित्वं यत्संयानीरुपदधाति यथाप्सु नावा संयात्येवम्॥४०॥

एवैताभिर्यजमान इमाल्लोकान्त्सं याति प्लवो वा

ए॒षोऽग्ने॑र्य॒थ्सं॒यानी॑र्य॒थ्सं॒यानी॑रु॒प॒दधा॑ति प्ल॒वमे॒वैतम॒ग्नय॑
 उप॑ दधात्यु॒त यस्यै॑ता॒सूप॑हि॒तास्वा॒पोऽग्नि॑ः हर॒न्त्यह॑त
 ए॒वास्या॒ग्निरा॑दि॒त्येष्ट॑का उप॑ दधा॒त्यादि॒त्या वा ए॒तम्भू॑त्यै
 प्रति॑ नुदन्ते॒ योऽल॑म्भू॒त्यै स॒न्भूतिं॑ न प्रा॒प्नोत्या॑दि॒त्याः॥४१॥

ए॒वैन॒म्भूतिं॑ गमयन्त्य॒सौ वा ए॒तस्या॑दि॒त्यो रुच॑मा द॑त्ते यो॒-
 ऽग्निं॑ चि॒त्वा न रोच॑ते यदा॑दि॒त्येष्ट॑का उ॒प॒दधा॑त्य॒सावे॒वास्मि॑न्नादि॒त
 रुचं॑ दधाति॒ यथा॒सौ दे॒वाना॑ः रोच॑त ए॒वमे॒वैष म॑नु॒ष्याणा॑ः
 रोच॑ते घृ॒तेष्ट॑का उप॑ दधा॒त्येत॒द्वा अ॒ग्नेः प्रि॒यं धाम॑
 यद्धृ॒तम्प्रि॒येणै॒वैनं॑ धाम्ना॒ सम॑र्धयति॥४२॥

अथो॒ तेज॑सानु॒परि॑हारः॒ साद॑य॒त्यपरि॑वर्गमे॒वास्मि॑न्तेजो
 दधा॑ति प्र॒जाप॑तिर॒ग्निम॑चिनु॒त स यश॑सा॒ व्या॑र्ध्य॒त स ए॒ता
 यशो॑दा अ॒पश्य॑त्ता उ॒पा॒धत्त॑ ताभि॒र्वै स यश॑ आ॒त्मन्न॑धत्त
 यद्यशो॑दा उ॒प॒दधा॑ति॒ यश॑ ए॒व ताभि॑र्यज॒मान आ॒त्मन्ध॑त्ते
 पञ्चो॒प दधा॑ति॒ पाङ्क्तुः॑ पुरु॒षो यावा॑ने॒व पुरु॑ष॒स्तस्मि॑न् यशो॑
 दधा॑ति॥४३॥

ए॒वं प्रा॒प्नोत्या॑दि॒त्या अ॑र्धय॒त्येका॒न्नपञ्चा॑शच्च॥१०॥

[१०]

दे॒वा॒सुराः॑ संय॑त्ता आ॒स॒न्कनी॑याः॒ सो दे॒वा आ॒स॒न्भूया॑ः॒ सो-

ऽसुरास्ते देवा एता इष्टका अपश्यन्ता उपादधत
 भूयस्कृदसीत्येव भूयाः सोऽभवन्वनस्पतिभिरोषधीभिर्वरिवस्कृत
 प्राचीं दिशमजयन्नूर्ध्वासीत्यमूमजयन्नन्तरिख्यसदस्यन्तरिख्ये
 सीदेत्यन्तरिख्यमजयन्ततो देवा अभवन्॥४४॥

परासुरा यस्यैता उपधीयन्ते भूयानेव भवत्यभीमाल्लोकाञ्जयति
 भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यप्सुषदसि श्येनसदसीत्याहे
 अग्ने रूपं रूपेणैवाग्निमव रुद्धे पृथिव्यास्त्वा द्रविणे
 सादयामीत्याहेमानेवैताभिर्लोकान् द्रविणावतः कुरुत
 आयुष्या उप दधात्यायुरेव॥४५॥

अस्मिन्दधात्यग्ने यत्ते परं हन्नामेत्याहेतद्वा अग्नेः प्रियं
 धाम प्रियमेवास्य धामोपाप्नोति तावेहि स रभावहा
 इत्याह व्यैवैनेन परि धत्ते पाञ्चजन्येष्वप्येध्यग्र इत्याहेष
 वा अग्निः पाञ्चजन्यो यः पञ्चचितीकस्तस्मादेवमाहर्तव्या
 उप दधात्येतद्वा ऋतूनाम्प्रियं धाम यदृतव्या ऋतूनामेव
 प्रियं धामाव रुद्धे सुमेक इत्याह संवत्सरो वै सुमेकः
 संवत्सरस्यैव प्रियं धामोपाप्नोति॥४६॥

प्रजापतेरक्ष्यंश्चयत्तत्परापतत्तदश्वोऽभवद्यदश्वयत्तदश्वस्याश्वत्
 अश्वमेधेनैव प्रत्यदधुरेष वै प्रजापतिः५ सर्वं करोति यो-
 ऽश्वमेधेन यजते सर्व एव भवति सर्वस्य वा एषा प्रायश्चित्तिः
 सर्वस्य भेषजः५ सर्वं वा एतेन पाप्मानं देवा अंतरन्नपि वा
 एतेन ब्रह्महत्यामंतरन्त्सर्वम्पाप्मानम्॥४७॥

तरति तरति ब्रह्महत्यां योऽश्वमेधेन यजते य उ चैनमेवं
 वेदोत्तरं वै तत्प्रजापतेरक्ष्यंश्चयत्तस्मादश्वस्योत्तरतोऽवं द्यन्ति
 दक्षिणतोऽन्येषां पशूनाम्वैतसः कटो भवत्यप्सु योनिर्वा
 अश्वोऽप्सुजो वैतसः स्व एवैनं योनौ प्रतिं ष्ठापयति चतुष्टोमः
 स्तोमो भवति सरङ्गु वा अश्वस्य सक्थ्यावृहत्तद्देवाश्चतुष्टोमेनैव
 प्रत्यदधुर्यच्चतुष्टोमः स्तोमो भवत्यश्वस्य सर्वत्वाय॥४८॥

सर्वं पाप्मानमवृहद्द्वादश च॥12॥ [१२]

देवासुराः तेनर्तव्यां रुद्रोऽश्मनृषदे वडुदेनं प्राचीमिति वसोर्धारांमग्निर्देवेभ्यः सुवर्गाय यत्राकृताय
 छन्दश्चितं पवस्व द्वादश॥12॥ देवासुरा अजायां वै शुमुष्टिः प्रथमो देवयतामेतद्वै छन्दसामृधेत्यष्टौ
 पञ्चाशच्च॥58॥ देवासुराः सर्वं जयति॥ [१३]

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

दे॒वा॒सु॒राः संय॑त्ता आ॒स॒न्ते न व्य॑जयन्त॒ स ए॒ता
इन्द्र॑स्त॒नूर॑पश्य॒ता उपा॑धत्त॒ ताभि॑र्वै स त॒नुव॑मिन्द्रि॒यं
वी॒र्य॑मा॒त्मन्न॑धत्त॒ ततो॑ दे॒वा अ॒भ॒व॒न्परा॑सु॒रा यदिन्द्र॑त॒नूरु॑प॒दधा॑ति
त॒नुव॑मे॒व ताभि॑रिन्द्रि॒यं वी॒र्यं यज॑मान आ॒त्मन्य॑त्ते-
ऽथो॑ सेन्द्र॑मे॒वाग्नि॑ः सत॑नुं चिनुते॒ भव॑त्या॒त्मना॒ परा॑स्य
भ्रातृ॑व्यः॥१॥

भ॒व॒ति य॒ज्ञो दे॒वेभ्यो॑ऽपा॑क्राम॒त्तम॑व॒रुधं॑ नाश॑कृ॒वन्त ए॒ता
य॑ज्ञत॒नूर॑पश्य॒न्ता उपा॑धत्त॒ ताभि॑र्वै ते य॒ज्ञमवा॑रुन्धत्त॒
यद्य॑ज्ञत॒नूरु॑प॒दधा॑ति य॒ज्ञमे॒व ताभि॑र्यज॑मानोऽव॑ रु॒न्ध्वे
त्रय॑स्त्रि॑ःशत॒मुप॑ दधाति॒ त्रय॑स्त्रि॑ःश॒द्वे दे॒वता॑ दे॒वता॑
ए॒वाव॑ रु॒न्ध्वेऽथो॑ सा॒त्मान॑मे॒वाग्नि॑ः सत॑नुं चिनुते॒
सा॒त्मा॒मुष्मि॑ल्लो॒के॥२॥

भ॒व॒ति य ए॒वं वेद॑ ज्योति॑ष्मतीरुप॑ दधाति॒
ज्योति॑रे॒वास्मि॑न्दधात्ये॒ताभि॑र्वा अ॒ग्निश्चितो॑ ज्व॑लति॒
ताभि॑रे॒वैन॑ः॒ समि॑न्द्र उ॒भयो॑रस्मै लो॒कयो॒ज्योति॑र्भवति॒

नख्खत्रेष्टुका उपं दधात्येतानि वै दिवो ज्योतींषि
तान्येवाव रुन्दे सुकृतां वा एतानि ज्योतींषि यन्नख्खत्राणि
तान्येवाप्रोत्यथो अनूकाशमेवैतानि॥३॥

ज्योतींषि कुरुते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै
यत्संस्पृष्टा उपदध्याद्वृष्ट्यै लोकमपि दध्यादवर्षुकः
पर्जन्यः स्यादसंस्पृष्टा उपं दधाति वृष्ट्या एव लोकं
करोति वर्षुकः पर्जन्यो भवति पुरस्तादन्याः प्रतीचीरुपं
दधाति पश्चादन्याः प्राचीस्तस्मात्प्राचीनानि च प्रतीचीनानि
च नख्खत्राण्या वर्तन्ते॥४॥

भ्रातृव्यो लोक एवैतान्येकचत्वारिंशच्च॥१॥ [१]

ऋतव्या उपं दधात्यृतूनां कृत्यै द्वंद्वमुपं दधाति
तस्माद्वंद्वमृतवोऽधृतेव वा एषा यन्मध्यमा चित्तिरन्तरिखमिव
वा एषा द्वंद्वमन्यासु चितीषूपं दधाति चतस्रो मध्ये धृत्या
अन्तःश्लेषणं वा एताश्चितीनां यदृतव्या यदृतव्या उपदधाति
चितीनां विधृत्या अवकामनूपं दधात्येषा वा अग्नेर्योनिः
सयोनिम्॥५॥

एवाग्निं चिनुत उवाच ह विश्वामित्रोऽददिह्य ब्रह्मणान्नं

यस्यैता उपधीयान्ते य उ चैना एवं वेददिति संवत्सरो
 वा एतम्प्रतिष्ठायै नुदते योऽग्निं चित्वा न प्रतितिष्ठति पञ्च
 पूर्वाश्रितयो भवन्त्यथ षष्ठीं चितिं चिनुते षड्वा ऋतवः संवत्सर
 ऋतुष्वेव संवत्सरे प्रति तिष्ठत्येता वै॥६॥

अधिपत्नीर्नामेष्टका यस्यैता उपधीयन्तेऽधिपतिरेव
 समानानां भवति यं द्विष्यात्तमुपदधद्द्यायेदेताभ्यं एवैनं
 देवताभ्य आ वृश्चति ताजगार्तिमाच्छत्यङ्गिरसः सुवर्गं
 लोकं यन्तो या यज्ञस्य निष्कृतिरासीत्तामृषिभ्यः प्रत्यौहन्
 तद्धिरण्यमभवद्यद्धिरण्यशल्कैः प्रोख्यति यज्ञस्य निष्कृत्या
 अथो भेषजमेवास्मै करोति॥७॥

अथो रूपेणैवैनं समर्धयत्यथो हिरण्यज्योतिषैव
 सुवर्गं लोकमेति साहस्रवता प्रोख्यति साहस्रः प्रजापतिः
 प्रजापतेरास्या इमा मे अग्न इष्टका धेनवः सन्त्वित्याह
 धेनूरेवैनाः कुरुते ता एनं कामदुघा अमुत्रामुष्मिल्लोक उप
 तिष्ठन्ते॥८॥

सयोनमेता वै करोत्येकान्नचत्वारिंशच्च॥२॥ [२]

रुद्रो वा एष यदग्निः स एतर्हि जातो यर्हि सर्वश्रितः

स यथा वृथ्सो जातः स्तनम्प्रेप्सत्येवं वा एष एतर्हि
 भागधेयम्प्रेप्सति तस्मै यदाहुतिं न जुहुयादध्वर्युं च
 यजमानं च ध्यायेच्छतरुद्रीयं जुहोति भागधेयेनैवैनं
 शमयति नार्तिमाच्छत्यध्वर्युर्न यजमानो यद्राम्याणां
 पशूनाम्॥९॥

पयसा जुहुयाद्राम्यान्पशूञ्छुचार्पयेद्यदारण्यानामारण्याञ्जर्ति
 वा जुहुयाद्रवीधुकयवाग्वा वा न ग्राम्यान्पशून्
 हिनस्ति नारण्यानथो खल्वाहुरनाहुतिर्वै जर्तिलांश्च
 गवीधुकाश्चेत्यजखीरेण जुहोत्याग्नेयी वा एषा यदजाहुत्यैव
 जुहोति न ग्राम्यान्पशून् हिनस्ति नारण्यानङ्गिरसः सुवर्गं
 लोकं यन्तः॥१०॥

अजायां घर्मम्प्रासिञ्चन्त्सा शोचन्ती पूर्णम्पराजिहीत
 सो ३ ऽर्कोऽभवत्तदर्कस्यार्कत्वमर्कपूर्णं जुहोति
 सयोनित्वायोदङ्घ्रिष्ठञ्जुहोत्येषा वै रुद्रस्य दिक्स्वायामेव
 दिशि रुद्रं निरवदयते चरमायामिष्टकायां जुहोत्यन्तत
 एव रुद्रं निरवदयते त्रेधाविभक्तं जुहोति त्रयं इमे लोका
 इमानेव लोकान्त्समावद्वीर्यान्करोतीत्यग्रे जुहोति॥११॥

अथेयत्यथेयंति त्रयं इमे लोका एभ्य एवैनं लोकेभ्यः
 शमयति तिस्र उत्तरा आहुतीर्जुहोति षट्सम्पद्यन्ते
 षड्वा ऋतवं ऋतुभिरेवैनं शमयति यदनुपरिक्रामं
 जुहुयादन्तरवचारिणं रुद्रं कुर्यादथो खल्वाहुः कस्यां वाहं
 दिशि रुद्रः कस्यां वेत्यनुपरिक्राममेव होतव्यमपरिवर्गमेवैनं
 शमयति॥१२॥

एता वै देवताः सुवर्ग्या या उत्तमास्ता यजमानं
 वाचयति ताभिरेवैनं सुवर्गं लोकं गमयति यं द्विष्यात्तस्य
 संचरे पशूनां न्यस्येद्यः प्रथमः पशुरभितिष्ठति स
 आर्तिमार्च्छति॥१३॥

पशूनां यन्तोऽग्ने जुहोत्यपरिवर्गमेवैनं शमयति त्रिंशच्च॥३॥ [३]

अश्मन्नूर्जमिति परि पिश्रति मार्जयत्येवैनमथो तर्पयत्येव
 स एनं तृप्तोऽख्युध्यन्नशोचन्नमुष्मिल्लोक उप तिष्ठते तृप्यति
 प्रजया पशुभिर्य एवं वेद तां न इषमूर्जं धत्त मरुतः सःरराणा
 इत्याहान्नं वा ऊर्गन्नम्मरुतोऽन्नमेवाव रुन्देऽश्मं स्ते ख्युदमुं
 ते शुक्॥१४॥

ऋच्छतु यं द्विष्म इत्याह यमेव द्वेष्टि तमस्य ख्युधा च शुचा

चा॑र्पयति॒ त्रिः प॑रिषि॒ञ्चन्य॑र्येति॒ त्रिवृ॑द्वा अ॒ग्निर्यावा॑ने॒वाग्नि॑स्तस्य॒
 शुच॑ः शमयति॒ त्रिः पुनः॑ पर्येति॒ षट्त्स॑म्पद्यन्ते॒ षड्वा ऋ॑तव॒
 ऋ॒तुभि॑रे॒वास्य॒ शुच॑ः शमयत्य॒पां वा ए॒तत्पु॑ष्पं यद्वै॒तसो॑-
 ऽपाम्॥१५॥

शरो॑ऽव॒का वे॒तस॑शा॒खया॒ चाव॑काभिश्च॒ वि क॑र्ष॒त्यापो॒
 वै शा॒न्ताः शा॒न्ताभि॑रे॒वास्य॒ शुच॑ः शमयति॒ यो वा अ॒ग्निं
 चि॒तम्प्र॑थ॒मः प॒शुर॑धि॒क्राम॑तीश्व॒रो वै त॑ः शु॒चा प्र॒दहो॑
 म॒ण्डूके॑न॒ वि क॑र्षत्ये॒ष वै प॑शूनाम॑नुपजीवनी॒यो न वा ए॒ष
 ग्राम्ये॑षु॒ प॒शुषु॑ हि॒तो ना॒र॒ण्येषु॒ तमे॒व शु॒चार्य॑त्यष्टा॒भिर्वि॑
 क॑र्षति॥१६॥

अष्टा॑ख॒षरा॒ गाय॑त्री गाय॒त्रोऽग्नि॑र्यावा॑ने॒वाग्नि॑स्तस्य॒
 शुच॑ः शमयति॒ पाव॑कव॒तीभि॑रन्नं॒ वै पा॑व॒कोऽन्नै॑ने॒वास्य॒
 शुच॑ः शमयति॒ मृ॒त्युर्वा ए॒ष यद॑ग्निर्ब्रह्म॑ण ए॒तद्रूपं॑
 यत्कृ॑ष्णाजि॒नम् कार्॑ष्णी॒ उपान॑हा॒वुप॑ मु॒ञ्चते॒ ब्रह्म॑णै॒व
 मृ॒त्योर्न॒तर्ध॑त्तेऽन्त॒र्मृ॒त्योर्ध॑त्तेऽन्त॒रन्नाद्या॑दित्या॒हुर॒न्यामु॑पमु॒ञ्चते॒-
 ऽन्यां॑ नान्तः॥१७॥

ए॒व मृ॒त्योर्ध॑त्तेऽवा॒न्नाद्य॑ रु॒द्धे नम॑स्ते॒ हर॑से शो॒चिष॒

इत्याह नमस्कृत्य हि वसीयाः समुपचरन्त्यन्यं ते
 अस्मत्तपन्तु हेतय इत्याह यमेव द्वेष्टि तमस्य शुचार्पयति
 पावको अस्मभ्यः शिवो भवेत्याहान्नं वै पावकोऽन्नमेवाव
 रुद्धे द्वाभ्यामधि क्रामति प्रतिष्ठित्या अपस्यवतीभ्याः
 शान्त्यै॥१८॥

शुर्वेतसोऽपामंष्टाभिर्विकर्षति नान्तरेकान्नपञ्चाशच्च॥४॥ [४]

नृषदे वडिति व्याघारयति पङ्क्याहुत्या यज्ञमुखमा
 रभतेऽक्षण्या व्याघारयति तस्मादक्षण्या पशवोऽङ्गानि
 प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै यद्वषट्कुर्याद्यातयामास्य वषट्कारः
 स्याद्यन्न वषट्कुर्याद्रख्याःसि यज्ञः हन्युर्वडित्याह परोरुषमेव
 वषट्करोति नास्य यातयामा वषट्कारो भवति न यज्ञः
 रख्याःसि घ्नन्ति हुतादो वा अन्ये देवाः॥१९॥

अहुतादोऽन्ये तानग्निचिदेवोभयान्प्रीणाति ये देवा
 देवानामिति दध्ना मधुमिश्रेणावोर्षति हुतादश्चैव
 देवानहुतादश्च यजमानः प्रीणाति ते यजमानम्प्रीणन्ति
 दध्नेव हुतादः प्रीणाति मधुषाहुतादो ग्राम्यं वा एतदन्नं

यद्दध्या॑र॒ण्यम्मधु॑ यद्दध्ना॑ म॒धुमि॑श्रेणा॒वोर्ख॑त्युभय॒स्याव॑रुद्धौ
ग्रुमु॑ष्टिनावो॒रख॑ति प्राजाप॒त्यः॥ २०॥

वै ग्रुमु॑ष्टिः संयोनि॒त्वाय॑ द्वाभ्या॒म्प्रति॑ष्ठित्या अनुपरि॒चारम॑वो॒रख॑
वि वा ए॒ष प्रा॒णैः प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र्ऋध्यते योऽग्निं
चि॒न्वन्न॑धि॒क्राम॑ति प्राण॒दा अ॑पान॒दा इत्या॑ह प्रा॒णाने॒वात्म॑न्धत्ते
वर्चो॑दा वरि॒वोदा॑ इत्या॑ह प्र॒जा वै वर्चः॑ प॒शवो॑ वरि॒वः
प्र॒जामे॒व प॒शूना॑त्मन्धत्त॒ इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑हन्तं वृ॒त्रः॥ २१॥

हूतः षोड॑शभिर्भोगैर॒सिना॑त्स ए॒ताम॑ग्नयेऽनी॒कव॑त॒
आहु॑तिमपश्य॒त्ताम॑ जुहो॒त्तस्या॑ग्निरेनी॒कवा॑न्ध॒स्वेन॑ भाग॒धेये॑न
प्रीतः षोड॑शधा वृ॒त्रस्य॑ भो॒गानप्य॑दह॒द्वैश्व॑कर्म॒णेन॑ पा॒प्मनो॑
नि॒रमु॑च्यत॒ यद॑ग्नयेऽनी॒कव॑त॒ आहु॑तिं जुहो॒त्यग्नि॑रे॒वास्या॑नी॒कवा॑न्ध॒स्वेन॑
भाग॒धेये॑न प्रीतः पा॒प्मान॑मपि॒ दह॑ति वैश्वकर्म॒णेन॑ पा॒प्मनो॑
नि॒रमु॑च्यते॒ यं का॒मये॑त चि॒रम्पा॑प्मनः॥ २२॥

नि॒रमु॑च्ये॒तेत्ये॒कैकं॑ तस्य॑ जुहुयाच्चि॒रमे॒व पा॑प्मनो॒ निर्मु॑च्यते॒
यं का॒मये॑त ता॒जक्पा॑प्मनो॒ निर्मु॑च्ये॒तेति॑ सर्वा॒णि तस्या॑नु॒द्रुत्य॑
जुहुया॑त्ता॒जगे॒व पा॑प्मनो॒ निर्मु॑च्यतेऽथो॒ खलु॑ नाने॒व सू॒क्ताभ्या॑

जुहोति नानैव सूक्तयोर्वीर्यं दधात्यथो प्रतिष्ठित्यै॥२३॥

देवाः प्राजापत्यो वृत्रश्चिरं पाप्मनश्चत्वारिंशच्च॥५॥ [५]

उदेनमुत्तरां नयेति समिध आ दधाति यथा जनं
यतेऽवसं करोति तादृगेव तत्तिष्ठ आ दधाति त्रिवृद्धा
अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्मै भागधेयं करोत्यौदुम्बरीर्भवन्त्यूर्वा
उदुम्बर ऊर्जमेवास्मा अपि दधात्युदु त्वा विश्वे देवा इत्याह
प्राणा वै विश्वे देवाः प्राणैः॥२४॥

एवैनमुद्यच्छतेऽग्ने भरन्तु चित्तिभिरित्याह यस्मा
एवैनं चित्तायोद्यच्छते तेनैवैनं समर्धयति पञ्च दिशो
दैवीर्यज्ञमवन्तु देवीरित्याह दिशो ह्येषोऽनु प्रच्यवतेऽपामंति
दुर्मतिम्बाधमाना इत्याह रख्यसामपंहत्यै रायस्पोषे
यज्ञपंतिमाभजन्तीरित्याह पशवो वै रायस्पोषः॥२५॥

पशून्वाव रुद्धे षड्भिर्हरति षड्वा ऋतवं ऋतुभिरेवैनं
हरति द्वे परिगृह्यवती भवतो रख्यसामपंहत्यै सूर्यरश्मिर्हरिकेश
पुरस्तादित्याह प्रसूत्यै ततः पावका आशिषो नो
जुषन्तामित्याहान्नं वै पावकोऽन्नमेवाव रुद्धे देवासुराः

संयन्ता आसन्ते देवा एतदप्रतिरथमपश्यन्तेन वै तै-
ऽप्रति॥२६॥

असुरानजयन्तदप्रतिरथस्याप्रतिरथत्वं यदप्रतिरथं
द्वितीयो होतान्वाहाप्रत्येव तेन यजमानो भ्रातृव्याञ्जयत्यथो
अनभिजितमेवाभि जयति दशर्चम्भवति दशाख्वरा
विराड्विराजेमौ लोकौ विधृतावनयोर्लोकयोर्विधृत्या अथो
दशाख्वरा विराडन्न विराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रति तिष्ठत्यसदिव
वा अन्तरिख्वमन्तरिख्वमिवाग्नीध्रमाग्नीध्रे॥२७॥

अश्मानं नि दधाति सत्त्वाय द्वाभ्याम्प्रतिष्ठित्यै विमानं
एष दिवो मध्यं आस्त इत्याह व्यैवैतया मिमीते मध्ये
दिवो निहितः पृश्निरश्मेत्याहान्नं वै पृश्नमेवाव रुन्दे
चतसृभिरा पुच्छादिति चत्वारि छन्दांसि छन्दोभिरेवेन्द्रं
विश्वा अवीवृधन्नित्याह वृद्धिमेवोपावर्तते वाजानां
सत्यंतिम्पतिम्॥२८॥

इत्याहान्नं वै वाजोऽन्नमेवाव रुन्दे सुम्रहूर्यज्ञो देवाः आ
च वरुणदित्याह प्रजा वै पशवः सुम्रम्प्रजामेव पशूनात्मन्धत्ते
यख्वदग्निर्देवो देवाः आ च वरुणदित्याह स्वगाकृत्यै वाजस्य

मा प्रसवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीदित्याहासौ वा आदित्य उद्यन्तुद्ग्राभ
एष निम्रोचन्निग्राभो ब्रह्मणैवात्मानमुद्गृह्णाति ब्रह्मणा भ्रातृव्यं
नि गृह्णाति॥ २९॥

प्राणैः पोषोऽप्रत्याग्नीध्रे पतिमेष दशं च॥६॥ [६]

प्राचीमनुं प्रदिशम्प्रेहि विद्वानित्याह देवलोकमेवैतयोपावर्तते
क्रमध्वमग्निना नाकमित्याहेमानेवैतया लोकान्क्रमते पृथिव्या
अहमुदन्तरिख्यमारुहमित्याहेमानेवैतया लोकान्स्मारोहति
सुवर्यन्तो नापैरख्यन्त इत्याह सुवर्गमेवैतया लोकमेत्यग्रे
प्रेहि॥ ३०॥

प्रथमो देवयतामित्याहोभयैष्वेवैतया देवमनुष्येषु
चख्युर्दधाति पञ्चभिरधि क्रामति पाङ्क्तो यज्ञो यावानेव
यज्ञस्तेन सह सुवर्गं लोकमेति नक्तोषासेति पुरोनुवाक्यामन्वाह
प्रत्या अग्रे सहस्राख्येत्याह साहस्रः प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्यै
तस्मै ते विधेम वाजाय स्वाहेत्याहान्नं वै वाजो-
ऽन्नमेवाव॥ ३१॥

रुद्धे दध्नः पूर्णामौदुम्बरीं स्वयमातृण्णायां जुहोत्यूर्ग्वै
दध्यूर्गुदुम्बरोऽसौ स्वयमातृण्णामुष्यामेवोर्जं दधाति

तस्मादमुतोऽर्वाचीमूर्जमुप जीवामस्ति सृभिः सादयति
 त्रिवृद्धा अग्निर्यावानेवाग्निस्तम्प्रतिष्ठां गमयति प्रेद्धो अग्ने
 दीदिहि पुरो न इत्यौदुम्बरीमा दधात्येषा वै सूर्मी
 कर्णकावत्येतया ह स्म॥३२॥

वै देवा असुराणां शततुरहास्तुहन्ति यदेतया
 समिधमादधाति वज्रमेवैतच्छतघ्नीं यजमानो भ्रातृव्याय प्र
 हरति स्तृत्या अछम्बद्वारं विधेम ते परमे जन्मन्नग्न इति
 वैकङ्कतीमा दधाति भा एवाव रुन्दे तां सवितुर्वरेण्यस्य
 चित्रामिति शमीमयी शान्त्या अग्निर्वा ह वा अग्निचितं
 दुहेऽग्निचिद्वाग्निं दुहे ताम्॥३३॥

सवितुर्वरेण्यस्य चित्रामित्याहैष वा अग्नेर्दोहस्तमस्य
 कण्व एव श्रायसोऽवेत्तेन ह स्मै न स दुहे यदेतया
 समिधमादधात्यग्निचिदेव तदग्निं दुहे सप्त तं अग्ने समिधः
 सप्त जिह्वा इत्याह सप्तैवास्य साप्तानि प्रीणाति पूर्णया
 जुहोति पूर्ण इव हि प्रजापतिः प्रजापतेः॥३४॥

आस्यै न्यूनया जुहोति न्यूनाद्धि प्रजापतिः प्रजा
 असृजत प्रजानां सृष्ट्या अग्निर्देवेभ्यो निलायत स

दिशोऽनु प्राविशञ्जुह्वन्मनसा दिशो ध्यायेद्दिग्भ्य एवैनमव
 रुन्दे दध्ना पुरस्ताञ्जुहोत्याज्येनोपरिष्ठात्तेजश्चैवास्मा इन्द्रियं
 च समीचीं दधाति द्वादशकपालो वैश्वानरो भवति द्वादश
 मासाः संवत्सरः संवत्सरोऽग्निर्वैश्वानरः साख्यात्॥ ३५॥

एव वैश्वानरमव रुन्दे यत्प्रयाजानूयाजान्कुर्याद्विकस्तिः
 सा यज्ञस्य दर्विहोमं करोति यज्ञस्य प्रतिष्ठित्यै राष्ट्रं
 वै वैश्वानरो विण्मरुतो वैश्वानरः हुत्वा मारुताञ्जुहोति
 राष्ट्र एव विशमनु बध्नात्युच्चैर्वैश्वानरस्या श्रावयत्युपांशु
 मारुताञ्जुहोति तस्माद्राष्ट्रं विशमति वदति मारुता भवन्ति
 मरुतो वै देवानां विशो देवविशेनैवास्मै मनुष्यविशमव
 रुन्दे सप्त भवन्ति सप्तगणा वै मरुतो गणश एव विशमव
 रुन्दे गणेन गणमनुद्रुत्य जुहोति विशमेवास्मा अनुवर्त्मानं
 करोति॥ ३६॥

अग्ने प्रेह्यवं स्म दुहे तां प्रजापतेः साख्यानमनुष्यविशमेकविंशतिश्च॥ ७॥ — [७]

वसोर्धारां जुहोति वसोर्मे धारांसदिति वा एषा हूयते
 घृतस्य वा एनमेषा धारामुष्मिल्लोके पिन्वमानोप तिष्ठत
 आज्येन जुहोति तेजो वा आज्यं तेजो वसोर्धारा

तेजसैवास्मै तेजोऽव रुन्देऽथो कामा वै वसोर्धारा
कामानेवाव रुन्दे यं कामयेत प्राणानस्यान्नाद्यं वि॥३७॥

छिन्द्यामिति विग्राहं तस्य जुहुयात्प्राणानेवास्यान्नाद्यं
विच्छिनत्ति यं कामयेत प्राणानस्यान्नाद्यं सं तनुयामिति
संततां तस्य जुहुयात्प्राणानेवास्यान्नाद्यं सं तनोति द्वादश
द्वादशानि जुहोति द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरेणैवास्मा
अन्नमव रुन्देऽन्नं च मेऽख्युच्च म इत्याहैतद्वै॥३८॥

अन्नस्य रूपं रूपेणैवान्नमव रुन्देऽग्निश्च म आपश्च म
इत्याहैषा वा अन्नस्य योनिः सयोन्येवान्नमव रुन्देऽर्धेन्द्राणि
जुहोति देवता एवाव रुन्दे यत्सर्वेषामर्धमिन्द्रः प्रति
तस्मादिन्द्रो देवतानाम्भूयिष्ठभाक्तं इन्द्रमुत्तरमाहेन्द्रियमेवास्मि
यज्ञायुधानि जुहोति यज्ञः॥३९॥

वै यज्ञायुधानि यज्ञमेवाव रुन्देऽथो एतद्वै यज्ञस्य रूपं
रूपेणैव यज्ञमव रुन्देऽवभृथश्च मे स्वगाकारश्च म इत्याह
स्वगाकृत्या अग्निश्च मे घर्मश्च म इत्याहैतद्वै ब्रह्मवर्चसस्य
रूपं रूपेणैव ब्रह्मवर्चसमव रुन्दे ऋक् मे सामं च म
इत्याह॥४०॥

ए॒तद्वै छ॒न्द॑सा॒ रूपं॑ रूपेणै॒व छ॒न्दा॒स्य॒व॑ रु॒न्ध्रे
 गर्भा॑श्च मे व॒त्साश्च॑ म॒ इत्या॑हैतद्वै प॒शूना॑ रूपं रूपेणै॒व
 प॒शून॑व॒ रुन्ध्रे॑ क॒ल्पा॑ञ्जुहोत्य॒क्लृप्त॑स्य॒ क्लृप्त्यै॑ यु॒ग्मद॑यु॒जे जु॑होति
 मि॒थुन॒त्वायो॑त्तराव॒ती भ॑वतो॒ऽभिक्रा॑न्त्या॒ एका॑ च मे ति॒स्रश्च॑
 म॒ इत्या॑ह दे॒वछ॒न्द॒सं वा॑ एका॑ च ति॒स्रश्च॑॥४१॥

म॒नुष्य॒छ॒न्द॒सं च॑त॒स्रश्चा॒ष्टौ च॑ दे॒वछ॒न्द॒सं चै॒व
 म॒नुष्य॒छ॒न्द॒सं चा॑व॒ रुन्ध्र॑ आ त्रय॑स्त्रिंशतो जुहोति
 त्रय॑स्त्रिंश॒द्वै दे॒वता॑ दे॒वता॑ ए॒वाव॑ रुन्ध्र॒ आष्टा॑च॒त्वारि॑शतो
 जुहोत्य॒ष्टाच॑त्वारिंशद॒ख्यरा॒ जग॑ती॒ जाग॑ताः प॒शवो॑
 जग॑त्यै॒वास्मै॑ प॒शून॑व॒ रुन्ध्रे॑ वाज॑श्च प्रस॒वश्चेति॑ द्वा॒दशं॑
 जु॑होति द्वा॒दश॑ मा॒साः सं॒वत्सरः॑ सं॒वत्सर॑ ए॒व प्रति॑
 तिष्ठति॥४२॥

वि वै य॒ज्ञः सा॒मं च॑ म॒ इत्या॑ह च ति॒स्रश्चै॒कात्र॑प॒ञ्चाश॑च॥८॥ [८]

अ॒ग्निर्दे॒वेभ्यो॑ऽपा॑क्राम॒द्वाग॑धेय॒मिच्छ॑मा॒न॒स्तं दे॒वा अ॑ब्रुव॒न्नुप॑
 न॒ आ वर्त॑स्व ह॒व्यं नो॑ व॒हेति॑ सो॒ऽब्रवी॑द्वरं वृ॒णै म॒ह्यमे॒व
 वा॑जप्रस॒वीयं॑ जुह॒वन्निति॑ तस्मा॑द॒ग्नये॑ वाजप्रस॒वीयं॑ जुह॒ति
 यद्वा॑जप्रस॒वीयं॑ जुहोत्य॒ग्निमे॒व तद्वा॑ग॒धेये॑न॒ सम॑र्धय॒त्यथो॑

अभिषेक एवास्य स चतुर्दशभिर्जुहोति सप्त ग्राम्या ओषधयः
सप्त॥४३॥

आरण्या उभयीषामवरुद्धा अन्नस्यान्नस्य जुहोत्यन्नस्यान्नस्य
औदुम्बरेण सुवेण जुहोत्यूर्वा उदुम्बर ऊर्गन्नमूर्जेवास्मा
ऊर्जमन्नमव रुद्धेऽग्निर्वै देवानामभिषिक्तोऽग्निचिन्मनुष्याणान्तस्य
न धावेदवरुद्धः ह्यस्यान्नमन्नमिव खलु वै वर्षं
यद्वावेदन्नाद्याद्वावेदुपावर्तेतान्नाद्यमेवाभि॥४४॥

उपावर्तते नक्तोषासेति कृष्णायै श्वेतवत्सायै पयसा
जुहोत्यहैवास्मै रात्रिम्प्र दापयति रात्रियाहरहोरात्रे एवास्मै
प्रत्ते काममन्नाद्यं दुहाते राष्ट्रभृतो जुहोति राष्ट्रमेवाव रुद्धे
षड्भिर्जुहोति षड्वा ऋतव ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठति भुवनस्य
पत इति रथमुखे पश्चाहुतीर्जुहोति वज्रो वै रथो वज्रेणैव
दिशः॥४५॥

अभि जयत्यग्निचितं ह वा अमुष्मिल्लोके वातोऽभि
पवते वातनामानि जुहोत्यभ्यैवैनममुष्मिल्लोके वातः पवते
त्रीणि जुहोति त्रयं इमे लोका एभ्य एव लोकेभ्यो
वातमव रुद्धे समुद्रोऽसि नभस्वानित्याहेतद्वै वातस्य

रूपं रूपेणैव वातमव रुन्देऽञ्जलिना जुहोति न
ह्येतेषामन्यथाहुतिरवकल्पते ॥ ४६ ॥

ओषधयः सप्ताभि दिशोऽन्यथा द्वे च ॥ ९ ॥ [९]

सुवर्गाय वै लोकाय देवरथो युज्यते यत्राकूताय
मनुष्यरथ एष खलु वै देवरथो यदग्निरग्निं युनज्मि
शवसा घृतेनेत्याह युनक्त्येवैनं स एनं युक्तः सुवर्गं
लोकमभि वहति यत्सर्वाभिः पञ्चभिर्युज्याद्युक्तोऽस्याग्निः
प्रच्युतः स्यादप्रतिष्ठिता आहुतयः स्युरप्रतिष्ठिताः स्तोमा
अप्रतिष्ठितान्युक्थानि तिसृभिः प्रातःसवनेऽभि मृशति
त्रिवृत् ॥ ४७ ॥

वा अग्निर्यावानेवाग्निस्तं युनक्ति यथानसि युक्त
आधीयत एवमेव तत्प्रत्याहुतयस्तिष्ठन्ति प्रति स्तोमाः
प्रत्युक्थानि यज्ञायज्ञियस्य स्तोत्रे द्वाभ्यामभि मृशत्येतावान्
वै यज्ञो यावानग्निष्टोमो भूमा त्वा अस्यात ऊर्ध्वः क्रियते
यावानेव यज्ञस्तमन्ततोऽन्वारोहति द्वाभ्याम्प्रतिष्ठित्या
एकयाप्रस्तुतम्भवत्यथ ॥ ४८ ॥

अभि मृशत्युपैनमुत्तरो यज्ञो नमत्यथो संतत्यै प्र वा

एषोऽस्माल्लोकाच्च्यवते योऽग्निं चिनुते न वा एतस्यानिष्टक
 आहुतिरव कल्पते यां वा एषोऽनिष्टक आहुतिं जुहोति
 स्रवति वै सा तां स्रवन्तीं यज्ञोऽनु परां भवति
 यज्ञं यजमानो यत्पुनश्चितिं चिनुत आहुतीनाम्प्रतिष्ठित्यै
 प्रत्याहुतयस्तिष्ठन्ति ॥ ४९ ॥

न यज्ञः पराभवति न यजमानोऽष्टावुप दधात्यष्टाखरा
 गायत्री गायत्रेणैवेनं छन्दसा चिनुते यदेकादश त्रैष्टुभेन
 यद्वादश जागतेन छन्दोभिरेवेनं चिनुते नपात्को वै
 नामैषोऽग्निर्यत्पुनश्चितिर्य एवं विद्वाम्पुनश्चितिं चिनुत आ
 तृतीयात्पुरुषादन्नमत्ति यथा वै पुनराधेय एवम्पुनश्चितिर्यो-
 ऽग्न्याधेयेन न ॥ ५० ॥

ऋध्नोति स पुनराधेयमा धत्ते योऽग्निं चित्वा नध्नोति
 स पुनश्चितिं चिनुते यत्पुनश्चितिं चिनुत ऋद्ध्या अथो
 खल्वाहुर्न चेतव्येति रुद्रो वा एष यदग्निर्यथा व्याघ्रं
 सुप्तम्बोधयति तादृगेव तदथो खल्वाहुश्चेतव्येति यथा
 वसीयां सम्भागधेयेन बोधयति तादृगेव तन्मनुरग्निमचिनुत
 तेन नार्धोऽस एताम्पुनश्चितिमपश्यत्तामचिनुत तथा वै स

आध्रोद्यत्पुनश्चितिं चिनुत ऋद्धौ॥५१॥

त्रिवृदथ तिष्ठन्त्यग्न्याधेयेन नाचिनुत सप्तदश च॥10॥—————[१०]

छन्द्श्चितं चिन्वीत पशुकामः पशवो वै छन्दांसि
पशुमानेव भवति श्येनचितं चिन्वीत सुवर्गकामः श्येनो
वै वयसाम्पतिष्ठः श्येन एव भूत्वा सुवर्गं लोकम्पतति
कङ्कचितं चिन्वीत यः कामयेत शीर्षण्वानमुष्मिल्लोके
स्यामिति शीर्षण्वानेवामुष्मिल्लोके भवत्यलज्जचितं चिन्वीत
चतुःसीतम्प्रतिष्ठाकामश्चतस्रो दिशो दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठति
प्रउगचितं चिन्वीत भ्रातृव्यवान्॥५२॥

एव भ्रातृव्यान्नुदत उभयतःप्रउगं चिन्वीत यः कामयेत
प्र जातान्भ्रातृव्यान्नुदेय प्रतिजनिष्यमाणानिति प्रैव
जातान्भ्रातृव्यान्नुदते प्रति जनिष्यमाणान्नथचक्रचितं
चिन्वीत भ्रातृव्यवान् वज्रो वै रथो वज्रमेव भ्रातृव्येभ्यः
प्र हरति द्रोणचितं चिन्वीतान्नकामो द्रोणे वा अन्नम्भियते
सयोन्येवान्नमव रुद्धे समूह्यं चिन्वीत पशुकामः पशुमानेव
भवति॥५३॥

परिचाय्यं चिन्वीत ग्रामकामो ग्राम्येव भवति श्मशानचितं

चिन्वीत॑ यः का॒मये॑त पि॒तृलो॒क ऋ॒ध्रुया॒मिति॑ पि॒तृलो॒क
 ए॒वध्नो॑ति वि॒श्वामि॑त्रजमद॒ग्नी वसि॑ष्ठेनास्पर्धेता॒ꣳ स
 ए॒ता ज॒मद॑ग्निर्विह॒व्या अप॑श्य॒ता उपा॑धत्ता ताभि॒र्वै स
 वसि॑ष्ठस्येन्द्रि॒यं वी॒र्यम॑वृ॒ङ्क्त यद्वि॑ह॒व्या उप॑दधा॒तीन्द्रि॒यमे॒व
 ताभि॑र्वी॒र्यं यज॑मानो भ्रातृ॒व्यस्य॑ वृ॒ङ्क्ते होतु॑र्धि॒ष्णिय॒ उप॑
 दधा॒ति यज॑मानायतनं वै॥५४॥

होता॒ स्व ए॒वास्मा॑ आ॒यत॑न इन्द्रि॒यं वी॒र्यम॑व॒ रुन्दे
 द्वा॒दशो॑प॒ दधा॒ति द्वा॒दशा॑खरा जग॑ती जाग॑ताः प॒शवो॑
 जग॑त्यै॒वास्मै॑ प॒शून॑व॒ रुन्दे॑ऽष्टाव॑ष्टाव॒न्येषु॑ धि॒ष्णिये॒षूप॑
 दधा॒त्यष्टा॑श॒फाः प॒शवः॑ प॒शूने॒वाव॑ रुन्दे॑ षण्मा॑र्जा॒लीये॒
 षड्वा॑ ऋ॒तव॑ ऋ॒तवः॑ खलु॒ वै दे॒वाः पि॒तरं॑ ऋ॒तूने॒व
 दे॒वान्पि॒तृन्प्री॑णाति॥५॥

प्र भवति यजमानायतनं वा अष्टाचत्वारिंशच्च॥११॥ [११]

पव॑स्व॒ वाज॑सातय॒ इत्य॑नुष्टुक्प्रतिप॒द्भव॑ति ति॒स्रो-
 ऽनुष्टु॑भश्चत॑स्रो गाय॒त्रियो॒ यत्ति॑स्रोऽनुष्टु॑भस्तस्मा॒दः
 श्व॑स्त्रि॒भिस्ति॑ष्ठ॑ स्तिष्ठति॒ यच्च॑त॑स्रो गाय॒त्रिय॑स्तस्मा॒त्सर्वा॑श्चतु॒र-
 प॒दः प्र॑ति॒दध॑त्पला॒यते॑ पर॒मा वा ए॒षा छन्द॑सां

यदनुष्टुप्परमश्चतुष्टोमः स्तोमानाम्परमस्त्रिरात्रो यज्ञानां
परमोऽश्वः पशूनाम्परमेणैवैनम्परमतां गमयत्येकविंशमहर्भवति

यस्मिन्नश्वं आलभ्यते द्वादश मासाः पञ्चर्तवस्त्रय इमे
लोका असावादित्य एकविंश एष प्रजापतिः प्राजापत्यो-
ऽश्वस्तमेव साख्यादधोति शक्ररयः पृष्ठम्भवन्त्यन्यदन्यच्छन्दो-
ऽन्येन्ये वा एते पशव आ लभ्यन्त उतेव ग्राम्या
उतेवारण्या यच्छक्ररयः पृष्ठम्भवन्त्यश्वस्य सर्वत्वाय
पार्थुरश्मम्ब्रह्मसामम्भवति रश्मिना वा अश्वः ॥ ५७ ॥

यत ईश्वरो वा अश्वोऽयतोऽप्रतिष्ठितः परां परावतं
गन्तोर्त्यार्थुरश्मम्ब्रह्मसामम्भवत्यश्वस्य यत्यै धृत्यै
संकृत्यच्छावाकसामम्भवत्युत्सन्नयज्ञो वा एष यदश्वमेधः
कस्तद्वेदेत्याहुर्यदि सर्वो वा क्रियते न वा सर्व इति
यत्संकृत्यच्छावाकसामम्भवत्यश्वस्य सर्वत्वाय पर्याप्त्या
अनन्तरायाय सर्वस्तोमोऽतिरात्र उत्तममहर्भवति सर्वस्याप्त्यै
सर्वस्य जित्यै सर्वमेव तेनाप्रोति सर्वं जयति ॥ ५८ ॥

यदेकैन् प्रजापतिः प्रेणानु यजुषापो विश्वकर्माग्न आ याहि सुवर्गाय वज्रो गायत्रेणाग्न उदधे
 समीचीन्द्राय मयुरपां बलाय पुरुषमृगः सौरी पृषतः शका रुरुरलजः सुपर्ण आग्नेयोऽश्वो-
 ऽग्नयेऽनीकवते चतुर्विंशतिः॥24॥ यदेकैन् स पारपीयानेतद्वा अग्नेर्धनुस्तद्देवास्त्वेन्द्रज्येष्ठा अपां
 नप्रेऽश्वस्तूपरो द्विषष्टिः॥62॥ यदेकैनेकशितिपात्वेत्वं॥—[१३]

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

यदेकैन् सऽस्थापयति यज्ञस्य संतत्या अविच्छेदायैन्द्राः
 पशवो ये मुष्करा यदैन्द्राः सन्तोऽग्निभ्य आलभ्यन्ते
 देवताभ्यः समदं दधात्याग्नेयीस्त्रिष्टुभो याज्यानुवाक्याः
 कुर्याद्यदाग्नेयीस्तेनाग्नेया यत्रिष्टुभस्तेनैन्द्राः समृद्धौ न
 देवताभ्यः समदं दधाति वायवे नियुत्वन्ते तूपरमा लभते
 तेजोऽग्नेर्वायुस्तेजस एष आ लभ्यते तस्माद्यद्रियङ्वायुः॥१॥

वाति तद्रियङ्मुग्निर्दहति स्वमेव तत्तेजोऽन्वेति
 यन्न नियुत्वन्ते स्यादुन्माद्येद्यजमानो नियुत्वन्ते भवति
 यजमानस्यानुन्मादाय वायुमती श्वेतवती याज्यानुवाक्ये
 भवतः सतेजस्त्वाय हिरण्यगर्भः समवर्तताग्र इत्याघारमा
 घारयति प्रजापतिर्वै हिरण्यगर्भः प्रजापतेरनुरूपत्वाय

सर्वाणि वा एष रूपाणि पशूनाम्प्रत्या लभ्यते
यच्छ्रुणस्तत् ॥ २ ॥

पुरुषाणां रूपम् यत्तूपुरस्तदश्वानां यदन्यतोदन्तद्गवां
यदव्या इव शफास्तदवीनां यदजस्तदजानां वायुर्वै
पशूनाम्प्रियं धाम यद्वायव्यो भवत्येतमेवैनमभि संजानानाः
पशव उप तिष्ठन्ते वायव्यः कार्या(३)ः प्राजापत्या(३)
इत्याहुर्यद्वायव्यं कुर्यात्प्राजापतेरियाद्यत्प्राजापत्यं कुर्याद्वायोः ॥ ३ ॥

इयाद्यद्वायव्यः पशुर्भवति तेन वायोनैति यत्प्राजापत्यः
पुरोडाशो भवति तेन प्राजापतेनैति यद्वादशकपालस्तेन
वैश्वानरात्रैत्याग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपति दीर्घिष्यमाणो
ऽग्निः सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञो देवताश्चैव यज्ञं चारभते-
ऽग्निरवमो देवतानां विष्णुः परमो यदाग्नावैष्णवमेकादशकपालं
निर्वपति देवताः ॥ ४ ॥

एवोभयतः परिगृह्य यजमानोऽव रुद्धे पुरोडाशेन वै देवा
अमुष्मिल्लोक आर्धुवश्चरुणास्मिन् यः कामयेतामुष्मिल्लोक
ऋध्रुयामिति स पुरोडाशं कुर्वीतामुष्मिन्नेव लोकं ऋध्नोति
यदष्टाकपालस्तेनाग्नेयो यत्रिकपालस्तेन वैष्णवः समृद्धौ

यः का॒मये॑ता॒स्मिल्लौ॑क ऋ॒ध्रुया॒मिति॑ स च॒रुं कु॑र्वीता॒ग्नेर्घृतं॑
वि॒ष्णो॑स्तण्डु॒लास्तस्मा॑त्॥ ५॥

च॒रुः का॒र्योऽस्मि॑न्ने॒व लो॒क ऋ॒ध्रो॒त्यादि॒त्यो भ॑वती॒यं
वा अ॒दि॒तिर॒स्यामे॒व प्र॒ति तिष्ठ॑त्यथो अ॒स्यामे॒वाधि॑
य॒ज्ञं त॑नुते॒ यो वै सं॑वत्स॒रमुख्य॑मभृ॒त्वाग्निं॑ चि॒नुते॒
यथा॑ सा॒मि गर्भो॑ऽव॒पद्य॑ते ता॒दृगे॒व तदा॑र्ति॒माच्छे॑द्वै॒श्वान॒रं
द्वा॒दश॑कपालम् पु॒रस्ता॒न्निर्व॑पेत्सं॒वत्स॒रो वा अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रो
यथा॑ सं॒वत्स॒रमा॒त्वा॥ ६॥

का॒ल आ॑गते वि॒जाय॑त ए॒वमे॒व सं॑वत्स॒रमा॒त्वा का॒ल
आ॑गतेऽग्निं चि॒नुते॒ ना॒र्ति॒माच्छे॑त्येषा वा अ॒ग्नेः प्रि॒या
त॒नूर्य॑द्वै॒श्वान॒रः प्रि॒यामे॒वास्य॑ त॒नुव॑मव॒ रुन्दे॒ त्री॒ण्ये॒तानि॑
ह॒वी॒ऽषि॑ भवन्ति॒ त्रय॑ इ॒मे लो॒का ए॒षां लो॒काना॑
रोहा॑य॥ ७॥

य॒द्वि॒यङ्गा॒युर्य॑च्छ्रुणस्तद्वा॒योर्निर्व॑पति॒ दे॒वता॑स्तस्मा॑दा॒त्वाष्टा॑त्रि॒ंशच्च॑॥ १॥ [१]

प्र॒जाप॑तिः प्र॒जाः सृ॒ष्ट्वा प्रे॑णानु प्रावि॑श॒त्ताभ्यः॑ पुनः
सम्भ॑वितुं नाश॑क्रो॒त्सोऽब्र॑वीदृ॒ध्रव॑दि॒त्स यो मे॒तः पुनः॑
संचि॑नव॒दिति॑ तं दे॒वाः सम॑चि॒न्वन्त॑तो॒ वै त आ॑र्ध्रुवन्

यत्समचिन्वन्तच्चित्यस्य चित्यत्वम् य एवं विद्वानग्निं चिनुत
ऋध्नोत्येव कस्मै कमग्निस्र्चीयत इत्याहुरग्निवान्॥८॥

असानीति वा अग्निस्र्चीयतेऽग्निवानेव भवति कस्मै
कमग्निस्र्चीयत इत्याहुर्देवा मा वेदन्निति वा अग्निस्र्चीयते
विदुरेनं देवाः कस्मै कमग्निस्र्चीयत इत्याहुर्गृह्यसानीति वा
अग्निस्र्चीयते गृह्येव भवति कस्मै कमग्निस्र्चीयत इत्याहुः
पशुमानसानीति वा अग्निः॥९॥

चीयते पशुमानेव भवति कस्मै कमग्निस्र्चीयत इत्याहुः
सप्त मा पुरुषा उप जीवानिति वा अग्निस्र्चीयते त्रयः
प्राञ्चस्त्रयः प्रत्यश्च आत्मा सप्तम एतावन्त एवैनममुष्मिल्लोक
उप जीवन्ति प्रजापतिरग्निमचिकीषत तम्पृथिव्यब्रवीन्न
मय्यग्निं चैष्यसेति मा धक्ष्यति सा त्वातिदह्यमाना वि
धविष्ये॥१०॥

स पापीयान्भविष्यसीति सौऽब्रवीत्तथा वा अहं करिष्यामि
यथा त्वा नातिधक्ष्यतीति स इमामभ्यमृशत् प्रजापतिस्त्वा
सादयतु तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीदेतीमामेवेष्टकां
कृत्वोपाधत्तानंतिदाहाय यत्प्रत्यग्निं चिन्वीत तदभि
मृशेत्प्रजापतिस्त्वा सादयतु तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा

सीद॥११॥

इती॒मामे॒वेष्ट॑कां कृ॒त्वोप॑ धृ॒त्तेऽन॑तिदाहाय प्र॒जाप॑तिरकामयत्
प्र जा॑ये॒येति॑ स ए॒तमु॒ख्यम॑पश्यत्त॑ सं॒वत्स॒रम॑बिभ॒स्ततो॑
वै स प्राजा॑यत॒ तस्मा॑त्सं॒वत्स॒रम्भा॒र्यः प्रै॒व जा॑यते॒ तं
वस॑वोऽब्रुव॒न्प्र त्वम॑जनिष्ठा व॒यम्प्र जा॑यामहा इति॒ तं
वसु॑भ्यः प्राय॑च्छत्तं त्री॒ण्यह्ना॑न्यबिभरु॒स्तेन॑॥१२॥

त्रीणि॑ च श॒तान्य॑सृजन्त॒ त्रय॑स्त्रि॑शतं च॒ तस्मा॑त्त्र्य॒हम्भा॒र्यः
प्रै॒व जा॑यते॒ तान्नु॒द्रा अ॑ब्रुव॒न्प्र यू॒यम॑जनिद्वं व॒यम्प्र जा॑यामहा
इति॒ तं रु॒द्रेभ्यः॑ प्राय॑च्छन्त॑ षड॒ह्ना॑न्यबिभरु॒स्तेन॑ त्रीणि॑
च श॒तान्य॑सृजन्त॒ त्रय॑स्त्रि॑शतं च॒ तस्मा॑त्षड॒हम्भा॒र्यः प्रै॒व
जा॑यते॒ ताना॑दित्या अ॑ब्रुव॒न्प्र यू॒यम॑जनिद्वं व॒यम्॥१३॥

प्र जा॑यामहा इति॒ तमा॑दित्येभ्यः प्राय॑च्छन्तं
द्वाद॒शाह्ना॑न्यबिभरु॒स्तेन॑ त्रीणि॑ च श॒तान्य॑सृजन्त॒
त्रय॑स्त्रि॑शतं च॒ तस्मा॑द्द्वाद॒शाह॒म्भा॒र्यः प्रै॒व जा॑यते
तेनै॒व ते स॒हस्र॑मसृजन्तो॒खा सं॑हस्रत॒मीं य ए॒वमु॒ख्यं
सा॒हस्रं वेद् प्र स॒हस्र॑म्प॒शूना॑प्नोति॥१४॥

अ॒ग्नि॒वान्प॑शुमान॑सानीति॒ वा अ॒ग्नि॒र्ध॒विष्ये॑ मृ॒शेत्प्र॑जापति॑स्त्वा सादयतु॒ तया॑ दे॒वत॑याङ्गि॒रस्व॒द्ध्रु॒वा

सीद तेन तानादित्या अब्रुवन्म यूयमंजनिद्वं वयश्चत्वारिंशच्च॥२॥ [२]

यजुषा वा एषा क्रियते यजुषा पच्यते यजुषा वि मुच्यते
यदुखा सा वा एषैतर्हि यातयाम्नी सा न पुनः प्रयुज्येत्याहुर्ग्रे
युक्ष्वा हि ये तव युक्ष्वा हि देवहूतमां इत्युखायां जुहोति
तेनैवैनाम्पुनः प्र युङ्क्ते तेनायातयाम्नी यो वा अग्निं योग आगते
युनक्ति युङ्क्ते युञ्जानेष्वग्ने॥१५॥

युक्ष्वा हि ये तव युक्ष्वा हि देवहूतमां इत्याहैष
वा अग्रेर्योगस्तेनैवैनं युनक्ति युङ्क्ते युञ्जानेषु ब्रह्मवादिनो
वदन्ति न्यङ्कुःप्रिश्चैतव्या(३) उत्ताना(३) इति वयंसां
वा एष प्रतिमया चीयते यदग्निर्यन्यंश्च चिनुयात्पृष्टित
एनमाहुतय ऋच्छेयुर्यदुत्तानं न पतितुं शक्नुयादसुवर्ग्यो-
ऽस्य स्यात्प्राचीनमुत्तानम्॥१६॥

पुरुषशीर्षमुप दधाति मुखत एवैनमाहुतय ऋच्छन्ति
नोत्तानं चिनुते सुवर्ग्योऽस्य भवति सौर्या जुहोति
चरब्धुरेवास्मिन्प्रति दधाति द्विर्जुहोति द्वे हि चरब्धुषी
समान्या जुहोति समानं हि चरब्धुः समृद्धौ देवासुराः
संयत्ता आसन्ते वामं वसु सं न्यदधत् तद्देवा वामभृतावृञ्जत्

तद्वा॑म॒भृ॒तो॑ वा॒मभृ॑त्त्वं यद्वा॑म॒भृ॒तमु॑प॒दधा॑ति वा॒ममे॒व तया॒
वसु॑ यज॑मानो॒ भ्रातृ॑व्यस्य वृ॒द्धे हिर॑ण्यमूर्ध्नी भवति॒
ज्योति॑र्वै हिर॑ण्यं ज्योति॑र्वा॒मज्योति॑षै॒वास्य॒ ज्योति॑र्वा॒मं वृ॒द्धे
द्विय॒जुर्भ॑वति॒ प्रति॑ष्ठित्यै॥१७॥

युञ्जानेष्वग्ने॑ प्रा॒चीन॑मुत्ता॒नं वा॑म॒भृ॒तश्चतु॑र्विंशतिश्च॥३॥ [३]

आपो॒ वरु॑णस्य॒ पत्न्य॑ आस॒न्ता अ॒ग्निर॒भ्यध्याय॑त्ताः
सम॑भव॒त्तस्य॒ रेतुः॒ परा॑प॒तत्तदिय॑म॒भव॒द्यद्वि॒तीय॑म्प॒राप॑त्त॒त्तद॒सा-
व॑भव॒दियं॒ वै वि॒राड॒सौ स्व॒राड्य॒द्विराजा॑वुप॒दधा॑ती॒मे ए॒वोप॑
धत्ते॒ यद्वा अ॒सौ रेतः॑ सि॒ञ्चति॒ तद॒स्याम्प्रति॑ तिष्ठति॒ तत्प्र
जा॑यते॒ ता ओष॑धयः॥१८॥

वी॒रुधो॑ भवन्ति॒ ता अ॒ग्निर॑त्ति॒ य ए॒वं वेद॒ प्रैव जा॑यते-
ऽन्ना॒दो भ॑वति॒ यो रेत॑स्वी स्यात्प्र॑थ॒मायां॒ तस्य॒ चित्या॑मु॒भे
उप॑ दध्यादि॒मे ए॒वास्मै॑ स॒मीची॑ रेतः॑ सिञ्चतो॒ यः सि॒क्तरे॑ताः
स्यात्प्र॑थ॒मायां॒ तस्य॒ चित्या॑म॒न्यामु॑प॒ दध्यादु॑त्त॒मायां॒ म॒न्यां
रेत॑ ए॒वास्य॑ सि॒क्तमा॒भ्यामु॑भ॒यतः॒ परि॑ गृह्णाति॒ संव॑त्सरं न
कम्॥१९॥

च॒न प्र॒त्यव॑रोहे॒न्न ही॑मे कं च॒न प्र॒त्यव॑रोह॒तस्तदे॑नयोर्व्र॒तं

यो वा अपशीर्षाणमुग्निं चिनुतेऽपशीर्षामुष्मिल्लोके भवति
 यः सशीर्षाणं चिनुते सशीर्षामुष्मिल्लोके भवति चित्तिं
 जुहोमि मनसा घृतेन यथा देवा इहागमन्वीतिहोत्रा ऋतावृधः
 समुद्रस्य वयुनस्य पत्मञ्जुहोमि विश्वकर्मणे विश्वाहामर्त्यः
 हविरिति स्वयमातृण्णामुपधाय जुहोति॥ २० ॥

एतद्वा अग्नेः शिरः सशीर्षाणमेवाग्निं चिनुते
 सशीर्षामुष्मिल्लोके भवति य एवं वेद सुवर्गाय वा एष
 लोकाय चीयते यदग्निस्तस्य यदयथापूर्वं क्रियतेऽसुवर्ग्यमस्य
 तत्सुवर्ग्योऽग्निश्चितिमुपधायामि मृशेचित्तिमचित्तिं चिनवद्वि
 विद्वान्पृष्ठेव वीता वृजिना च मर्तान्राये च नः स्वपत्याय
 देव दिति च रास्वादिति मुरुष्येति यथापूर्वमेवैनामुप धत्ते
 प्राञ्चमेनं चिनुते सुवर्ग्योऽस्य भवति॥ २१ ॥

ओषधयः कञ्जुहोति स्वपत्यायाष्टादश च॥ ४ ॥ [४]

विश्वकर्मा दिशाम्पतिः स नः पशून्पातु सोऽस्मान्पातु
 तस्मै नमः प्रजापती रुद्रो वरुणोऽग्निर्दिशाम्पतिः स
 नः पशून्पातु सोऽस्मान्पातु तस्मै नमः एता वै देवता
 एतेषां पशूनामधिपतयस्ताभ्यो वा एष आ वृश्च्यते यः

पशुशीर्षाण्युपदधाति हिरण्येष्टका उप दधात्येताभ्य एव
देवताभ्यो नमस्करोति ब्रह्मवादिनः॥२२॥

वदन्त्यग्नौ ग्राम्यान्पशून् दधाति शुचारण्यानर्पयति
किं तत् उच्छिष्टं षतीति यद्धिरण्येष्टका उपदधात्यमृतं
वै हिरण्यममृतं नैव ग्राम्येभ्यः पशुभ्यो भेषजं करोति
नैनान् हिनस्ति प्राणो वै प्रथमा स्वयमातृणा व्यानो
द्वितीयापानस्तृतीयानु प्राण्यात्प्रथमा स्वयमातृणामुपधाय
प्राणेनैव प्राणं समर्धयति व्यन्यात्॥२३॥

द्वितीयांमुपधाय व्यानेनैव व्यानं समर्धयत्यपान्यात्तृतीयांमुप
समर्धयत्यथो प्राणैरेवैनं समिन्द्रे भूर्भुवः सुवरिति
स्वयमातृणा उप दधातीमे वै लोकाः स्वयमातृणा एताभिः
खलु वै व्याहृतीभिः प्रजापतिः प्राजायत यदेताभिर्व्याहृतीभिः
स्वयमातृणा उपदधातीमानेव लोकानुपधायैषु॥२४॥

लोकेष्वधि प्र जायते प्राणाय व्यानायापानाय वाचे त्वा
चख्षुषे त्वा तथा देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीदाग्निना वै देवाः
सुवर्गं लोकमजिगासन्तेन पतितुं नाशंकुवन्त एताश्चतस्रः
स्वयमातृणा अपश्यन्ता दिखूपदधत तेन सर्वतश्चख्षुषा
सुवर्गं लोकमायन्यच्चतस्रः स्वयमातृणा दिखूपदधाति

सर्वतश्चख्युषैव तदग्निना यजमानः सुवर्गं लोकमेति॥२५॥

ब्रह्मवादिनो व्यन्यादेषु यजमानस्त्रीणि च॥५॥ [५]

अग्र आ याहि वीतय इत्याहाहृतैवैनमग्निं दूतं वृणीमह
इत्याह हूत्वैवैनं वृणीतेऽग्निनाग्निः समिध्यत इत्याह समिन्द्र
एवैनमग्निर्वृत्राणि जङ्घनदित्याह समिद्ध एवास्मिन्निन्द्रियं
दधात्यग्नेः स्तोमम्मनामह इत्याह मनुत एवैनमेतानि वा
अह्नां रूपाणि॥२६॥

अन्वहमेवैनं चिनुतेऽवाह्नां रूपाणि रुन्दे ब्रह्मवादिनो
वदन्ति कस्मात्सत्याद्यातयाम्नीरन्या इष्टंका अयातयाम्नी
लोकम्पृणेत्यैन्द्राग्नी हि बार्हस्पत्येति ब्रूयादिन्द्राग्नी
च हि देवानाम्बृहस्पतिश्चायातयामानोऽनुचरवती
भवत्यजामित्वायानुष्टुभानुं चरत्यात्मा वै लोकम्पृणा
प्राणोऽनुष्टुप्तस्मात्प्राणः सर्वाण्यङ्गान्यनुं चरति ता अस्य
सूददोहसः॥२७॥

इत्याह तस्मात्पुरुषिपुरुषि रसः सोमः श्रीणन्ति
पृश्नय इत्याहान्नं वै पृश्नयन्नमेवाव रुन्देऽर्को वा
अग्निरर्कोऽन्नमन्नमेवाव रुन्दे जन्म देवानां विशस्त्रिष्वा

रोचने दिव इत्याहेमानेवास्मै लोकाञ्ज्योतिष्मतः करोति
 यो वा इष्टकानाम्प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति तया
 देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीदेत्याहेषा वा इष्टकानाम्प्रतिष्ठा य
 एवं वेद प्रत्येव तिष्ठति॥२८॥

रूपाणि सूददोहसस्तया षोडश च॥६॥ [६]

सुवर्गाय वा एष लोकाय चीयते यदग्निर्वज्रं एकादशिनी
 यदग्नावेकादशिनीमिनुयाद्वज्रेणै९ सुवर्गाल्लोका-
 दन्तर्दध्याद्यन्न मिनुयात्स्वरुभिः पशून्यर्धयेदेकयूपमिमिनोति
 नैनं वज्रेण सुवर्गाल्लोकादन्तर्दधाति न स्वरुभिः
 पशून्यर्धयति वि वा एष इन्द्रियेण वीर्येणर्ध्यते यो-
 ऽग्निं चिन्वन्नधिक्रामत्यैन्द्रिया॥२९॥

ऋचाक्रमणम्प्रतीष्टकामुप दध्यान्नेन्द्रियेण वीर्येण व्यृध्यते
 रुद्रो वा एष यदग्निस्तस्य तिस्रः शरव्याः प्रतीची
 तिरश्च्यनूची ताभ्यो वा एष आ वृश्च्यते योऽग्निं चिनुते-
 ऽग्निं चित्वा तिसृधन्वमयाचितम्ब्राह्मणाय दद्यात्ताभ्य एव
 नमस्करोत्यथो ताभ्य एवात्मानं निष्क्रीणीते यत्तै रुद्र
 पुरः॥३०॥

धनुस्तद्वातो॒ अनु॑ वातु ते॒ तस्मै॑ ते रुद्र संवत्स॒रेण॒
नम॑स्करोमि॒ यत्ते॑ रुद्र दखि॒षणा॒ धनुस्तद्वातो॒ अनु॑ वातु
ते॒ तस्मै॑ ते रुद्र परिवत्स॒रेण॒ नम॑स्करोमि॒ यत्ते॑ रुद्र
प॒श्चाद्धनुस्तद्वातो॒ अनु॑ वातु ते॒ तस्मै॑ ते रुद्रेदावत्स॒रेण॒
नम॑स्करोमि॒ यत्ते॑ रुद्रोत्तराद्धनुस्तत्॥ ३१॥

वातो॒ अनु॑ वातु ते॒ तस्मै॑ ते रुद्रेदुवत्स॒रेण॒ नम॑स्करोमि॒
यत्ते॑ रुद्रोपरि॒ धनुस्तद्वातो॒ अनु॑ वातु ते॒ तस्मै॑ ते रुद्र
वत्स॒रेण॒ नम॑स्करोमि॒ रुद्रो॒ वा ए॒ष यद॒ग्निः स यथा॑
व्या॒घ्रः क्रुद्ध॑स्तिष्ठत्ये॒वं वा ए॒ष ए॒तर्हि॒ संचि॑तमे॒तैरुप॑ तिष्ठते
नम॑स्का॒रैरे॒वैन॑ शमयति॒ येऽग्नयः॑॥ ३२॥

पुरी॒ष्याः प्रवि॑ष्टाः पृथि॒वीमनु॑। तेषां॒ त्वम॑स्युत्त॒मः प्र
णो॑ जी॒वात॑वे सुव। आपं॑ त्वाग्ने॒ मन॒सापं॑ त्वाग्ने॒ तप॒सापं॑
त्वाग्ने॒ दी॒र्खयापं॑ त्वाग्ने॒ उप॒सद्भिरापं॑ त्वाग्ने॒ सु॒त्ययापं॑ त्वाग्ने॒
दखि॑षणाभि॒रापं॑ त्वाग्ने॒ऽवभृ॑थेनापं॑ त्वाग्ने॒ व॒शयापं॑ त्वाग्ने॒
स्वगा॑का॒रेणे॒त्या॑हैषा वा अ॒ग्नेरा॑सि॒स्तयै॒वैन॑माप्रोति॥ ३३॥

ऐन्द्रिया पुर उत्तराद्धनुस्तदग्नयं आहाष्टौ च॥ ७॥ [७]

गा॒य॒त्रेण॑ पुरस्ता॒दुप॑ तिष्ठते प्रा॒णमे॒वास्मि॑न्दधाति

बृहद्रथन्तराभ्यां॑ प॒रखावोजं॑ ए॒वास्मिन्दधा॑त्यृतु॒स्थायं॑ जाय॒ज्ञियेन॑
 पुच्छं॑ मृतु॒ष्वेव॑ प्रति॑ तिष्ठति पृ॒ष्ठैरुप॑ तिष्ठते तेजो॒ वै
 पृ॒ष्ठानि॒ तेजं॑ ए॒वास्मिन्दधा॑ति प्र॒जाप॑तिर॒ग्निम॑सृजत सौ-
 ऽस्मात्सृष्टः॑ परा॑ङ्म॒त्तं वा॑रव॒न्तीये॑नावारयत तद्वा॑रव॒न्तीय॑स्य
 वारव॒न्तीय॑त्वः॒ श्यैतेन॑ श्येती अ॑कुरुत तच्छै॒तस्य॑
 श्यैत॒त्वम्॥ ३४॥

यद्वा॑रव॒न्तीये॑नोप॒तिष्ठ॑ते वा॒रय॑त ए॒वैनः॑ श्यै॒तेन॑ श्येती
 कुरु॑ते प्र॒जाप॑तेर॒हृद॑येनापिप॒रख॑म्प्रत्युप॑ तिष्ठते प्रे॒माण॑मे॒वास्य॑
 गच्छ॑ति प्राच्यां॑ त्वा दि॒शा सा॑दयामि गाय॒त्रेण॑ छन्द॑सा॒ग्निना॑
 देव॑तया॒ग्नेः शी॒र्ष्णाग्नेः॑ शि॒र उप॑ दधामि द॒खिण॑या त्वा
 दि॒शा सा॑दयामि त्रैष्टु॑भेन छन्द॑सेन्द्रेण देव॑तया॒ग्नेः प॒रखे॑णा॒ग्नेः
 प॒रख॑मुप॑ दधामि प्र॒तीच्यां॑ त्वा दि॒शा सा॑दयामि॥ ३५॥

जाग॑तेन॒ छन्द॑सा सवि॒त्रा दे॒वत॑या॒ग्नेः पु॒च्छेना॒ग्नेः
 पु॒च्छ॑मुप॑ दधाम्युदी॑च्या त्वा दि॒शा सा॑दया॒म्यानु॑ष्टुभेन
 छन्द॑सा मि॒त्रावरु॑णाभ्यां दे॒वत॑या॒ग्नेः प॒रखे॑णा॒ग्नेः प॒रख॑मुप॑
 दधाम्यूर्ध्व॑यां॑ त्वा दि॒शा सा॑दयामि पाङ्के॑न॒ छन्द॑सा
 बृह॑स्पति॑ना दे॒वत॑या॒ग्नेः पृ॒ष्ठेना॒ग्नेः पृ॒ष्ठमुप॑ दधामि यो वा
 अपा॑त्मानम॒ग्निं चि॑नुतेऽपा॑त्मा॒मुष्मि॑ल्लो॒के भ॑वति यः सा॒त्मानं॑

चिनुते सात्मा॒मुष्मि॑ल्लो॒के भ॑वत्या॒त्मेष्ट॑का उप॑ दधात्ये॒ष वा
अ॒ग्नेरा॒त्मा सा॒त्मान॑मे॒वाग्निं चि॑नुते सात्मा॒मुष्मि॑ल्लो॒के भ॑वति
य ए॒वं वेद॑॥ ३६॥

श्यै॒तत्त्वं प्र॒तीच्यां॑ त्वा दि॒शा सा॑दयामि॒ यः सा॒त्मान॑श्चिनुते॒ द्वाविं॑शतिश्च॥ ८॥—[८]

अ॒ग्न उ॒दधे॒ या त॒ इषु॑र्यु॒वा ना॒म॒ तया॑ नो मृ॒ड॒ तस्या॑स्ते
नम॒स्तस्या॑स्त॒ उप॒ जीव॑न्तो भूया॒स्माग्रे॑ दु॒ध्र ग॒ह्य कि॑श्शिल
व॒न्य॒ या त॒ इषु॑र्यु॒वा ना॒म॒ तया॑ नो मृ॒ड॒ तस्या॑स्ते नम॒स्तस्या॑स्त॒
उप॒ जीव॑न्तो भूया॒स्म॒ पञ्च॒ वा ए॒तेऽग्न॑यो यच्चि॒तय॑ उ॒द्धिरे॒व
ना॒म॒ प्रथ॑मो दु॒ध्रः॥ ३७॥

द्वि॒तीयो॒ ग॒ह्य॑स्तृ॒तीयः॑ कि॑श्शिलश्च॒तुर्थो॑ व॒न्यः॑ पञ्च॒मस्तेभ्यो॑
यदाहु॑ती॒र्न जु॑हुयाद॒ध्वर्युं च॒ यज॑मानं च॒ प्र द॑हेयुर्यदे॒ता
आहु॑तीर्जुहोति॑ भा॒ग॒धेये॑नै॒वैन॑ञ्छमयति॒ नार्ति॑मा॒र्च्छत्य॑ध्व॒र्युर्न
यज॑मानो॒ वाङ्म॑ आ॒सन्न॑सोः प्रा॒णोऽक्ष्योश्च॑ख्युः॒ कर्ण॑योः
श्रोत्र॑म्बाहुवोर्बल॑मू॒रुवो॑रोजोऽरि॑ष्टा॒ विश्वा॒न्यङ्गानि॑ त॒नूः॥ ३८॥

त॒नुवा॑ मे स॒ह नम॑स्ते अस्तु॒ मा मा॑ हि॒ंसी॒रप॒ वा
ए॒तस्मा॑त्प्रा॒णाः क्रा॑मन्ति॒ योऽग्निं॑ चि॒न्वन्न॑धि॒क्राम॑न्ति॒ वाङ्म॑
आ॒सन्न॑सोः प्रा॒ण इत्या॑ह प्रा॒णाने॒वात्म॑न्ध॒त्ते यो रु॒द्रो अ॒ग्नौ यो

अप्सु य ओषधीषु यो रुद्रो विश्वा भुवनाविवेश तस्मै रुद्राय
नमो अस्त्वाहुतिभागा वा अन्ये रुद्रा हविर्भागाः॥३९॥

अन्ये शतरुद्रीयं हुत्वा गावीधुकं चरुमेतेन यजुषा
चरमायामिष्टकायां नि दध्याद्वागधेयेनैवैनं शमयति
तस्य त्वै शतरुद्रीयं हुतमित्याहुर्यस्यैतदग्नौ क्रियत इति
वसवस्त्वा रुद्रैः पुरस्तात्पान्तु पितरस्त्वा यमराजानः
पितृभिर्दरिष्णतः पान्त्वादित्यास्त्वा विश्वैर्देवैः पश्चात्पान्तु
द्युतानस्त्वा मारुतो मरुद्भिरुत्तरतः पातु॥४०॥

देवास्त्वेन्द्रज्येष्ठा वरुणराजानोऽधस्ताच्चोपरिष्ठाच्च पान्तु
न वा एतेन पूतो न मेध्यो न प्रोर्षितो यदेनमतः
प्राचीनम्प्रोर्षति यत्संचितमाज्येन प्रोर्षति तेन पूतस्तेन
मेध्यस्तेन प्रोर्षितः॥४१॥

दुधस्तनूरहविर्भागाः पातु द्वात्रिंशच्च॥९॥ [९]

समीची नामासि प्राची दिक्तस्यास्तेऽग्निरधिपतिरसितो
रर्षिता यश्चाधिपतिर्यश्च गोप्ता ताभ्यां नमस्तौ नो मृडयतान्ते
यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वां जम्भे दधाम्योजस्विनी नामासि
दरिष्णा दिक्तस्यास्त इन्द्रोऽधिपतिः पृदाकुः प्राची नामासि

प्रतीची दित्तस्यांस्ते॥४२॥

सोमोऽधिपतिः स्वजोऽवस्थावा नामास्युदीची
 दित्तस्यांस्ते वरुणोऽधिपतिस्तिरश्चराजिरधिपत्नी नामासि
 बृहती दित्तस्यांस्ते बृहस्पतिरधिपतिः श्वित्रो वशिनी
 नामासीयं दित्तस्यांस्ते यमोऽधिपतिः कल्माषेग्रीवो
 रखिषता यश्चाधिपतिर्यश्च गोप्ता ताभ्यां नमस्तौ नो
 मृडयतान्ते यं द्विष्मो यश्च॥४३॥

नो द्वेष्टि तं वां जम्भे दधाम्येता वै देवता अग्निं चित्
 ररखन्ति ताभ्यो यदाहुतीर्न जुहुयादध्वर्युं च यजमानं
 च ध्यायेयुर्यदेता आहुतीर्जुहोति भागधेयेनैवैनाञ्छमयति
 नार्तिमार्च्छत्यध्वर्युर्न यजमानो हेतयो नाम स्थ तेषां वः
 पुरो गृहा अग्निर्व इषवः सलिलो निलिम्पा नाम॥४४॥

स्थ तेषां वो दखिषणा गृहाः पितरो व इषवः सगरो
 वज्रिणो नाम स्थ तेषां वः पश्चाद्गृहाः स्वप्नो व इषवो गह्वरो-
 ऽवस्थावानो नाम स्थ तेषां व उत्तराद्गृहा आपो व इषवः
 समुद्रोऽधिपतयो नाम स्थ तेषां व उपरि गृहा वर्ष व इषवो-

ऽव॑स्वान्क्र॒व्या नाम॑ स्थ॒ पार्थि॑वा॒स्तेषां॑ व इ॒ह गृ॑हाः॥४५॥

अन्नं॑ व॒ इष॑वो निमि॒षो वा॑तना॒मन्ते॑भ्यो वो नम॒स्ते नो॑
मृ॒डय॑त॒ ते यं द्वि॑ष्मो यश्च॑ नो॒ द्वेष्टि॑ तं वो ज॒म्भे द॑धामि हु॒तादो॑
वा अ॒न्ये दे॒वा अ॑हु॒तादो॑ऽन्ये तान॑ग्नि॒चिदे॒वोभया॑न्प्रीणाति
द॒ध्ना म॑धुमि॒श्रेणै॒ता आ॑हु॒तीर्जु॑होति भा॒गधे॒येनै॒वैनान्प्री॑णा॒त्यथो॑
ख॒ल्वाहु॑रिष्ट॒का वै दे॒वा अ॑हु॒ताद॑ इति॥४६॥

अ॒नुप॑रि॒क्रामं॑ जुहोत्य॑परि॒वर्गमे॒वैनान्प्री॑णातीम॑
स्तन॑मूर्ज॒स्वन्तं॑ धया॒पाम्प्र॑प्या॒तम॑ग्रे सरि॒रस्य॑ मध्ये॑।
उ॒त्सं जु॑षस्व॒ मधु॑मन्तमूर्व॒ समु॑द्रिय॒ः स॑दन॒मा वि॑शस्व। यो
वा अ॒ग्निम्प्र॑युज्य॒ न वि॑मु॒ञ्चति॑ यथाश्चो॑ यु॒क्तोऽवि॑मुच्यमानः
ख॒षुर्ध्यान॑रा॒भवंत्ये॒वम॑स्याग्निः॒ परा॑ भवति॒ तम्प॑रा॒भवंतं॑
यज॑मा॒नोऽनु॑ परा॑ भवति॒ सोऽग्निं॑ चि॒त्वा लू॑ख्यः॥४७॥

भ॒वती॑म॑ स्तन॑मूर्ज॒स्वन्तं॑ धया॒पामित्या॑ज्यस्य पूर्णा॑
सुचं॑ जुहोत्येष॒ वा अ॒ग्नेर्वि॑मो॒को वि॑मुच्यै॒वास्मा॑ अन्नमपि॑
दधाति॒ तस्मा॑दाहु॒र्यश्चै॒वं वेद॑ यश्च॒ न सु॑धाय॑ ह॒ वै वा॒जी
सुहि॑तो दधा॒तीत्य॒ग्निर्वा॑व वा॒जी तमे॒व तत्प्री॑णाति॒ स

ए॒न॒म्प्री॒तः प्री॑णा॒ति व॒सी॒यान्भ॒वति॥४८॥

प्र॒तीची॒ दि॒क्त॒स्या॑स्ते द्वि॒ष्मो यश्च॑ नि॒लि॒म्पा ना॒मे॒ह गृ॒हा इति॑ लू॒खो
व॒सी॒यान्भ॒वति॥१०॥ [१०]

इ॒न्द्रा॒य रा॒ज्ञे सू॒क॒रो व॒रु॒णाय॑ रा॒ज्ञे कृ॒ष्णो य॒माय॑ रा॒ज्ञ
ऋ॒क्ष्यं ऋ॒ष॒भाय॑ रा॒ज्ञे ग॒व॒यः शा॑र्द॒ूलाय॑ रा॒ज्ञे गौ॒रः पु॒रुष॑रा॒जाय॑
म॒र्कटः॑ खि॒प्रश्ये॑न॒स्य व॒र्तिका॑ नी॒ल॒गोः क्रि॒मिः सोम॑स्य॒ रा॒ज्ञः
कु॒लु॒ङ्गः सि॒न्धोः॑ शि॒श्शु॒मारो॑ हि॒म॒वंतो॑ ह॒स्ती॥४९॥

इ॒न्द्रा॒या॒ष्टा॒वि॑श॒तिः॥११॥ [११]

म॒युः प्रा॑जा॒प॒त्य ऊ॒लो ह॒ली॑क्ष्णो वृष॒द॒श्स्ते॑ धा॒तुः
स॒र॒स्व॒त्यै शा॒रिः॑ श्ये॒ता पु॑रुष॒वा॒ख्स॒र॒स्व॒ते शु॒कः श्ये॒तः
पु॑रुष॒वा॒गा॒र॒ण्यो॑ऽजो न॒कु॒लः श॒का ते॑ पौ॒ष्णा वा॒चे
क्रौ॒ञ्चः॥५०॥

म॒यु॒स्र॒यो॒वि॑श॒तिः॥१२॥ [१२]

अ॒पां न॒त्रे ज॒षो ना॒क्रो म॒करः॑ कु॒ली॒क॒य॒स्तेऽकू॑पा॒र॒स्य
वा॒चे पै॑ङ्ग॒रा॒जो भ॒गा॒य कु॒षी॑त॒क आ॒ती वा॑ह॒सो द॒र्वि॑दा॒ ते
वा॒य॒व्या दि॒ग्भ्य॑श्च॒क्र॒वा॒कः॥५१॥

अ॒पामेका॒न्नविं॑शतिः ॥ १३ ॥ ————— [१३]

बला॑याजगर आ॒खुः सृ॒ज॒या श॒यण॑डं॒कस्ते॑ मै॒त्रा मृ॒त्यवे॑-
ऽसि॒तो म॒न्यवे॑ स्व॒जः कु॑म्भी॒नसः॑ पु॒ष्कर॑सा॒दो लो॑हिता॒हिस्ते॑
त्वा॒ष्ट्राः प्र॑ति॒श्रुत्का॑यै वाह॒सः ॥ ५२ ॥

————— [१४]

पु॒रुष॑मृ॒गश्च॒न्द्रम॑से गो॒धा का॒लंका॑ दा॒र्वाघा॑टस्ते
वन॑स्पती॒नामे॒न्यहे॑ कृ॒ष्णो रा॒त्रियै॑ पि॒कः क्षि॒वङ्का नी॒लशी॑र्ष्णी
तैर्ऽर्य॑म्णे धा॒तुः क॑त्क॒टः ॥ ५३ ॥

————— [१५]

सौ॒री ब॒लाक॑श्यो म॒यूरः श्ये॒नस्ते॑ ग॒न्ध॒र्वाणां॑ वसू॒नां
क॒पिञ्ज॑लो रु॒द्राणां॑ ति॒त्तिरी॑ रो॒हित्कु॑ण्ड॒णाची॑ गो॒लत्ति॑का॒ ता
अ॒प्सर॑सा॒मर॑ण्याय सृ॒मरः॑ ॥ ५४ ॥

————— [१६]

पृ॒ष॒तो वै॑श्वदे॒वः पि॒त्वो न्य॒ङ्कुः क॑श॒स्तेऽनु॑मत्या अ॒न्यवा॑पो-
ऽर्ध॑मा॒साना॑म्मा॒सां क॒श्यपः॑ क्वयिः॑ कु॒टरु॑र्दात्यौहस्ते
सि॒नीवा॒ल्यै बृ॒हस्प॑तये शि॒त्पु॒टः ॥ ५५ ॥

[१७]

शका॑ भौमी॑ पा॒त्रः कशो॑ मान्थी॒लव॒स्ते पि॑तृ॒णामृ॑तूनां
जह॑का संवत्स॒राय॒ लोपा॑ क॒पोत॒ उलू॑कः श॒शस्ते॑ नैर्ऋ॒ताः
कृ॒क॒वाकुः॑ सावि॒त्रः॥ ५६॥

बला॑य पुरुष॒मृगः॑ सौरी॑ पृ॒षतः॑ शका॒ष्टाद॑शा॒ष्टाद॑श॥ 14-18॥ [१८]

रुरु॑ रौ॒द्रः कृ॑कला॒सः श॒कुनिः॑ पिप्प॑का॒ ते श॑र॒व्यायै॑ हरि॒णो
मा॑रु॒तो ब्र॑ह्म॒णे शा॒र्गस्तर॑ख्युः कृ॒ष्णः श्वा च॑तु॒रख्यो॑ ग॒र्दभ॑स्त
इ॒तरज॒नाना॑म॒ग्नये॑ धृ॒ङ्गा॥ ५७॥

रुरु॑र्वि॒शतिः॑॥ 19॥ [१९]

अ॒ल॒ज आ॑न्तरि॒ख्य उ॒द्रो म॒द्गुः प्लु॑वस्ते॑ऽपामदि॒त्यै
ह॑स॒साचि॑रिन्द्रा॒ण्यै की॑र्शा॒ गृध्रः॑ शि॒तिका॒ख्यौ वा॑ध्रा॒णस॑स्ते
दि॒व्या द्या॑वापृ॒थिव्या॑ श्वा॒वित्॥ ५८॥

[२०]

सु॒पर्णः पा॑र्जन्यो ह॒सो वृ॒को वृष॑द॒शस्त॑ ऐ॒न्द्रा
अ॒पामु॒द्रोऽर्य॑म्णे लो॒पाशः॑ सि॒हो न॑कु॒लो व्या॒घ्रस्ते॑ महे॒न्द्राय॑
का॒माय॑ पर॒स्वान्॥ ५९॥

अ॒ल॒जः सु॒पर्णो॑ऽष्टाद॑शा॒ष्टाद॑श॥ 21॥ [२१]

आग्नेयः कृष्णग्रीवः सारस्वती मेषी बभ्रुः सौम्यः पौष्णः
श्यामः शितिपृष्ठो बार्हस्पत्यः शिल्पो वैश्वदेव ऐन्द्रोऽरुणो
मारुतः कल्माष ऐन्द्राग्रः संहितोऽधोरांमः सावित्रो वारुणः
पेत्वः ॥ ६० ॥

आग्नेयो द्वाविंशतिः ॥ २२ ॥

अश्वस्तूपरो गोमृगस्ते प्राजापत्या आग्नेयो कृष्णग्रीवो
त्वाष्ट्रो लोमशसक्थौ शितिपृष्ठो बार्हस्पत्यौ धात्रे पृषोदरः
सौर्यो बलरुक्षः पेत्वः ॥ ६१ ॥

अश्वष्णोऽंशः ॥ २३ ॥

अग्नयेऽनीकवते रोहिताञ्जिरनुद्धानुधोरांमौ सावित्रो पौष्णो
रजतनाभी वैश्वदेवौ पिशंगौ तूपरो मारुतः कल्माष
आग्नेयः कृष्णोऽजः सारस्वती मेषी वारुणः कृष्ण
एकशितिपात्पेत्वः ॥ ६२ ॥

अग्नयोऽनीकवते द्वाविंशतिः ॥ २४ ॥

हिरण्यवर्णा अपां ग्रहान्भूतेष्टकाः सज्जुः सं वथ्सुरं प्रजापतिः स रघुरपविरग्नेर्वै दीर्घव्यां
सुवर्गाय तं यन्न स्यूतं प्रजापतिरऋतुभी रोहितः पृश्निः शितिबाहुरुन्नतः कर्णाः शुण्ठा
इन्द्रायादित्यै सौम्या वारुणाः सोमायैकादश पिशङ्गास्त्रयोविंशतिः ॥ २३ ॥ हिरण्यवर्णा भूतेष्टकाश्छन्दो

यत्कनीया५ सन्निवृद्धिर्निर्वारुणाश्चतुःपञ्चाशत्॥54॥ हिरण्यवर्णा निर्वर्णसः॥—[२५]

॥षष्ठमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः॥

हिरण्यवर्णाः शुचयः पावका यासु जातः कश्यपो
यास्विन्द्रः। अग्निं या गर्भं दधिरे विरूपास्ता न आपः शः
स्योना भवन्तु। यासां राजा वरुणो याति मध्ये सत्यानृते
अवपश्यञ्जनानाम्। मधुश्चुतः शुचयो याः पावकास्ता न
आपः शः स्योना भवन्तु। यासां देवा दिवि कृण्वन्ति भूखं
या अन्तरिक्षे बहुधा भवन्ति। याः पृथिवीम्पयसोन्दन्ति॥१॥

शुक्रास्ता न आपः शः स्योना भवन्तु। शिवेन मा
चख्षुषा पश्यतापः शिवया तनुवोप स्पृशत त्वचम्मे। सर्वाः
अग्नीं रप्सुषदो हुवे वो मयि वर्चो बलमोजो नि धत्त।
यद्दः सम्प्रयतीरहावनदता हते। तस्मादा नद्यो नाम स्थ
ता वो नामानि सिन्धवः। यत्प्रेषिता वरुणेन ताः शीभः
सुमवल्गता॥२॥

तदप्रोदिन्द्रो वो यतीस्तस्मादापो अनु स्थन।

अ॒प॒का॒मः॑ स्य॒न्द॒मा॒ना अ॒वी॒वर॒त वो॒ हि॒क॒म्। इन्द्रो॑
 वः श॒क्ति॒भिर्दे॒वी॒स्तस्मा॒द्वा॒र्णाम॑ वो हि॒त॒म्। ए॒को दे॒वो
 अ॒प्य॒तिष्ठ॒थ्स्य॒न्द॒मा॒ना यथा॒व॒श॒म्। उ॒दा॒निषु॑र्म॒हीरि॒ति
 तस्मा॑दु॒द॒कमु॑च्यते। आ॒पो भ॒द्रा घृ॒तमि॒दाप॑ आ॒सुर॒ग्री॒षोमौ॑
 बिभ्र॒त्याप॒ इ॒त्ताः। ती॒व्रो र॒सो मधु॑पृ॒चाम्॥३॥

अ॒र॒ग॒म आ मा॑ प्रा॒णेन॑ स॒ह वर्च॑सा ग॒न्। आ॒दि॒त्प॑श्याम्यु॒त
 वा श्रृ॒णो॒म्या मा॒ घोषो॑ गच्छ॒ति वाङ् आ॒साम्। म॒न्ये भे॒जा॒नो
 अ॒मृत॑स्य॒ तर्हि॑ हि॒र॒ण्यव॑र्णा॒ अ॒तृपं॑ य॒दा वः। आ॒पो हि॒ ष्ठा
 म॒यो॒भुव॑स्ता न ऊ॒र्जे द॑धात॒न। म॒हे र॒णाय॑ च॒ख्षसे॑। यो वः
 शि॒वत॑मो॒ र॒स॒स्तस्य॑ भा॒जय॑ते॒ह नः। उ॒श॒ती॒रि॒व मा॒तरः॑। तस्मा॒
 अ॒र॒ग॒मा॒म वो॒ यस्य॑ र॒ख्यया॑य जि॒न्व॑थ। आ॒पो ज॒नय॑था च नः।
 दि॒वि श्र॑य॒स्वान्तरि॑ख्ये यतस्व पृ॒थि॒व्या स॒म्भ॒व ब्र॒ह्मव॑र्च॒सम॑सि
 ब्र॒ह्मव॑र्च॒साय॑ त्वा॥४॥

उ॒न्दन्ति॑ स॒मव॑ल्ग॒त मधु॑पृ॒चा॒म्मा॒तरो॒ द्वावि॑ंशतिश्च॥१॥ [१]

अ॒पां ग्र॒हा॑न्गृ॒ह्णात्ये॒तद्वा॒व रा॑ज॒सूयं॑ य॒दे॒ते ग्र॒हाः स॒वो॑-
 ऽग्नि॑र्व॒रुण॑स॒वो रा॑ज॒सूयं॑म॒ग्नि॒स॒वश्चित्य॑स्ताभ्या॒मे॒व सू॑य॒तेऽथो॑
 उ॒भावे॒व लो॒काव॑भि॒ ज॑यति॒ यश्च॑ रा॒ज॒सूये॑ने॒जा॒नस्य॑

यश्चा॑ग्नि॒चित॒ आपो॑ भव॒न्त्यापो॒ वा अ॒ग्नेर्भ्रातृ॑व्या॒ यद॒पो-
ऽग्ने॒रध॑स्ता॒दुप॒दधा॑ति॒ भ्रातृ॑व्याभिभूत्यै॒ भव॑न्त्या॒त्मना॒ परा॑स्य॒
भ्रातृ॑व्यो भवत्य॒मृतम्॑॥५॥

वा आप॒स्तस्मा॑द॒द्विरव॑तान्तम॒भि पि॑ञ्चन्ति॒ नार्ति॑माच्छति॒
सर्व॑मायुरेति॒ यस्यै॑ता उप॒धीय॑न्ते॒ य उ॑ चैना॒ एवं वेदा॑न्नं वा
आपः॑ प॒शव॒ आपो॑ऽन्न॒म्पशवो॑ऽन्नादः॒ पशु॑मान्भवति॒ यस्यै॑ता
उप॒धीय॑न्ते॒ य उ॑ चैना॒ एवं वेद॒ द्वाद॑श भवन्ति॒ द्वाद॑श॒ मासाः॑
संव॑त्सरः॒ संव॑त्सरेणैवास्मै॑॥६॥

अन्न॑मव॒ रुन्धे॒ पात्रा॑णि भवन्ति॒ पात्रे॒ वा अन्न॑मद्यते॒
सयो॑न्ये॒वान्न॑मव॒ रुन्ध॒ आ द्वाद॑शात्पुरुषा॒दन्न॑मत्यथो॒ पात्रा॑न्न
छि॒द्यते॒ यस्यै॑ता उप॒धीय॑न्ते॒ य उ॑ चैना॒ एवं वेद॒ कुम्भा॑श्च
कुम्भी॑श्च॒ मिथु॑नानि॒ भवन्ति॒ मिथु॑नस्य॒ प्रजा॑त्यै॒ प्र प्र॒जया॑
प॒शुभि॑र्मिथुनैर्जायते॒ यस्यै॑ता उप॒धीय॑न्ते॒ य उ॑॥७॥

चैना॒ एवं वेद॒ शुग्वा॑ अ॒ग्निः सो॑ऽध्व॒र्युं यज॑मानम॒प्रजाः॑
शु॒चार्प॑यति॒ यद॒प उप॒दधा॑ति॒ शुच॑मे॒वास्य॑ शमयति॒
नार्ति॑माच्छत्यध्व॒र्युर्न॒ यज॑मानः॒ शाम्य॑न्ति॒ प्र॒जा यत्रै॑ता
उप॒धीय॑न्तेऽपां॒ वा ए॒तानि॒ हृद॑यानि॒ यदे॑ता आपो॒ यदे॑ता

अ॒प उ॑प॒दधा॑ति दि॒व्याभि॑रे॒वैनाः॑ स॒ सं॒जति॑ व॒र्षुः
प॒र्जन्यः॑ ॥८॥

भ॒वति॑ यो वा ए॒तासा॑मा॒यत॑नं क्लृप्तिं वेदा॒यत॑नवान्भवति
कल्प॑तेऽस्मा अनुसी॒तमुप॑ दधात्येतद्वा आ॒सामा॒यत॑नमे॒षा
क्लृप्ति॑र्य एवं वेदा॒यत॑नवान्भवति कल्प॑तेऽस्मै द्व॒न्द्वम॒न्या उप॑
दधाति॒ चत॑स्रो मध्ये धृ॒त्या अन्नं॑ वा इष्ट॑का ए॒तत्खलु॑ वै
सा॒ख्यादन्नं॑ यदेष च॒रुय॑दे॒तं च॒रुमु॑प॒दधा॑ति सा॒ख्यात् ॥९॥

ए॒वास्मा॑ अन्नम॒व रु॒द्धे मध्य॑त उप॑ दधाति मध्य॑त ए॒वास्मा॑
अन्नं॑ दधाति॒ तस्मा॑न्मध्य॒तोऽन्न॑मद्यते बा॒र्हस्प॑त्यो भ॒वति॑ ब्रह्म
वै दे॒वाना॑म्बृ॒हस्प॑तिर्ब्रह्म॑णै॒वास्मा॑ अन्नम॒व रु॒द्धे ब्रह्म॑वर्च॒सम॑सि
ब्रह्म॑वर्च॒साय॑ त्वे॒त्याह॑ तेज॒स्वी ब्रह्म॑वर्च॒सी भ॒वति॑ यस्यैष
उ॒पधी॑यते॒ य उ॑ चैनमे॒वं वेद॑ ॥१०॥

अ॒मृत॑मस्मै जायते॒ यस्यै॒ता उ॑पधी॒यन्ते॒ य उ॑ प॒र्जन्यं॑ उ॒प॒दधा॑ति
सा॒ख्यात्सप्त॑च॒त्वारि॑ श॒च्च ॥२॥ [२]

भू॒तेष्ट॑का उप॑ दधात्यत्रा॒त्र वै मृ॒त्युर्जा॑यते॒ यत्र॑यत्रै॒व
मृ॒त्युर्जा॑यते॒ तत॑ ए॒वैन॒मव॑ यजते॒ तस्मा॑दग्नि॒चि॒त्सर्व॑मायु॒रेति॑
सर्वे॑ ह्य॒स्य मृ॒त्यवो॑ऽवै॒ष्टास्त॑स्मा॒दग्नि॒चि॒न्नाभि॑च॒रित॑वै

प्रत्यगेनमभिचारः स्तृणुते सूयते वा एष योऽग्निं चिनुते
 देवसुवामेतानि हवींषि भवन्त्येतावन्तो वै देवानां
 सवास्त एव॥११॥

अस्मै सवान्प्र यच्छन्ति त एनं सुवन्ते सवो-
 ऽग्निर्वरुणसवो राजसूयं ब्रह्मसवश्चित्यो देवस्य त्वा सवितुः
 प्रसव इत्याह सवितृप्रसूत एवैनम्ब्रह्मणा देवताभिरभि
 पिश्रत्यन्नस्यान्नस्याभि पिश्रत्यन्नस्यान्नस्यावरुद्धौ पुरस्तात्प्रत्यश्व
 पिश्रति पुरस्ताद्धि प्रतीचीनमन्नमद्यते शीर्षतोऽभि पिश्रति
 शीर्षतो ह्यन्नमद्यत आ मुखादन्ववस्रावयति॥१२॥

मुखत एवास्मा अन्नाद्यं दधात्यग्नेस्त्वा साम्राज्येनाभि
 पिश्रामीत्याहैष वा अग्नेः सवस्तेनैवैनमभि पिश्रति
 बृहस्पतेस्त्वा साम्राज्येनाभि पिश्रामीत्याह ब्रह्म
 वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवैनमभि पिश्रतीन्द्रस्य त्वा
 साम्राज्येनाभि पिश्रामीत्याहेन्द्रियमेवास्मिन्नुपरिष्ठादधात्येतत्॥१३॥

वै राजसूयस्य रूपं य एवं विद्वानग्निं चिनुत उभावेव
 लोकावभि जयति यश्च राजसूयेनेजानस्य यश्चाग्निचित
 इन्द्रस्य सुषुवाणस्य दशधेन्द्रियं वीर्यम्परापतत्तद्देवाः

सौत्रामण्या समभरन्त्सूयते वा एष योऽग्निं चिनुतेऽग्निं चित्वा
सौत्रामण्या यजेतेन्द्रियमेव वीर्यं सम्भृत्यात्मन्धत्ते ॥ १४ ॥

त एवान्ववन्नावयत्येतदृष्टाचत्वारिंशच्च ॥ ३ ॥ [३]

सजूरब्दोऽयावभिः सजूरूषा अरुणीभिः सजूः सूर्य
एतंशेन सजोषावश्विना दसोभिः सजूरग्निर्वैश्वानर
इडाभिर्घृतेन स्वाहा संवत्सरो वा अब्दो मासा अयावा
उषा अरुणी सूर्य एतंश इमे अश्विना संवत्सरोऽग्निर्वैश्वानरः
पशव इडा पशवो घृतं संवत्सरम्पशवोऽनु प्र जायन्ते
संवत्सरेणैवास्मै पशून्प्र जनयति दर्भस्तम्बे जुहोति
यत् ॥ १५ ॥

वा अस्या अमृतं यद्वीर्यं तद्दर्भास्तस्मिञ्जुहोति प्रैव
जायतेऽन्नादो भवति यस्यैवं जुह्वत्येता वै देवता
अग्नेः पुरस्ताद्वागास्ता एव प्रीणात्यथो चरख्युरेवाग्नेः
पुरस्तात्प्रति दधात्यनन्धो भवति य एवं वेदापो वा
इदमग्ने सलिलमासीत्स प्रजापतिः पुष्करपर्णे वातो
भूतोऽलेलायत्सः ॥ १६ ॥

प्रतिष्ठां नाविन्दत स एतदपां कुलायमपश्यत्तस्मिन्त्रिभिर्मचिनुत

तदियमभवत्ततो वै स प्रत्यतिष्ठद्याम्पुरस्तादुपा-
 दधात्तच्छिरोऽभवत्सा प्राची दिग्यां दखिणत उपादधात्स
 दखिणः पुरखोऽभवत्सा दखिणा दिग्याम्पश्चादुपा-
 दधात्तत्पुच्छमभवत्सा प्रतीची दिग्यामुत्तरत उपादधात्॥१७॥

स उत्तरः पुरखोऽभवत्सोदीची दिग्यामुपरिष्ठादुपादधात्तत्पृष्ठ
 दिगियं वा अग्निः पश्चैष्टकस्तस्माद्यदस्यां खनन्त्यभीष्टकां
 तृन्दन्त्यभि शर्करां सर्वा वा इयं वयोभ्यो नक्तं दृशे दीप्यते
 तस्मादिमां वयांसि नक्तं नाध्यासते य एवं विद्वानग्निं
 चिनुते प्रत्येव॥१८॥

तिष्ठत्यभि दिशो जयत्याग्नेयो वै ब्राह्मणस्तस्माद्ब्राह्मणाय
 सर्वासु दिक्ष्वर्धुकं स्वामेव तद्विशमन्वेत्यपां वा अग्निः
 कुलायन्तस्मादापोऽग्निं हारुकाः स्वामेव तद्योनिम्प्र
 विशन्ति॥१९॥

यदलेलायत्स उत्तरत उपादधादेव द्वात्रिंशच्च॥४॥ [४]

संवत्सरमुख्यम्भृत्वा द्वितीये संवत्सर आग्नेयमष्टाकपालं
 निर्वपेदैन्द्रमेकादशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपालम्
 बार्हस्पत्यं चरुं वैष्णवं त्रिकपालन्तृतीये संवत्सरे-

ऽभिजितां यजेत् यद्दृष्टाकपालो भवत्यष्टाखरा गायत्र्याग्नेयं
 गायत्रम्प्रातःसवनम् प्रातःसवनमेव तेन दाधार गायत्रं
 छन्दो यदेकादशकपालो भवत्येकादशाखरा त्रिष्टुगैन्द्रं
 त्रैष्टुभम्माध्यंदिनं सवनंमाध्यंदिनमेव सवनं तेन दाधार
 त्रिष्टुभम्॥२०॥

छन्दो यद्वादशकपालो भवति द्वादशाखरा जगती वैश्वदेवं
 जागतं तृतीयसवनन्तृतीयसवनमेव तेन दाधार जगतीं छन्दो
 यद्द्वारहस्पत्यश्चरुर्भवति ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मैव तेन
 दाधार यद्वैष्णवस्त्रिकपालो भवति यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञमेव
 तेन दाधार यत्तृतीयं संवत्सरंऽभिजिता यजतेऽभिजित्यै
 यथ्संवत्सरमुख्यम्बिभर्तीममेव॥२१॥

तेन लोकः स्पृणोति यद्वितीये संवत्सरेऽग्निं चिनुते-
 ऽन्तरिंखमेव तेन स्पृणोति यत्तृतीये संवत्सरे यजतेऽमुमेव
 तेन लोकः स्पृणोत्येतं वै परं आद्धारः कखीवाः औशिजो
 वीतहव्यः श्रायसस्त्रसदस्युः पौरुकुथ्स्यः प्रजाकामा
 अचिन्वत ततो वै ते सहस्रं सहस्रम्पुत्रानविन्दन्त प्रथते
 प्रजयां पशुभिस्ताम्रात्रामाप्नोति यां तेऽगच्छन् य एवं
 विद्वानेतमग्निं चिनुते॥२२॥

दाधारं त्रिष्टुभमिममेवैवं चत्वारि च॥५॥ [५]

प्रजापतिरग्निमचिनुत् स ख्युरपविर्भूत्वातिष्ठत्तं देवा
बिभ्यतो नोपायन्ते छन्दोभिरात्मानं छादयित्वोपायन्तच्छन्दसां
छन्दस्त्वम्ब्रह्म वै छन्दांसि ब्रह्मण एतद्रूपं यत्कृष्णाजिनङ्काष्णीं
उपानहावुपं मुञ्चते छन्दोभिरेवात्मानं छादयित्वाग्निमुपं
चरत्यात्मनोऽहिंसायै देवनिधिर्वा एष नि धीयते
यदग्निः॥ २३॥

अन्ये वा वै निधिमगुप्तं विन्दन्ति न वा प्रति प्र
जानात्युखामा क्रामत्यात्मानमेवाधिपां कुरुते गुप्त्या
अथो खल्वाहुर्नाक्रम्येति नैर्ऋत्युखा यदाक्रमेन्निर्ऋत्या
आत्मानमपि दध्यात्तस्मान्नाक्रम्या पुरुषशीर्षमुपं दधाति
गुप्त्या अथो यथा ब्रूयादेतन्मे गोपायेति तादृगेव तत्॥ २४॥

प्रजापतिर्वा अथर्वाग्निरेव दध्यङ्गाथर्वणस्तस्येष्टका
अस्थान्येतं ह वाव तदृषिरभ्यनूवाचेन्द्रो दधीचो
अस्थभिरिति यदिष्टकाभिरग्निं चिनोति सात्मानमेवाग्निं
चिनुते सात्मा मुष्मिल्लौके भवति य एवं वेद शरीरं वा
एतदग्रेर्यच्चित्य आत्मा वैश्वानरो यच्चिते वैश्वानरं जुहोति

शरीरमेव स॒ऽस्कृत्य॑॥ २५॥

अ॒भ्यारो॑हति॒ शरी॑रं वा ए॒तद्य॑ज॒मानः॑ स॒ऽस्कुरु॑ते
यद॒ग्निं चि॑नुते यच्चि॒ते वै॑श्वान॒रं जु॒होति॑ शरी॑रमे॒व
स॒ऽस्कृत्या॑त्मना॒भ्यारो॑हति॒ तस्मा॑त्तस्य॒ नाव॑ द्यन्ति॒
जीव॑न्ने॒व दे॒वानप्ये॑ति॒ वैश्वान॑र्य॒र्चा पुरी॑षमु॒प द॑धाती॒यं वा
अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रस्तस्ये॑षा चि॒तिर्य॑त्पु॒रीष॑म॒ग्निमे॒व वै॑श्वान॒रं चि॑नुत
ए॒षा वा अ॒ग्नेः प्रि॒या त॒नूर्य॑द्वै॒श्वान॑रः प्रि॒यामे॒वास्य॑ त॒नुव॑मव॒
रुन्दे॑॥ २६॥

अ॒ग्निस्त॑त्स॒ऽस्कृत्या॑ग्नेर्द॒श च॑॥ ६॥ [६]

अ॒ग्नेर्वै दी॒र्ख्या दे॒वा वि॒राज॑माप्नुवन्ति॒स्रो रात्री॑र्दी॒र्खितः॑
स्या॑त्रि॒पदा॑ वि॒राड्वि॒राज॑माप्नोति॒ षड्रा॑त्रीर्दी॒र्खितः॑ स्यात्
षड्वा ऋ॒तवः॑ सं॒वत्स॑रः सं॒वत्स॑रो वि॒राड्वि॒राज॑माप्नोति॒
दश॑ रात्रीर्दी॒र्खितः॑ स्याद्द॒शा॒र्खरा॑ वि॒राड्वि॒राज॑माप्नोति॒
द्वाद॑श रात्रीर्दी॒र्खितः॑ स्याद्द्वा॒दश॑ मा॒साः सं॒वत्स॑रः
सं॒वत्स॑रो वि॒राड्वि॒राज॑माप्नोति॒ त्रयो॑दश रात्रीर्दी॒र्खितः॑
स्या॑त्रयो॑दश॥ २७॥

मा॒साः सं॒वत्स॑रः सं॒वत्स॑रो वि॒राड्वि॒राज॑माप्नोति॒ पञ्च॑दश॒

रात्रीर्दीर्घितः स्यात्पञ्चदश वा अर्धमासस्य रात्रयो-
 ऽर्धमासशः संवत्सर आप्यते संवत्सरो विराड्विराजमाप्रोति
 सप्तदश रात्रीर्दीर्घितः स्याद्वादश मासाः पञ्चतवः स
 संवत्सरः संवत्सरो विराड्विराजमाप्रोति चतुर्विंशतिः
 रात्रीर्दीर्घितः स्याच्चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरो
 विराड्विराजमाप्रोति त्रिंशतः रात्रीर्दीर्घितः स्यात्॥ २८ ॥

त्रिंशदखरा विराड्विराजमाप्रोति मासं दीर्घितः
 स्याद्यो मासः स संवत्सरः संवत्सरो विराड्विराजमाप्रोति
 चतुरो मासो दीर्घितः स्याच्चतुरो वा एतम्मासो
 वसवोऽबिभरुस्ते पृथिवीमाजयन्गायत्रीं छन्दोऽष्टौ
 रुद्रास्तेऽन्तरिख्यमाजयन्निष्ठुभं छन्दो द्वादशादित्यास्ते
 दिवमाजयन्जगतीं छन्दस्ततो वै ते व्यावृतमगच्छञ्छ्रैष्ठ्यं
 देवानाम् तस्माद्वादश मासो भूत्वाग्निं चिन्वीत द्वादश
 मासाः संवत्सरः संवत्सरोऽग्निश्चित्यस्तस्याहोरात्राणीष्टका
 आप्तेष्टकमेनं चिनुतेऽथो व्यावृतमेव गच्छति श्रैष्ठ्यं
 समानानाम्॥ २९ ॥

स्यात्त्रयोदश त्रिंशतः रात्रीर्दीर्घितः स्याद्वे तैऽष्टाविंशतिश्च॥ ७ ॥ [७]

सुवर्गाय वा एष लोकाय चीयते यदग्निस्तं
 यन्नान्वारोहैः सुवर्गाल्लोकाद्यजमानो हीयेत पृथिवीमाक्रमिषम्प्राण
 मा मा हासीदन्तरिख्यमाक्रमिषम्प्रजा मा मा हासीद्विवमाक्रमिष
 सुवर्गन्मेत्याहैष वा अग्नेरन्वारोहस्तेनैवैनं मन्वारोहति
 सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै यत्पख्यसम्मितामिनुयात् ॥ ३० ॥

कनीयाः सं यज्ञक्रतुमुपेयात्पापीयस्यस्यात्मनः प्रजा
 स्याद्वेदिसम्मितामिनोति ज्यायाः समेव यज्ञक्रतुमुपैति
 नास्यात्मनः पापीयसी प्रजा भवति साहस्रं चिन्वीत प्रथमं
 चिन्वानः सहस्रसम्मितो वा अयं लोक इममेव लोकमभि
 जयति द्विषाहस्रं चिन्वीत द्वितीयं चिन्वानो द्विषाहस्रं वा
 अन्तरिख्यमन्तरिख्यमेवाभि जयति त्रिषाहस्रं चिन्वीत
 तृतीयं चिन्वानः ॥ ३१ ॥

त्रिषाहस्रो वा असौ लोकोऽमुमेव लोकमभि
 जयति जानुदघ्नं चिन्वीत प्रथमं चिन्वानो गायत्रियैवेमं
 लोकमभ्यारोहति नाभिदघ्नं चिन्वीत द्वितीयं चिन्वानस्त्रिष्टुभैवान्त
 ग्रीवदघ्नं चिन्वीत तृतीयं चिन्वानो जगत्यैवामुं
 लोकमभ्यारोहति नाग्निं चित्वा रामामुपेयादयोनौ रेतो

धास्यामीति न द्वितीयं चित्वान्यस्य स्त्रियम्॥३२॥

उपेयान्न तृतीयं चित्वा कां चनोपेयाद्रेतो वा एतन्नि धत्ते
यदग्निं चिनुते यदुपेयाद्रेतसा व्युध्येताथो खल्वाहुरप्रजस्यं
तद्यन्नोपेयादिति यद्रेतःसिचावुपदधाति ते एव यजमानस्य
रेतो बिभृतस्तस्मादुपेयाद्रेतसोऽस्कन्दाय त्रीणि वाव रेतांसि
पिता पुत्रः पौत्रः॥३३॥

यद्वे रेतःसिचावुपदध्याद्रेतोऽस्य विच्छिन्द्यात्तिस्र उप
दधाति रेतसः संतत्या इयं वाव प्रथमा रेतःसिग्वाग्वा
इयं तस्मात्पश्यन्तीमाम्पश्यन्ति वाचं वदन्तीमन्तरिख्यं
द्वितीया प्राणो वा अन्तरिख्यं तस्मान्नान्तरिख्यम्पश्यन्ति न
प्राणमसौ तृतीया चख्बुर्वा असौ तस्मात्पश्यन्त्यमूम्पश्यन्ति
चख्बुर्यजुषेमां च॥३४॥

अमूं चोपं दधाति मनसा मध्यमामेषां लोकानां क्लृप्त्या
अथो प्राणानामिष्टो यज्ञो भृगुभिराशीर्दा वसुभिस्तस्य त
इष्टस्य वीतस्य द्रविणेह भर्खीयेत्याह स्तुतशस्त्रे एवैतेन
दुहे पिता मातरिश्वाच्छिद्रा पदा धा अच्छिद्रा उशिजः
पदानु तख्बुः सोमो विश्वविन्नेता नैषद्बृहस्पतिरुक्थामदानि

शः॑सिष॒दित्या॑हैतद्वा अ॒ग्रेरु॒क्थन्ते॑नै॒वैन॒मनु॑ शः॑सति॥३५॥

मि॒नूयात्तृती॑यं चिन्वा॒नस्त्रियं॑ पौत्रंश्च॒ वै सप्त॑दश च॥८॥ [८]

सू॒यते॒ वा ए॒षोऽग्नी॑नां॒ य उ॒खायां॑ भ्रि॒यते॒ यद॑धः सा॒दये॑द्गर्भाः॒
प्र॒पादु॑काः स्यु॒रथो॒ यथा॑ स॒वात्प्र॑त्यव॒रोह॑ति ता॒दृगे॒व तदा॑स॒न्दी
सा॑दयति॒ गर्भा॑णां॒ धृत्या॒ अप्र॑पादा॒याथो॑ स॒वमे॒वैनं॑ करोति॒ गर्भो॑
वा ए॒ष यदु॑ख्यो॒ योनिः॑ शि॒क्यं यच्छि॑क्यादु॒खां नि॒रूहे॑द्योने॒र्गर्भं॑
नि॒र्ह॑ण्या॒थ्पडु॑द्यामः॒ शि॒क्यंभ॑वति षोढाविहि॒तो वै॥३६॥

पुरु॑ष आ॒त्मा च॒ शिर॑श्च च॒त्वार्यङ्गा॑न्या॒त्मन्ने॒वैन॑म्बि॒भर्ति॑
प्र॒जाप॑ति॒र्वा ए॒ष यद॑ग्निस्तस्यो॒खा चो॒लूख॑लं च॒ स्तनौ॒ ताव॑स्य
प्र॒जा उप॑ जी॒वन्ति॒ यदु॑खां चो॒लूख॑लं चो॒पद॑धाति॒ ताभ्या॑मे॒व
यज॑मानो॒ऽमुष्मि॑ल्लौकै॑ऽग्निं दु॒हे संव॑त्स॒रो वा ए॒ष यद॑ग्निस्तस्य
त्रेधा॑विहि॒ता इ॑ष्टकाः प्राजाप॒त्या वैष्ण॑वीः॥३७॥

वै॒श्वक॑र्म॒णीर॑होरा॒त्राण्ये॒वास्य॑ प्राजाप॒त्या यदु॑ख्यं॒म्बि॒भर्ति॑
प्राजाप॒त्या ए॒व तदु॑प॒ धत्ते॒ यत्स॑मि॒ध आ॒दधा॑ति॒ वैष्ण॑वा
वै वन॑स्पत॒यो वैष्ण॑वीरे॒व तदु॑प॒ धत्ते॒ यदि॑ष्टकाभि॒रग्निं॑
चि॒नोती॑यं॒ वै वि॒श्वक॑र्मा॒ वैश्वक॑र्म॒णीरे॒व तदु॑प॒ धत्ते॒
तस्मा॑दाहु॒स्त्रिवृ॑द॒ग्निरिति॑ तं वा ए॒तं यज॑मान ए॒व चि॑न्वीत॒

यदस्यान्यश्चिनुयाद्यत्तं दखिणाभिर्न राधयेदग्निमस्य
 वृञ्जीत योऽस्याग्निं चिनुयात्तं दखिणाभी राधयेदग्निमेव
 तथ्स्पृणोति॥ ३८॥

षोढाविहितो वै वैष्णवीरन्यो विंशतिश्च॥ ९॥ [९]

प्रजापतिरग्निमचिनुतर्तुभिः संवत्सरं वसन्तेनैवास्य
 पूर्वार्धमचिनुत ग्रीष्मेण दखिणम्पर्खं वर्षाभिः पुच्छं
 शरदोत्तरम्पर्खं हेमन्तेन मध्यम्ब्रह्मणा वा अस्य
 तत्पूर्वार्धमचिनुत रक्षत्रेण दखिणम्पर्खम्पशुभिः पुच्छं
 विशोत्तरम्पर्खमाशया मध्यं य एवं विद्वानग्निं चिनुत
 ऋतुभिरेवैनं चिनुतेऽथो एतदेव सर्वमव॥ ३९॥

रुद्धे शृण्वन्त्येनमग्निं चिक्यान्मत्यन्नं रोचत इयं वाव
 प्रथमा चित्तिरोषधयो वनस्पतयः पुरीषमन्तरिंखं द्वितीया
 वयांसि पुरीषमसौ तृतीया नखत्राणि पुरीषं यज्ञश्चतुर्थी
 दखिणा पुरीषं यजमानः पञ्चमी प्रजा पुरीषं यत्रिचितीकं
 चिन्वीत यज्ञं दखिणामात्मानम्प्रजामन्तरियात्तस्मात्पञ्चचितीक
 एतदेव सर्वं स्पृणोति यत्तिस्रश्चितयः॥ ४०॥

त्रिवृद्धाग्निर्यद्वे द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै पञ्च चितयो

भवन्ति पाङ्क्तुः पुरुष आत्मानमेव स्पृणोति पञ्च चित्तयो
 भवन्ति पञ्चभिः पुरीषैरभ्यूहति दश सम्पद्यन्ते दशाख्वरो
 वै पुरुषो यावानेव पुरुषस्तः स्पृणोत्यथो दशाख्वरा
 विराडन्नं विराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रति तिष्ठति संवत्सरो वै
 षष्ठी चित्तिर्ऋतवः पुरीषः षड्वित्तयो भवन्ति षट्पुरीषाणि
 द्वादश सम्पद्यन्ते द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सर एव
 प्रति तिष्ठति॥४१॥

अव चित्तयः पुरीषं पञ्चदश च॥१०॥

रोहितो धूम्रोहितः कर्कशुरोहितस्ते प्राजापत्या
 बभ्रुररुणबभ्रुः शुक्लबभ्रुस्ते रौद्राः श्येतः श्येताख्वः श्येतग्रीवस्ते
 पितृदेवत्यास्तिस्रः कृष्णा वशा वारुण्यस्तिस्रः श्वेता वशाः
 सौर्यो मैत्राबारहस्पत्या धूम्रललामास्तूपराः॥४२॥

॥११॥

पृश्निस्तिरश्चीनपृश्निरूर्ध्वपृश्निस्ते मारुताः फल्गूलोहितो
 बलख्वी ताः सारस्वत्यः पृषती स्थूलपृषती ख्युद्रपृषती ता
 वैश्वदेव्यस्तिस्रः श्यामा वशाः पौष्णियस्तिस्रो रोहिणीर्वशा
 मैत्रिय ऐन्द्राबारहस्पत्या अरुणललामास्तूपराः॥४३॥

रोहितः पृश्निष्पृश्निश्शतिष्पृश्निश्शतिः॥12॥ [१२]

शि॒ति॒बा॒हुर॒न्यतः॑ शि॒ति॒बा॒हुः सम॒न्तशि॑ति॒बा॒हुस्त
 ऐ॒न्द्रवा॒यवाः शि॑ति॒रन्ध्रोऽन्य॑तः शि॒ति॒रन्ध्रः सम॒न्तशि॑ति॒रन्ध्रस्ते
 मै॒त्रावरु॑णाः शु॒द्धवा॑लः स॒र्वशु॑द्धवा॒लो म॒णिवा॑ल॒स्त
 आ॒श्विना॑स्ति॒स्रः शि॒ल्पा व॒शा वै॒श्वदे॒व्यस्ति॒स्रः श्येनीः॑
 परमे॒ष्ठिने॑ सोमापौ॒ष्णाः श्या॒मल॑लामास्तू॒पराः॥४४॥

॥13॥ [१३]

उ॒न्नत॑ ऋ॒षभो॑ वा॒मन॑स्त ऐ॒न्द्रावरु॑णाः शि॒ति॒ककु॑च्छि॒तिपृ॑ष्ठः
 शि॒ति॒भस॑त्त ऐ॒न्द्राबा॑र्हस्प॒त्याः शि॒ति॒पाच्छि॑त्योष्ठः शि॒ति॒भ्रुस्त
 ऐ॒न्द्रावै॑ष्णवास्ति॒स्रः सि॒ध्मा व॒शा वै॒श्वक॑र्म॒ण्यस्ति॒स्रो धा॒त्रे
 पृ॒षोद॑रा ऐ॒न्द्रापौ॒ष्णाः श्ये॑त॒लला॑मास्तू॒पराः॥४५॥

शि॒ति॒बा॒हुरु॑न्नतः प॒ञ्चवि॑शतिः प॒ञ्चवि॑शतिः॥14॥ [१४]

कर्णा॑स्त्रयो॒ यामाः॑ सौ॒म्यास्त्रयः॑ श्वि॒ति॒ङ्गा अ॒ग्नये॑ यवि॒ष्टाय॑
 त्रयो॑ नकु॒लास्ति॒स्रो रोहि॑णी॒स्यव्य॑स्ता वसू॒नान्ति॒स्रोऽरु॑णा
 दि॒त्यौह्य॑स्ता रु॒द्राणां॑ सोमै॒न्द्रा ब॒भ्रुल॑लामास्तू॒पराः॥४६॥

कर्णा॑स्त्रयो॒ वि॑शतिः॥15॥ [१५]

शु॒ण्ठास्त्रयो॑ वै॒ष्णवा॑ अ॒धीलो॑धकर्णा॑स्त्रयो॒ वि॒ष्णव॑

उरुक्रमाय॑ लप्सुदिन॑स्त्रयो॒ विष्ण॑व उरुगा॒याय॒ पञ्चा॑वीस्ति॒स्र
आदि॑त्यान॑न्नि॒वत्सा॑स्ति॒स्रो ऽङ्गि॑रसामैन्द्रा॒वैष्ण॑वा गौरल॑लामास्त॒पराः॑

शुण्ठा विंशतिः॥16॥ [१६]

इन्द्रा॑य॒ राज्ञे॒ त्रयः॑ शिति॒पृष्ठा इन्द्रा॑याधि॒राजाय॒ त्रयः॑
शिति॑ककुद॒ इन्द्रा॑य॒ स्वरा॑ज्ञे॒ त्रयः॑ शिति॒भसद॑स्ति॒स्रस्तु॑र्यो॒ह्यः
सा॒ध्याना॑न्ति॒स्रः प॑ष्ठौह्यो॒ विश्वे॑षां दे॒वाना॑माग्नेन्द्राः
कृष्णल॑लामास्तू॒पराः॑॥४८॥

इन्द्रा॑य॒ राज्ञे॒ द्वाविं॑शतिः॥17॥ [१७]

अदि॑त्यै॒ त्रयो॑ रोहि॒तैता॑ इन्द्रा॒ण्यै त्रयः॑ कृष्णै॒ताः कु॑ह्वै
त्रयो॑ऽरुणै॒तास्ति॑स्रो धे॒नवो॑ रा॒कायै॒ त्रयो॑ऽन॒ड्वाहः॑ सिनीवा॒ल्या
आ॒ग्नावै॑ष्ण॒वा रोहि॑तल॒लामास्तू॒पराः॑॥४९॥

अदि॑त्या अष्टाद॑श॥18॥ [१८]

सौम्या॑स्त्रयः॒ पि॒शंगाः॒ सोमा॑य॒ राज्ञे॒ त्रयः॑ सा॒रंगाः॒ पार्ज॑न्या
नभो॑रूपास्ति॒स्रो ऽजा॑ म॒ल्हा इन्द्रा॑ण्यै ति॒स्रो मे॒ष्य आदि॑त्या
द्या॑वापृ॒थिव्या॑ माल॒ङ्गास्तू॒पराः॑॥५०॥

सौम्या॑ एका॒त्रविं॑शतिः॥19॥ [१९]

वा॒रुणा॑स्त्रयः॒ कृष्णल॑लामा॒ वरु॑णाय॒ राज्ञे॒ त्रयो॒

रोहि॑तोल॒लामा॒ वरु॑णाय रि॒शाद॑से त्रयो॑ऽरु॒णल॑लामाः
 शिल्पा॑स्त्रयो॑ वैश्वदे॒वास्त्रयः॑ पृ॒श्नयः॑ सर्वदे॒वत्या॑ ऐन्द्रा॒सूराः॑
 श्ये॑तल॒लामास्तू॒पराः॑ ॥ ५१ ॥

वारु॒णा वि॑श॒तिः ॥ 20 ॥ [२०]

सोमा॑य स्व॒राज्ञे॑ऽनोवा॒हाव॑न॒द्वाहा॑विन्द्रा॒ग्निभ्या॑मोजो॒दाभ्या॑मुष्ट
 भ्या॑ बल॒दाभ्या॑ः सीरवा॒हाव॑वी द्वे धे॒नू भौ॒मी दि॒ग्भ्यो
 वड॑बे द्वे धे॒नू भौ॒मी वैरा॑जी पु॒रुषी॑ द्वे धे॒नू भौ॒मी
 वा॒यव॑ आरोह॒णवा॒हाव॑न॒द्वाहौ॑ वारु॒णी कृ॒ष्णे व॒शे अ॑रा॒ड्यौ
 दि॒व्यावृ॑षभौ प॑रि॒मरौ॑ ॥ ५२ ॥

सोमा॑य स्व॒राज्ञे॑ चतु॒स्त्रिंशत् ॥ 21 ॥ [२१]

एका॑दश प्रा॒तर्ग॒व्याः प॒शव॑ आ ल॒भ्यन्ते॑ छ॒गलः॑ क॒ल्माषः॑
 कि॒किदी॒विर्वि॑दी॒गय॑स्ते त्वा॒ष्ट्राः सौरी॑र्नव॑ श्वे॒ता व॒शा
 अ॒नूब॒न्ध्या॑ भव॒न्त्याग्ने॑य ऐन्द्रा॒ग्न आ॑श्वि॒नस्ते॑ वि॒शाल॑यूप आ
 ल॒भ्यन्ते॑ ॥ ५३ ॥

एका॑दश प॒ञ्चवि॑ंशतिः ॥ 22 ॥ [२२]

पि॒शङ्गा॑स्त्रयो॑ वास॒न्ताः सा॒रङ्गा॑स्त्रयो॒ ग्रैष्माः॑ पृष॑न्त॒स्त्रयो॑
 वा॒र्षिकाः॑ पृ॒श्नय॑स्त्रयः॒ शा॒रदाः॑ पृ॒श्निस॒क्थास्त्रयो॑ हैम॑न्तिका

अवलिप्तास्त्रयः शैशिराः संवत्सराय निवर्ख्यसः॥५४॥

पिशङ्गां विंशतिः॥23॥ [२३]

यो वा अयंथादेवतन्त्वामग्र इन्द्रस्य चित्तिं यथा वै वयो वै यदाकृताद्यास्तं
अग्ने मयिं गृह्णामि प्रजापतिः सौऽस्मात्स्तेगान् वाजं कूर्मान् योक्तं मित्रावरुणाविन्द्रस्य
पूष्ण ओजं आनन्दमहर्ग्रेर्वायोः पन्थाङ्गमैद्यौस्तेऽग्निः पशुरासीत्थद्विंशतिः॥26॥ यो वा
एवाहुंतिमभवन्पृथिभिर्वरुध्यान्न्दमष्टौपञ्चाशत्॥58॥ यो वा अयंथादेवतं यद्यवजिघ्रंसि॥ [२४]

॥सप्तमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे सप्तमः प्रश्नः॥

यो वा अयंथादेवतमग्निं चिनुत आ देवताभ्यो
वृश्च्यते पापीयान्भवति यो यंथादेवतं न देवताभ्य आ
वृश्च्यते वसीयान्भवत्याग्नेय्या गायत्रिया प्रथमां चित्तिमभि
मृशेत्रिष्टुभां द्वितीयां जगत्या तृतीयामनुष्टुभां चतुर्थीम्पङ्क्त्या
पञ्चमीं यंथादेवतमेवाग्निं चिनुते न देवताभ्य आ वृश्च्यते
वसीयान्भवतीडांयै वा एषा विभक्तिः पशव इडां
पशुभिरेनम्॥१॥

चिनुते यो वै प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निं चिनोति

नार्ति॑मा॒र्च्छत्य॑श्वा॒व॒भित॑स्तिष्ठेतां कृ॒ष्ण उत्त॑रतः श्वे॒तो
द॒खि॑ष्ण- स्तावा॒ल॒भ्येष्ट॑का॒ उप॑ द॒ध्यादे॑तद्वै प्र॒जाप॑ते
रूप॑म्प्रा॒जाप॑त्योऽश्वः सा॒ख्यादे॑व प्र॒जाप॑तये प्रति॒प्रोच्या॑ग्निं
चि॑नोति॒ नार्ति॑मा॒र्च्छत्ये॒तद्वा अहो॑ रूपं यच्चे॒तोऽश्वो॒ रात्रि॑यै
कृ॒ष्ण ए॒तद॑हः ॥ २ ॥

रूपं॑ यदिष्ट॑का॒ रात्रि॑यै पु॒रीष॑मिष्ट॑का उपधा॒स्यञ्चे॒तम॑श्व॒म॒भि
मृ॑शेत्पु॒रीष॑मुपधा॒स्यन्कृ॒ष्णम॑हो॒रात्रा॑भ्या॒मेवैनं॑ चिनुते
हि॒र॒ण्यपा॑त्रम्मधोः पूर्णं॑ द॒दाति॑ मध॒व्योऽसा॑नीति॒ सौर्या॑
चि॒त्रव॒त्यावै॑र॒ख्यते॑ चि॒त्रमे॒व भ॑वति म॒ध्यन्दि॑नेऽश्व॒मव॑
घ्राप॑यत्य॒सौ वा आ॑दि॒त्य इन्द्र॑ ए॒ष प्र॒जाप॑तिः प्रा॒जाप॑त्यो-
ऽश्व॒स्तमे॒व सा॒ख्याद॑धोति ॥ ३ ॥

ए॒नमे॒तद॑होऽष्टाच॑त्वारि॒श॒च ॥ १ ॥

[१]

त्वाम॑ग्रे वृष॒भं चे॒कि॒तान॒म्पुन॑र्युवा॒नञ्ज॒नय॑न्नुपागाम्।
अ॒स्थू॒रि णो॒ गार्ह॑पत्यानि सन्तु ति॒ग्मेन॑ नो ब्र॒ह्मणा॑ स॒
शि॑शाधि। प॒शवो॒ वा ए॒ते यदिष्ट॑काश्चित्या॑चि॒त्यामृष॑भमुप॑
दधा॑ति मिथु॒नमे॒वास्य॑ तद्य॒ज्ञे क॑रोति प्र॒जन॑नाय॒ तस्मा॑द्यथेयूथ
ऋष॑भः। सं॒व॒त्स॒रस्य॑ प्रति॒मां यां त्वा॑ रा॒त्र्युपा॑सते। प्र॒जा॒९

सुवीरां कृत्वा विश्वमायुर्व्यञ्जवत्। प्राजापत्याम्॥४॥

एतामुप दधातीयं वावैषैकाष्टका यदेवैकाष्टकायामन्नं
क्रियते तदेवैतयाव रुन्द्र एषा वै प्राजापतेः कामदुघा
तयैव यजमानोऽमुष्मिँल्लोकेऽग्निं दुहे येन देवा ज्योतिषोर्ध्वा
उदायन् येनादित्या वसवो येन रुद्राः। येनाङ्गिरसो
महिमानमानशुस्तेनैतु यजमानः स्वस्ति। सुवर्गाय वा एष
लोकाय॥५॥

चीयते यदग्निर्येन देवा ज्योतिषोर्ध्वा उदायन्नित्युख्यः
समिन्द्र इष्टका एवैता उप धत्ते वानस्पत्याः सुवर्गस्य
लोकस्य समष्ट्यै शतायुधाय शतवीर्याय शतोतये-
ऽभिमातिषाहे। शतं यो नः शरदो अजीतानिन्द्रो नेषदति
दुरितानि विश्वा। ये चत्वारः पथयो देवयाना अन्तरा
द्यावापृथिवी वियन्ति। तेषां यो अज्यानिमजीतिमा
वहात्तस्मै नो देवाः॥६॥

परि दत्तेह सर्वे। ग्रीष्मो हेमन्त उत नो वसन्तः शरद्वर्षाः
सुवितं नो अस्तु। तेषामृतूनां शतशारदानां निवात
एषामभये स्याम। इदुवत्सराय परिवत्सराय संवत्सराय

कृणुता बृहन्नमः। तेषां वयं सुमतौ यज्ञियानां ज्योगर्जीता
अहंताः स्याम। भद्रान्नः श्रेयः समनैष्ट देवास्त्वयावसेन
समशीमहि त्वा। स नो मयोभूः पितो॥७॥

आ विशस्व शं तोकाय तनुवै स्योनः। अज्यानीरेता
उप दधात्येता वै देवता अपराजितास्ता एव प्र विशति
नैव जीयते ब्रह्मवादिनो वदन्ति यदर्धमासा मासा
ऋतवः संवत्सर ओषधीः पचन्त्यथ कस्मादन्याभ्यो
देवताभ्य आग्रयणं निरुप्यत इत्येता हि तद्देवता उदजयन्
यदृतुभ्यो निर्वपेद्देवताभ्यः समदं दध्यादाग्रयणं निरुप्येता
आहुतीर्जुहोत्यर्धमासानेव मासानृतून्संवत्सरमप्रीणाति न
देवताभ्यः समदन्दधाति भद्रान्नः श्रेयः समनैष्ट देवा इत्याह
हुताद्याय यजमानस्यापराभावाय॥८॥

प्राजापत्याह्नौकाय देवाः पितो दध्यादाग्रयणं पञ्चविंशतिश्च॥२॥ ————— [२]

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्तनूपा नः प्रतिस्पृशः। यो
नः पुरस्ताद्विषिणतः पश्चादुत्तरतोऽघायुरभिदासत्येतं
सोऽश्मानमृच्छतु। देवासुराः संयन्ता आसन्तेऽसुरा
दिग्भ्य आबाधन्त तां देवा इष्वा च वज्रेण चापानुदन्त

यद्वज्रिणीरुपदधातीष्वां चैव तद्वज्रेण च यजमानो भ्रातृव्यानपं
नुदते दिख्युप॥९॥

दधाति देवपुरा एवैतास्तनूपानीः पर्यूहतेऽग्नाविष्णू
सजोषसेमा वर्धन्तु वां गिरिः। द्युमैर्वाजेभिरा गतम्।
ब्रह्मवादिनो वदन्ति यन्न देवतायै जुहुत्यथ किन्देवत्या
वसोर्धारित्यग्निर्वसुस्तस्यैषा धारा विष्णुर्वसुस्तस्यैषा
धाराग्नावैष्णव्यर्चा वसोर्धारां जुहोति भागधेयेनैवैनौ
समर्धयत्यथो एताम्॥१०॥

एवाहुतिमायतनवतीं करोति यत्काम एनां जुहोति
तदेवाव रुद्धे रुद्रो वा एष यदग्निस्तस्यैते तनुवौ घोरान्या
शिवान्या यच्छतरुद्रीयं जुहोति यैवास्यं घोरा तनूस्तां तेन
शमयति यद्वसोर्धारां जुहोति यैवास्यं शिवा तनूस्तां तेन
प्रीणाति यो वै वसोर्धारायै॥११॥

प्रतिष्ठां वेद् प्रत्येव तिष्ठति यदाज्यमुच्छिष्येत
तस्मिन्ब्रह्मौदनम्पचेत्तम्ब्राह्मणाश्चत्वारः प्राश्नीयुरेष वा
अग्निर्वैश्वानरो यद्ब्राह्मण एषा खलु वा अग्नेः प्रिया
तनूर्यद्वैश्वानरः प्रियायामेवैनौ तनुवाम्प्रति स्थापयति चतस्रो

धेनू॒र्दद्या॒त्ताभि॑रे॒व यज॑मानोऽमुष्मि॒ल्लोके॑ऽग्निं दु॒हे ॥ १२ ॥

उपै॒तान्धा॑रायै षट्त्वारि॑ंशच्च ॥ ३ ॥ [३]

चित्ति॑ञ्जुहोमि॒ मन॑सा घृ॒तेने॒त्याहा॑दा॒भ्या वै नामै॑षाहु॒तिर्वैश्व॑कर्म॒
नैनं॑ चि॒क्या॒नम्भ्रा॑तृ॒व्यो द॒भ्रोत्य॑थो दे॒वता॑ ए॒वाव॑ रु॒द्धेऽग्ने॒
तम॒द्येति॑ प॒ङ्क्या जु॑होति प॒ङ्क्याहु॑त्या यज्ञ॒मुख॑मार॒भते
सप्त॑ ते अ॒ग्ने स॒मिधः॑ सप्त जि॒ह्वा इत्या॑हु॒ होत्रा॑ ए॒वाव॑
रु॒द्धेऽग्नि॑र्दे॒वेभ्यो॑ऽपा॒क्राम॑द्वा॒गधे॑यम् ॥ १३ ॥

इच्छ॑मान॒स्तस्मा॑ ए॒तद्वा॒गधे॑य॒म्प्राय॑च्छ॒न्नेत॑द्वा अ॒ग्नेर॑ग्नि॒होत्र॑मे॒त
खलु॑ वा ए॒ष जा॒तो य॒र्हि स॑र्व॒श्चितो॑ जा॒तायै॑वास्मा॒
अन्न॑मपि॒ दधा॑ति॒ स ए॑न॒म्प्रीतः॑ प्री॒णाति॑ व॒सीया॑न्भवति॒
ब्रह्म॑वा॒दिनो॑ वदन्ति॒ यदेष॑ गा॒र्हप॑त्यश्ची॒यतेऽथ॑ क्वा॒स्याह॑व॒नीय॑
इत्य॑सावा॒दित्य॑ इति॒ ब्रूया॑दे॒तस्मिन् हि स॑र्वा॒भ्यो दे॒वता॑भ्यो
जुह॑ति ॥ १४ ॥

य ए॒वं वि॒द्वान॒ग्निं चि॑नुते सा॒ख्यादे॒व दे॒वता॑ ऋ॒ध्नोत्य॑ग्ने॒
यश॑स्विन् यश॑से॒मम॑र्प॒येन्द्रा॑वती॒मप॑चिती॒मिहा॑ व॒ह।
अ॒यम्मु॑र्धा प॑रमे॒ष्टी सु॑व॒र्चाः स॒माना॑ना॒मुत्त॑म॒श्लोको॑ अस्तु।
भ॒द्रम्प॑श्यन्त॒ उप॑ सेदु॒रग्ने॒ तपो॑ दी॒क्षामृ॑षयः सु॒र्विदः॑। ततः॑

ख्यत्रम्बलमोजंश्च जातं तदस्मै देवा अभि सं नमन्तु। धाता
विधाता परमा॥१५॥

उत संदृक्प्रजापतिः परमेष्ठी विराजा। स्तोमाश्छन्दांसि
निविदो म आहुरेतस्मै राष्ट्रमभि सं नमाम। अभ्यावर्तध्वमुप
मेतं साकमयः शास्ताधिपतिर्वो अस्तु। अस्य विज्ञानमनु
सः रभध्वमिमम्पश्चादनु जीवाथ सर्वे। राष्ट्रभृतं एता उप
दधात्येषा वा अग्रेश्चिती राष्ट्रभृत्तयैवास्मिन्नाष्ट्रं दधाति राष्ट्रमेव
भवति नास्माद्राष्ट्रम्भः शते॥१६॥

भागधेयञ्जुहति परमा राष्ट्रन्दधाति सप्त च॥४॥ [४]

यथा वै पुत्रो जातो म्रियते एवं वा एष म्रियते
यस्याग्निरुख्यं उद्वायति यन्निर्मन्थ्यं कुर्याद्विच्छिन्द्याद्भातृव्यमस्मै
जनयेत्स एव पुनः परीध्यः स्वादेवैनं योनेर्जनयति नास्मै
भ्रातृव्यं जनयति तमो वा एतं गृह्णाति यस्याग्निरुख्यं
उद्वायति मृत्युस्तमः कृष्णं वासः कृष्णा धेनुर्दखिणा
तमसा॥१७॥

एव तमो मृत्युमपं हते हिरण्यं ददाति ज्योतिर्वै
हिरण्यज्योतिषैव तमोऽपं हतेऽथो तेजो वै हिरण्यन्तेजं

ए॒वा॒त्म॒न्ध॒त्ते सु॒व॒र्न घ॒र्मः स्वा॒हा सु॒व॒र्ना॒र्कः स्वा॒हा सु॒व॒र्न
शु॒क्रः स्वा॒हा सु॒व॒र्न ज्यो॒तिः स्वा॒हा सु॒व॒र्न सू॒र्यः स्वा॒हा॒र्को
वा ए॒ष यद॒ग्निर॒सावा॑दि॒त्यः॥१८॥

अ॒श्व॒मे॒धो यदे॒ता आ॒हु॒ती॒र्जु॒होत्य॑र्का॒श्वमे॒धयो॑रे॒व
ज्यो॒ती॒षि सं द॑धात्ये॒ष ह॒ त्वा अ॑र्का॒श्वमे॒धी
यस्यै॒तद॒ग्नौ क्रि॒यत् आपो॑ वा इ॒दम॒ग्रे स॒लि॒लमा॑सी॒त्स
ए॒ताम्प्र॒जाप॑तिः प्रथ॒मां चि॒तिम॑पश्य॒त्तामु॑पा॒धत्त॑ तदि॒यम॑भ॒वत्तं
वि॒श्वक॑र्माब्रवी॒दुप॑ त्वाया॒नीति॑ नेह लो॒कोऽस्ती॑ति॥१९॥

अ॒ब्रवी॑त्स ए॒तां द्वि॒तीयां चि॒तिम॑पश्य॒त्तामु॑पा॒धत्त॑
तद॒न्तरि॑ख्यम॒भव॑त्स य॒ज्ञः प्र॒जाप॑तिमब्रवी॒दुप॑ त्वाया॒नीति॑
नेह लो॒कोऽस्ती॑त्य॒ब्रवी॑त्स वि॒श्वक॑र्माणमब्रवी॒दुप॑ त्वाया॒नीति॑
केन॑ मो॒पैष्य॑सीति॒ दि॒श्या॒भिरि॒त्य॒ब्रवी॑त्तन्दि॒श्या॒भिरु॒पैत्ता
उपा॑धत्त॒ ता दि॒शः॥२०॥

अ॒भ॒व॒न्त्स प॑रमे॒ष्ठी प्र॒जाप॑तिमब्रवी॒दुप॑ त्वाया॒नीति॑ नेह
लो॒कोऽस्ती॑त्य॒ब्रवी॑त्स वि॒श्वक॑र्माणं च य॒ज्ञं चा॑ब्रवी॒दुप॑
वा॒माया॒नीति॑ नेह लो॒कोऽस्ती॑त्य॒ब्रूता॑ स ए॒तां
तृ॒तीयां चि॒तिम॑पश्य॒त्तामु॑पा॒धत्त॑ तद॒साव॑भ॒वत्स आ॑दि॒त्यः
प्र॒जाप॑तिमब्रवी॒दुप॑ त्वा॥२१॥

आ॒या॒नी॒ति॒ नेह॒ लो॒कोऽस्ती॒त्य॑ब्रवी॒त्स वि॒श्वक॑र्माणं च
 य॒ज्ञं चा॑ब्रवी॒दुप॑ वा॒मा॒या॒नी॒ति॒ नेह॒ लो॒कोऽस्ती॒त्य॑ब्रू॒ताः
 स पर॑मे॒ष्ठिन॑मब्रवी॒दुप॑ त्वा॒या॒नी॒ति॒ केन॑ मो॒पैष्य॑सीति
 लो॒कम्पृ॑णयेत्य॑ब्रवी॒त्तं लो॒कम्पृ॑णयो॒पैत्तस्मा॑दया॒तया॑ग्नी
 लो॒कम्पृ॑णाऽया॒तया॑मा॒ ह्यसौ॑ ॥ २२ ॥

आ॒दि॒त्य॒स्तानृ॑षयोऽब्रुव॒न्नुप॑ व॒ आ॒या॒मे॒ति॒ केन॑ न
 उ॒पैष्य॑थेति॑ भू॒मेत्य॑ब्रुव॒न्तान्द्वा॑भ्यां चि॒ती॑भ्यामुपाय॒न्त्स
 पञ्च॑चि॒तीकः॑ सम॑पद्यत॒ य एवं॑ वि॒द्वान॒ग्निं चि॑नुते भू॒याने॒व
 भ॑वत्य॒भीमा॒ल्लौका॑ञ्जयति वि॒दुरे॑न॒ दे॒वा अथो॑ ए॒तासा॑मे॒व
 दे॒वता॑नाः सायु॑ज्यं गच्छ॑ति ॥ २३ ॥

तम॑साऽऽदि॒त्योऽस्ती॒ति दि॒शं आ॒दि॒त्यः प्र॒जाप॑तिमब्रवी॒दुप॑ त्वा॒ऽसौ पञ्च॑चत्वारि॒शच्च॑ ॥ ६ ॥ [५]

वयो॒ वा अ॒ग्निर्य॑द॒ग्निचि॒त्प॒रि॒षणो॑ऽश्जी॒यात्तमे॒वाग्नि॑म॒द्यादा॒र्तिम॑
 व्र॒तं च॑रेत्संव॒त्सर॑ ॥ हि व्र॒तं ना॒ति प॒शुर्वा ए॒ष यद॒ग्निर्हि॒नस्ति॑
 खलु॒ वै तम्प॒शुर्य ए॑नम्पु॒रस्ता॑त्प्र॒त्यश्च॑मु॒पच॑रति॒ तस्मा॑त्प॒श्चात्प्रा॑डु॒
 आ॒त्मनो॑ऽहि॒सायै॑ तेजो॑ऽसि॒ तेजो॑ मे यच्छ॒ पृथि॒वीं
 यच्छ॑ ॥ २४ ॥

पृथि॒व्यै मा॑ पाहि॒ ज्योति॑र॒सि ज्योति॑र्मे यच्छा॒न्तरि॑खं

यच्छान्तरिख्वान्मा पाहि सुवरसि सुवर्मे यच्छ दिवं यच्छ
 दिवो मा पाहीत्याहैताभिर्वा इमे लोका विधृता यदेता
 उपदधात्येषां लोकानां विधृत्यै स्वयमातृणा उपधाय
 हिरण्येष्टका उप दधातीमे वै लोकाः स्वयमातृणा
 ज्योतिरहिरण्यं यथस्वयमातृणा उपधाय॥२५॥

हिरण्येष्टका उपदधातीमानेवैताभिर्लोकाज्योतिष्मतः
 कुरुतेऽथो एताभिरेवास्मा इमे लोकाः प्र भान्ति यास्ते अग्ने
 सूर्ये रुचं उद्यतो दिवमातृन्वन्ति रश्मिभिः। ताभिः सर्वाभी
 रुचे जनाय नस्कृधि। या वो देवाः सूर्ये रुचो गोष्वश्वेषु या
 रुचः। इन्द्राग्नी ताभिः सर्वाभी रुचं नो धत्त बृहस्पते। रुचं
 नो धेहि॥२६॥

ब्राह्मणेषु रुचं राजंसु नस्कृधि। रुचं विश्वेषु शूद्रेषु
 मयि धेहि रुचा रुचम्। द्वेधा वा अग्निं चिक्यान्स्य
 यश इन्द्रियं गच्छत्यग्निं वा चितमीजानं वा यदेता
 आहुतीर्जुहोत्यात्मन्नेव यश इन्द्रियं धत्त ईश्वरो वा एष
 आर्तिमार्तोऽग्निं चिन्वन्नधिक्रामति तत्त्वां यामि ब्रह्मणा
 वन्दमान इति वारुण्यर्चा॥२७॥

जुहुयाच्छान्तिरेवैषाग्नेर्गुप्तिरात्मनो हविष्कृतो वा एष
 योऽग्निं चिनुते यथा वै हविः स्कन्दत्येवं वा एष स्कन्दति
 योऽग्निं चित्वा स्त्रियमुपैति मैत्रावरुण्यामिख्यया यजेत
 मैत्रावरुणतामेवोपैत्यात्मनोऽस्कन्दाय यो वा अग्निमृतुस्थां
 वेदतुर्ऋतुरस्मै कल्पमान एति प्रत्येव तिष्ठति संवत्सरो
 वा अग्निः॥२८॥

ऋतुस्थास्तस्य वसन्तः शिरो ग्रीष्मो दखिणः
 पृष्वो वर्षाः पुच्छः शरदुत्तरः पृष्वो हेमन्तो
 मध्यम्पूर्वपृष्वाश्चित्तयोऽपरपृष्वाः पुरीषमहोरात्राणीष्टका
 एष वा अग्निर्ऋतुस्था य एवं वेदतुर्ऋतुरस्मै कल्पमान
 एति प्रत्येव तिष्ठति प्रजापतिर्वा एतं ज्यैष्ठ्यकामो न्यधत्त
 ततो वै स ज्यैष्ठ्यमगच्छद्य एवं विद्वानग्निं चिनुते ज्यैष्ठ्यमेव
 गच्छति॥२९॥

पृथिवीं यच्छु यथ्स्वयमातृणा उपधाय धेहृचाग्निश्चिनुते त्रीणि च॥७॥ ——— [६]

यदाकूतात्समसुस्रोद्धृदो वा मनसो वा सम्भृतं चख्युषो
 वा। तमनु प्रेहि सुकृतस्य लोकं यत्रर्षयः प्रथमजा ये
 पुराणाः। एतं संधस्थ परि ते ददामि यमावहाच्छेवधिं

जा॒तवे॑दाः। अ॒न्वा॒ग॒न्ता॒ य॒ज्ञप॑तिर्वो॒ अत्र॒ तं स्म॑ जानीत
पर॒मे व्यो॑मन्। जा॒नी॒तादे॑नम्पर॒मे व्यो॑म॒न्देवाः॑ सध॒स्था वि॒द
रू॒पम॑स्य। यदा॒गच्छा॑त्॥३०॥

प॒थिभि॑र्दे॒व॒यानै॑रिष्टा॒पूर्ते कृ॑णुतादा॒विर॑स्मै। सम्प्र
च्य॑वध्व॒मनु॒ सम्प्र या॒ताग्ने॑ प॒थो दे॑व॒याना॑न्कृ॒णुध्व॑म्।
अ॒स्मिन्स॒धस्थे॑ अ॒ध्युत्तर॑स्मिन्वि॒श्वे दे॒वा य॑ज॒मान॑श्च सीदत।
प्र॒स्त॒रेण॑ परि॒धिना॑ सु॒चा वे॒द्या च ब॑र्हिषा॑। ऋ॒चेमं॑ य॒ज्ञं
नो॑ वह॒ सुव॑र्दे॒वेषु॑ गन्त॒वे। यदि॑ष्टं यत्प॑रा॒दानं॑ यद्व॒त्तं या च॒
द॒खि॑षणा। तत्॥३१॥

अ॒ग्निर्वै॑श्वक॒र्मणः॑ सुव॑र्दे॒वेषु॑ नो दधत्। येना॑ स॒हस्रं॑ वह॑सि
येना॑ग्ने॒ सर्व॑वेद॒सम्। तेने॑मं य॒ज्ञं नो॑ वह॒ सुव॑र्दे॒वेषु॑ गन्त॒वे।
येना॑ग्ने॒ द॒खि॑षणा यु॒क्ता य॒ज्ञं वह॑न्त्यृ॒त्विजः॑। तेने॑मं य॒ज्ञं
नो॑ वह॒ सुव॑र्दे॒वेषु॑ गन्त॒वे। येना॑ग्ने सु॒कृतः॑ प॒था मधो॑र्धारा॑
व्या॒न॒शुः। तेने॑मं य॒ज्ञं नो॑ वह॒ सुव॑र्दे॒वेषु॑ गन्त॒वे। यत्र॒ धारा॑
अ॒न॒पेता॒ मधो॑र्धृतस्य॑ च॒ याः। तद॒ग्निर्वै॑श्वक॒र्मणः॑ सुव॑र्दे॒वेषु॑
नो दधत्॥३२॥

यास्ते अग्ने समिधो यानि धाम या जिह्वा जातवेदो यो
अर्चिः। ये ते अग्ने मेडयो य इन्द्रवस्तेभिरात्मानं चिनुहि
प्रजानन्। उथ्सन्नयज्ञो वा एष यदग्निः किं वाहैतस्य क्रियते
किं वा न यद्वा अध्वर्युरग्नेश्चिन्वन्नन्तरेत्यात्मनो वै तदन्तरैति
यास्ते अग्ने समिधो यानि॥३३॥

धामेत्याहैषा वा अग्नेः स्वयंचितिरग्निरेव तदग्निं चिनोति
नाध्वर्युरात्मनोऽन्तरैति चतस्र आशाः प्र चरन्त्वग्नयं इमं
नो यज्ञं नयतु प्रजानन्। घृतम्पिन्वन्नजरं सुवीरम्ब्रह्म
समिद्धवत्याहुतीनाम्। सुवर्गाय वा एष लोकायोप धीयते
यत्कूर्मश्चतस्र आशाः प्र चरन्त्वग्नय इत्याह॥३४॥

दिश एवैतेन प्र जानातीमं नो यज्ञं नयतु प्रजानन्नित्याह
सुवर्गस्य लोकस्याभनीत्यै ब्रह्म समिद्धवत्याहुतीनामित्याह
ब्रह्मणा वै देवाः सुवर्गं लोकमायन् यद्ब्रह्मण्वत्योपदधाति
ब्रह्मणैव तद्यजमानः सुवर्गं लोकमेति प्रजापतिर्वा एष
यदग्निस्तस्य प्रजाः पशवश्छन्दांसि रूपं सर्वान्
वर्णानिष्टकानां कुर्याद्रूपेणैव प्रजाम्पशूच्छन्दांस्यव रुद्धे-
ऽथो प्रजाभ्य एवैनम्पशुभ्यश्छन्दोभ्योऽवरुद्धं चिनुते॥३५॥

यान्यग्नय इत्याहेष्टकानां ऋषोऽंश च॥८॥ [८]

मयि गृह्णाम्यग्ने अग्निं रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय
सुवीर्याय। मयि प्रजाम्मयि वर्चो दधाम्यरिष्टाः स्याम
तनुवा सुवीराः। यो नो अग्निः पितरो हृथ्स्वन्तरमर्त्यो
मर्त्यां आविवेश। तमात्मन्परि गृह्णीमहे वयम्मा सो
अस्मा अवाहाय परा गात्। यदध्वर्युरात्मन्नग्निमगृहीत्वाग्निं
चिनुयाद्योऽस्य स्वोऽग्निस्तमपि॥ ३६॥

यजमानाय चिनुयादग्निं खलु वै पशवोऽनूपं
तिष्ठन्तेऽपक्रामुका अस्मात्पशवः स्युर्मयि गृह्णाम्यग्ने
अग्निमित्याहात्मन्नेव स्वमग्निं दाधार नास्मात्पशवोऽपं
क्रामन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति यन्मृचापश्चाग्नेरनाद्यमथ
कस्मान्मृदा चाद्विश्वाग्निश्चीयत इति यदद्विः संयौति॥ ३७॥

आपो वै सर्वा देवता देवताभिरेवैनं स संजति
यन्मृदा चिनोतीयं वा अग्निर्वैश्वानरोऽग्निनैव तदग्निं
चिनोति ब्रह्मवादिनो वदन्ति यन्मृदा चाद्विश्वाग्निश्चीयते-
ऽथ कस्मादग्निरुच्यत इति यच्छन्दोभिश्चिनोत्यग्नयो वै
छन्दांसि तस्मादग्निरुच्यतेऽथो इयं वा अग्निर्वैश्वानरो

यत्॥ ३८ ॥

मृदा चिनोति तस्मादग्निरुच्यते हिरण्येष्टका उपं दधाति
ज्योतिर्वै हिरण्यं ज्योतिरेवास्मिन्दधात्यथो तेजो वै हिरण्यं
तेजं एवात्मन्धत्ते यो वा अग्निः सर्वतोमुखं चिनुते सर्वासु
प्रजास्वन्नमत्ति सर्वा दिशोऽभि जयति गायत्रीम्पुरस्तादुपं
दधाति त्रिष्टुभं दखिणतो जगतीम्पश्चादनुष्टुभमुत्तरतः
पङ्क्तिम्मध्यं एष वा अग्निः सर्वतोमुखस्तं य एवं विद्वाश्चिनुते
सर्वासु प्रजास्वन्नमत्ति सर्वा दिशोऽभि जयत्यथो दिश्येव
दिशम्प्र वयति तस्माद्विशि दिक्प्रोता॥ ३९ ॥

अपि सं योतिं वैश्वानरो यदेष वै पञ्चविंशतिश्च॥ १॥ ————— [९]

प्रजापतिरग्निमसृजत सोऽस्मात्सृष्टः प्राङ्माद्रवत्तस्मा
अश्वम्प्रत्यास्यत्स दखिणावर्तत तस्मै वृष्णिम्प्रत्यास्यत्स
प्रत्यङ्मावर्तत तस्मा ऋषभम्प्रत्यास्यत्स उदङ्मावर्तत
तस्मै बस्तम्प्रत्यास्यत्स ऊर्ध्वोऽद्रवत्तस्मै पुरुषम्प्रत्यास्यत्
यत्पशुशीर्षाण्युपदधाति सर्वत एवैनम्॥ ४० ॥

अवरुध्यं चिनुत एता वै प्राणभृतश्चख्युष्मतीरिष्टका
यत्पशुशीर्षाणि यत्पशुशीर्षाण्युपदधाति ताभिरेव

यजमानोऽमुष्मिल्लोके प्राणित्यथो ताभिरेवास्मां इमे लोकाः
 प्र भान्ति मृदाभिलिप्योप दधाति मेध्यत्वाय पशुर्वा एष
 यदग्निरन्नम्पशवं एष खलु वा अग्निर्यत्पशुशीर्षाणि यं
 कामयेत कनीयोऽस्यान्नम्॥४१॥

स्यादिति संतरां तस्य पशुशीर्षाण्युप दध्यात्कनीय
 एवास्यान्नम्भवति यं कामयेत समावदस्यान्नं स्यादिति
 मध्यतस्तस्योप दध्यात्समावदेवास्यान्नम्भवति यं कामयेत
 भूयोऽस्यान्नं स्यादित्यन्तैषु तस्य व्यूदह्योप दध्यादन्तत
 एवास्मा अन्नमव रुद्धे भूयोऽस्यान्नम्भवति॥४२॥

एनमस्यान्नम्भूयोऽस्यान्नम्भवति॥१०॥

स्तेगान्दष्ट्रभ्याम्मुण्डूकाञ्जम्येभिरादंकां खादेनोर्जं
 ससूदेनारण्यं जाम्बीलेन मृदम्बस्वैभिः शर्कराभिरवकामवकां
 शर्करामुत्सादेन जिह्वामवक्रन्देन तालुं सरस्वतीं
 जिह्वाग्रेण॥४३॥

स्तेगान्द्वाविंशतिः॥११॥

वाजं हनूभ्यामप आस्येनादित्याञ्जश्रुभिरुपयाममधरेणोष्ठे
 सदुत्तरेणान्तरेणानूकाशम्प्रकाशेन बाह्यं स्तनयितुं निर्बाधेन

सूर्याग्नी चख्खुभ्यां विद्युतौ कनानकाभ्यामशनिम्मस्तिष्केण
बलम्मज्जभिः ॥ ४४ ॥

वाजम्पञ्चविंशतिः ॥ 12 ॥ [१२]

कूर्माञ्छफैरच्छलाभिः कपिञ्जलान्थसाम् कुष्ठिकाभिर्जवं
जङ्घाभिरगदं जानुभ्यां वीर्यं कुहाभ्यां भयम्प्रचालाभ्याम्
गुहोपपृष्ठाभ्यामश्विनावसाभ्यामदितिः शीर्ष्णा निरृतिं
निर्जाल्मकेन शीर्ष्णा ॥ ४५ ॥

कूर्मान्नयोविंशतिः ॥ 13 ॥ [१३]

योक्त्रं गृध्राभिर्युगमानतेन चित्तम्मन्याभिः संक्रोशान्प्राणैः
प्रकाशेन त्वचम्पराकाशेनान्तराम्मशकान्केशैरिन्द्रं स्वपसा
वहेन बृहस्पतिः शकुनिसादेन रथमुष्णिहाभिः ॥ ४६ ॥

योक्त्रमेकविंशतिः ॥ 14 ॥ [१४]

मित्रावरुणौ श्रोणीभ्यामिन्द्राग्नी शिखण्डाभ्यामिन्द्राबृहस्पती
ऊरुभ्यामिन्द्राविष्णू अष्टीवद्धाः सवितारम्पुच्छेन
गन्धर्वाञ्छेपेनाप्सरसो मुष्काभ्याम्पर्वमानम्पायुना
पवित्रम्पोत्राभ्यामाक्रमणं स्थूराभ्यां प्रतिक्रमणं

कुष्ठाभ्याम् ॥ ४७ ॥

॥ 15 ॥ _____ [१५]

इन्द्रस्य क्रोडोऽदित्यै पाजस्यन्दिशां जत्रवो
जीमूतान्हृदयौपशाभ्यामन्तरिखम्पुरितता नभ उदर्येणेन्द्राणीम्
वल्मीकान्क्लोम्ना गिरीन्मूशिभिः समुद्रमुदरेण वैश्वानरम्भस्मना ॥

मित्रावरुणाविन्द्रस्य द्वाविंशतिर्द्वाविंशतिः ॥ 16 ॥ _____ [१६]

पूष्णो वनिष्ठुरन्धाहेः स्थूरगुदा सर्पान्गुदाभिर्ऋतून्पृष्टीभिर्दिव
वसूनाम्प्रथमा कीकसा रुद्राणां द्वितीयादित्यानां
तृतीयाङ्गिरसां चतुर्थी साध्यानां पञ्चमी विश्वेषां देवानां
षष्ठी ॥ ४९ ॥

पूष्णश्चतुर्विंशतिः ॥ 17 ॥ _____ [१७]

ओजो ग्रीवाभिर्निर्ऋतिमस्थभिरिन्द्रः स्वपसा वह्नेन
रुद्रस्य विचलः स्कन्धोऽहोरात्रयोर्द्वितीयोऽर्धमासानां तृतीयो
मासां चतुर्थ ऋतूनाम्पञ्चमः संवत्सरस्य षष्ठः ॥ ५० ॥

ओजो विंशतिः ॥ 18 ॥ _____ [१८]

आनन्दं नन्दथुना कामम्प्रत्यासाभ्यां भयं शिंतीमभ्यां

प्रशिषम्प्रशासाभ्या९ सूर्याचन्द्रमसौ वृक्षाभ्या९ श्यामशबलौ
मतस्नाभ्याव्युष्टि९ रूपेण निम्नुक्तिमरूपेण॥५१॥

आनन्द९ षोडश॥19॥ [१९]

अहर्मा९सेन रात्रिम्पीवसापो यूषेण घृत९ रसेन श्यां
वसया दूषीकाभिर्ह्लादुनिमश्रुभिः पृष्वान्दिव९ रूपेण
नख्यत्राणि प्रतिरूपेण पृथिवीं चर्मणा छुवीं छुव्योपाकृताय
स्वाहालब्धाय स्वाहा हुताय स्वाहा॥५२॥

अहर्ष्टाविंशतिः॥20॥ [२०]

अग्नेः पंख्यतिः सरस्वत्यै निपंख्यतिः सोमस्य तृतीयापां
चतुर्थ्योषधीनाम्पञ्चमी संवत्सरस्य षष्ठी मरुता९ सप्तमी
बृहस्पतेरष्टमी मित्रस्य नवमी वरुणस्य दशमीन्द्रस्यैकादशी
विश्वेषां देवानां द्वादशी द्यावापृथिव्योः पार्श्वं यमस्य
पाटुरः॥५३॥

अग्नेरेकात्रिंशत्॥21॥ [२१]

वायोः पंख्यतिः सरस्वतो निपंख्यतिश्चन्द्रमसस्तृतीया
नख्यत्राणां चतुर्थी सवितुः पञ्चमी रुद्रस्य षष्ठी सर्पाणा९

सप्तम्यैर्यम्णोऽष्टमी त्वष्टुर्नवमी धातुर्दशमीन्द्राण्या
 एकादश्यदित्यै द्वादशी द्यावापृथिव्योः पार्श्वं यम्यै
 पाटूरः॥५४॥

वायोरष्टाविंशतिः॥२२॥ [२२]

पन्थामनूवृग्भ्यां संततिः स्नावन्याभ्यां शुक्लान्पित्तं
 हरिमाणं यक्रा हलीक्षणान्पापवातेन कूश्माञ्छकभिः
 शवर्तानूवध्येन शुनो विशसनेन सर्पाल्लोहितगन्धेन वयांसि
 पक्कगन्धेन पिपीलिकाः प्रशादेन॥५॥

पन्थान्द्राविंशतिः॥२३॥ [२३]

क्रमैरत्यक्रमीद्वाजी विश्वैर्देवैर्यज्ञियैः संविदानः। स नो नय
 सुकृतस्य लोकं तस्य ते वयं स्वधया मदेम॥५६॥

क्रमैरष्टादश॥२४॥ [२४]

द्यौस्ते पृष्ठमृथिवी सधस्थमात्मान्तरिख्यं समुद्रो योनिः
 सूर्यस्ते चख्खुर्वातः प्राणश्चन्द्रमाः श्रोत्रम्मासाश्चार्धमासाश्च
 पर्वाण्यृतवोङ्गानि संवत्सरो महिमा॥५७॥

द्यौः पञ्चविंशतिः॥२५॥ [२५]

अग्निः पशुरासीत्तेनायजन्त स एतं लोकमजयद्यस्मिन्नाग्निः
 स ते लोकस्तं जैष्यस्यथाव जिघ्र वायुः पशुरासीत्तेनायजन्त
 स एतं लोकमजयद्यस्मिन्वायुः स ते लोकस्तस्मात्त्वान्तरैष्यामि
 यदि नावजिघ्रस्यादित्यः पशुरासीत्तेनायजन्त स एतं
 लोकमजयद्यस्मिन्नादित्यः स ते लोकस्तं जैष्यसि
 यद्यवजिघ्रसि॥५८॥

यस्मिन्नष्टौ च॥26॥ [२६]

प्राचीनव॑शं यावन्त ऋ॒ख्स्मा॒मे वा॒ग्वै दे॒वेभ्यो॑ दे॒वा वै दे॒वय॑जनङ्क॒द्रूश्च॒ तद्धि॑र॒ण्य॑ ष॒द्वुदा॑निं
 ब्र॒ह्मवा॑दि॒नो वि॑चित्यो॒ यत्क॒लया॑ ते वा॒रु॒णो वै क्री॑तः सोम॒ एका॑दश॥11॥ प्रा॒चीन॑व॒शं
 स्वा॒हेत्या॑हु॒ येऽन्तः॑ श॒रा ह्ये॑ष सन्तप॑सा च॒ यत्कर्ण॑गृही॒तेति॑ लोम॒तो वा॑रु॒णषट्त्स॑प्ततिः॥76॥
 प्रा॒चीन॑व॒शंम्परि॑चरति॥ [२७]